

Літаратурнае мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 12 (2591)
ПЯТНІЦА
24
сакавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

«Тэатр з'яўляецца тым больш магутнай культурнай сілай, чым больш адпавядае ён двум умовам. Па-першае, каб сокі цяперашняй сацыяльнай эпохі па-магчымасці больш жыццёва і больш густа цыркулявалі ў ім, і, па-другое, каб яны былі перапрацаваны ў ім па-мастацку, гэта азначае ператвораны ў відовішча вялікай уражлівай сілы»,—так пісаў першы нарком асветы нашай краіны А. Луначарскі ў артыкуле «Дасягненні тэатра да дзевятай гадавіны Кастрычніка» ў 1926 годзе.

Сёлета наша грамадскасць ацэньвае дасягненні савецкага сцэнічнага мастацтва напярэдадні 50-годдзя ўтварэння братняга Саюза ССР. У лепшых творах, якія паказваюцца ў святле рампы, адчуваецца, што гэта за магутная культурная сіла — тэатр, калі ў ім б'ецца жывая думка і непасрэднае пачуццё, калі ён адпавядае запатрабаванням часу і грамадства!

Штогод новыя і новыя імёны абазначаюцца на афішах, ідзе натуральны працэс абнаўлення труп, маладое пакаленне змяняе ветэранаў і, падхапіўшы эстафету тых, аб кім калісьці гаварыў А. Луначарскі, замацоўвае і развівае лепшыя традыцыі, узбагачае прыёмы раскрыцця складаных характараў нашых сучаснікаў і класічных персанажаў.

Маладое пакаленне... Пакуль яно авалодвае таямніцамі майстэрства, мабыць, ніхто з юнакоў і дзяўчат і не думае такімі высокімі катэгорыямі: «эстафета», «традыцыя»... Яны вучацца. І прагна ловаць кожнае слова настаўнікаў, папярэднікаў, тых, хто для іх—узор і прыклад. Так, скажам, вось гэтыя маладзенькія вучаніцы, хавваючы сарамлівае чаканне прысуду на сваіх тварах, прыслухоўваюцца да народнай артысткі БССР Аляксандры Нікалавай. Зорка беларускай болейнай сцэны, яна ведае «жэст», у яе пільнае вока і бездакорны густ. Есць у каго вучыцца! Вучыцца, маючы за мэту служэнне роднаму мастацтву.

27 сакавіка адзначаецца Міжнародны дзень тэатра. Матэрыялы, прысвечаныя гэтай падзеі, чытайце на стар. 8.
Фота А. КАЛЯДЫ.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

БЕЛАРУСКАЕ ВЫЯЎЛЕНАЕ МАСТАЦТВА—НА ВЫСТАЎЦЫ ў МАСКВЕ Стар. 3

СЛУЧЧЫНА, ГОД 1972
Заканчэнне нататкаў нашага карэспандэнта Стар. 4

Урывак з новага рамана Івана ЧЫГРЫНАВА Стар. 6—7, 14—15

П'еса Л. ЛЯОНАВА на сцэне тэатра імя Янкі КУПАЛЫ Стар. 9

На паэтычнай паверцы—вершы Алега ЛОЙКІ Стар. 10

РОЗДУМ ПРА ПРЫГОДНІЦКУЮ А ПОВЕСЦЬ Стар. 11

ПАРТРЭТ ПІСЬМЕНІКА НА ТЭЛЕВІЗЫЙНЫМ ЭКРАНЕ Стар. 13

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

ЗА ПЕРАМОГУ ЧАЛАВЕЧАГА ШЧАСЦЯ

У гэтыя дні ўвага ўсіх савецкіх людзей, усіх нашых сяброў на планеце была прыкавана да Масквы, дзе сабраўся XV з'езд прафсаюзаў СССР. У ім прыняло ўдзел амаль пяць тысяч пасланцаў рабочага класа, калгаснага сялянства і народнай інтэлігенцыі — прадстаўнікоў больш як 60 нацыянальнасцей краіны.

Цэнтральнай падзеяй з'езда была глыбокая і яркая прамова Генеральнага сакратара ЦК КПСС Леаніда Ільча Брэжнева, у якой ён падвёў вынікі велізарнай работы савецкага народа па выкананні рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Мінулы год — першы год дзевятай пяцігодкі быў сапраўды небывалым годам у эканамічным і культурным развіцці савецкай краіны. Да нас сёння едуць адусюль — з далёкіх і блізкіх краін. Едуць вучыцца вопыту ў савецкіх людзей, як будаваць новае жыццё. Збылося прароцтва вялікага рускага літаратара Вісарыёна Бялінскага, які гаварыў, што да нас будучы ехаць не за п'янікой, а за мудрасцю, якая тоіцца ў душы рускага народа.

У прамове Леаніда Ільча Брэжнева шмат гаворыцца пра дружбу народаў нашай шматнацыянальнай краіны, якая робіць нас моцнымі, перапераможнымі.

Я ўспамінаю нядаўнюю паездку беларускіх пісьменнікаў, мастакоў і перадавікоў прамысловасці ў Валгаград. У складзе дэлегацыі былі паэт Анатоль Вялюгін, народны мастак БССР Сяргей Селіханав, мастак Міхаіл Зялёнкі і Юзэф Пучынскі, вядомы будаўнік рэспублікі Дзяніс Рыгоравіч Булахаў, каваль Мінскага трактарнага завода Іван Рыгоравіч Тузін, кінарэжысёр Чэслаў Цяўлоўскі, кінааператар Міхаіл Бераў і аўтар гэтых радкоў. Горад-герой на Волзе сустраў нас як родных братоў. Мы расказвалі пра родную Беларусь, пра яе поспехі ў эканамічным і культурным будаўніцтве. Выступленні па тэлебачанні, сустрачкі з працоўнымі горада-героя выліваліся ў дэманстрацыю моцнай дружбы рускага і беларускага народаў.

Некалькі гадзін мы правялі на Мамаевым кургане — на той святой вышыні, што паліта крывёй герояў абароны Сталінграда, на якой гарыць цяпер вечны агонь славы, узвышаюцца гранітныя сцены мемарыяла, на сценах напісаны залатымі літарамі тысячы імёнаў байцоў-абаронцаў Сталінграда.

Сэрца напаяняецца гордасцю, проста займае дух, калі ўзыходзіш на гэтую вышыню, усю палітую крывёю, але на здадзеную ворагу. І думаеш пра тое, што ў свеце ёсць сотні вышынь, за якія мы павінны змагацца, якія мы не павінны сёння аддаваць нашым ворагам.

Мы, савецкія пісьменнікі, усім сваім талентам, усім імкненнем павінны дапамагчы нашай партыі ў свяшчэннай барацьбе за перамогу чалавечага шчасця, чалавечай годнасці.

ПАСЯДЖЭННЕ РЭВІЗІЙНАЙ КАМІСІІ

17 сакавіка пад старшынствам А. Зарыцкага адбылося пасяджэнне рэвізійнай камісіі Саюза пісьменнікаў БССР, на якім быў абмеркаваны і зацверджаны план работы камісіі на 1972 год.

План мае на мэце праверку рэдавання рукапісаў пісьменнікаў у выдавецтвах рэспублікі, рэалізацыі творчых камандзіровак і аналіз практыкі выплаты ганарараў у выданнях падначаленых СП БССР.

Мяркуюцца таксама прааналізаваць работу абласных пісьменніцкіх аддзяленняў і справу з прыёмам у СП БССР. Рэвізійная камісія будзе весці работу і па правядзенні дзейнасці беларускага аддзялення Літфонду, яго паліклінікі і Дома творчасці.

Пры абмеркаванні плана са сваімі прапановамі і заўвагамі выступілі М. Гарулёў, А. Мальдзіс, Х. Мальцінскі, В. Спрычан, С. Шушкевіч, Г. Шыловіч і іншыя члены рэвізійнай камісіі.

СПРАВА АГУЛЬНАЯ, МЭТА АДНА

АБ'ЯДНАНАЕ ПАСЯДЖЭННЕ СЕКЦЫІ РЭЖЫСУРЫ І КРЫТЫКІ БТА

Адной з галоўных задач, пастаўленых партыяй перад крытыкамі, з'яўляецца барацьба за высокі ўзровень мастацтва. А гэтаму можна садзейнічаць толькі прафесійнай, кваліфікаванай крытыкай. Пра стан нашага тэатральнага мастацтва, узровень крытычнай думкі, узмааадносін тэатра і тэатразнаўцаў ішла гаворка на пасяджэнні секцыі рэжысуры і крытыкі Беларускага тэатральнага аб'яднання.

Крытыка павінна быць актыўнай, дзейснай, адзначалася на пасяджэнні. Яе клопат — не праходзіць міма ўдалага спентакіля, цікавай акцёрскай работы, думаць пра лёс кожнага рэжысёра і акцёра, заўважаючы яго дасягненні, звартаючы ўвагу на недахопы і пралікі. У час падказаў мастаку, што ён паўтарае сябе, дапамагаць знайсці шлях, дзе яго індывідуальнасць раскрыецца найбольш поўна — ці не ў гэтым абавязак крытыка, які па-сапраўдыму «хварэе» за агульную справу? Кожны артыкул павінен садзейнічаць руху тэатра наперад, нягледзячы на тое, якую ацэнку — станоўчую ці адмоўную — дае крытык пэўнай канкрэтнай з'яве.

На жаль, яшчэ часта сустракаюцца рэцэнзіі, у якіх прафесійны разбор СПЕКТАКЛЮ падмяняецца аналізам ПЕСЫ. Крытык не можа аналізаваць спектакль, зыходзячы толькі з уласнага ўяўлення пра п'есу. Перш за ўсё рэцэнзента павінна цікавіць рэжысёрскае бачанне спентакіля, яго выразнасць і выразнасць. Галоўнае — зразумець, каб дапамагчы.

Ёсць яшчэ катэгорыя крытыкаў, якія вельмі легкадушна ставяцца да такога складанага працэсу, які нараджае спектакль. І дзесяці прыгожага слоўца «не пашадуеце» роднага бачання. Але ж ці не меншую шкоду прыносяць легкадумныя рэжысёры, якія смагаюць думку драматурга, падводзяць цэлыя калектывы людзей, што ім давораюць. Тут ужо ніякі

добразычлівыя парады крытыкаў не дапамогуць. Змагацца з шэрасцю быць бескампрамісным у вырашэнні прынцыповых пытанняў — да гэтага заклікае партыя.

Справядліва патрабуючы ад крытыкаў індывідуальнага падыходу да кожнага рэжысёра, не трэба забывацца, што і кожны крытык — індывідуальнасць. Выдаючы крытыкі тэмпераментныя і памірковыя, тактоўныя і рэзкія. Галоўнае, відаць, не ў іх асабістых якасцях, а ў ступені наплетэнасці і таленту.

Хоць тэатральна ўсе згодны з неабходнасцю крытычных заўваг, практычна яны не ўсім могуць быць прыемнымі, таму цяжка патрабаваць, каб адносіны паміж тэатрамі і крытыкамі складаліся ідэальныя. Але гэта зусім не выключае плённых творчых кантактаў паміж імі, узамарозумення. Таму на пасяджэнні аднадушна была ўхвалена думка аб неабходнасці больш цесных сувязей паміж рэжысёрамі, акцёрамі і тэатразнаўцамі. Было прапанавана, каб крытыкі пасля кожнай прэм'еры абменьваліся думкамі з калектывамі, а тэатры, у сваю чаргу, абмяркуювалі кожную рэцэнзію, змешчаную ў друку.

Ішла гаворка і пра паліяпшэнне падрыхтоўкі будучых мастацтвазнаўцаў і журналістаў, якія будуць працаваць у аддзелах культуры газет і часопісаў. Намечана таксама правесці конкурс на лепшую тэатральную рэцэнзію сярод вучняў старэйшых класаў горада Мінска, каб выявіць здольных юнакоў і дзяўчат.

Усе прамавы, выступленні, спрэчкі на пасяджэнні зводзіліся да аднаго: справа ў нас агульная — слухачы роднаму мастацтву, мэта адзіная — рухаць яго наперад.

У пасяджэнні прымалі ўдзел Ул. Няфёд, Ф. Шайн, Ул. Стэльмах, С. Пятровіч, А. Лабовіч, А. Даброцін, Ц. Кандрашоў, С. Міско, Г. Колас, Б. Бур'ян, А. Саннінаў і іншыя крытыкі і рэжысёры.

ТВОРЧЫ ВЕЧАР ПАЭТА

Заўчыра, 22 сакавіка, запрашальныя білеты сабралі ў клубе Саюза пісьменнікаў Беларусі аматараў паэзіі — тут адбыўся творчы вечар Рыгора Барадулліна. Вечар вёў намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі А. Грацінкінаў. Цэнлае, прайнісненнае слова пра паэта, пра яго творчы шлях, пра адметнасць яго паэтычнага голасу ў шматгалоссе нашай паэзіі сказаў Р. Вярэжнін, М.

Аронка, І. Грамовіч, народны мастак рэспублікі З. Азгур, Вершы Р. Барадулліна прачытаў заслужаны артыст рэспублікі П. Дубашынскі, Перакладчык П. Стэфанавіч прачытаў верш паэта, прысвечаны сталіцы братняй Польшчы, на польскай мове. На вечары, горада сустраці прысутнымі, выступіў Р. Барадулліна. Ён чытаў свае новыя вершы.

БІБЛІЯТЭКАР ПАТРЭБЕН УСІМ

хоча ўзяць, гэты чытач! Чым захапляецца? А ці ёсць у яго якая сістэма чытання?

Дарослы чалавек разглядае вокладкі кніг. Гэтая больш зашмалецкая — дэтэктыв. А побач — Янка Купала, Марцін Ляры, Хемінгуэй... Калі ж, нарэшце, прыхільнік дэтэктыву прыйдзе ў бібліятэку і працягне руку да гэтых тамоў? Калі ўсвядоміць сябе ўладальнікам вялізнай сусветнай культуры?

А гэты хлапчук дакладна ведае, што яму патрэбна: — Брэдберы, калі ласка, «Марсіянскую хроніку».

Здаецца, таксама не кепска. Але ў фармаляры ягоным усё адна фантастыка, і нічога болей. «Тэціна Лярына? Перажыткі!» — адказаў ён у мінулы раз.

Калі ж ён зразумее трапяткое хараство пушкінскай герані?

Можна, таксама праз гады? Але ў любым выпадку гэта будучы парастак з тых зярнят, якія стараецца закінуць у душу бібліятэкар — гэтымі кароткімі дыялогамі з чытачом.

Давер чытача — гэта ўжо вынік. Чытач добра разумее, хто ты для яго — адзінка кнігавыдачы ці жывы, цікавы чалавек.

Часцей наведвальнікі бібліятэкі — людзі, улюбёныя ў кнігі. З імі лягчэй і цяжэй. Яны разумеюць: не бібліятэкара віна, што пэўнай кнігі няма, а ўсё ж нейкі масток даверу рушыцца. Бібліятэкары, і найчасцей Мая Іванаўна Хаваўка, загадчыца, вышукваюць усё магчымае і немагчымае, каб неяк павялічыць кніжны фонд. Летась на бібліятэку было выдзелена 4,700 рублёў. Гарыканком пэйшоў насустрэч, выдзеліў яшчэ паўтары тысячы. Канчаўся

год, і ўзнікла сітуацыя: грошы ёсць — няма кніг. Тых кніг, якіх патрабуюць, просяць чытачы. Абівалі парогі бібліятэкара, хадзілі па кнігарнях, пісалі, званілі.

Увогуле, такія сітуацыі знаёмыя ўсім бібліятэкам. Кніг выпускаецца мноства. І тым не меней добрых, цікавых не хапае, як не хапае і падручнікаў. Калі працуе раўнадушны чалавек, то кніжныя паліцы завалены, але адрозна бачна: кніжкі стаяць новенькія, не кранутыя.

У Барысаўскай гарадской цэнтральнай бібліятэцы не чапаны чытачом кнігі я не бачыла. Роўныя, акуратныя шэрагі іх увесь час перабіраюцца па адной, па некалькі, то вяртаючыся на свае месцы, то выходзячы ў шырокі свет. Кнігі тут не стаяць.

Найбольш людна ў зале дамашняга абанемента. Спрытна завяваюцца ля стэндаў Соф'я Барысаўна Чыліна, Мая Васільеўна Гіль.

Нядзеля — значыць, абавязкова прыйдуць Ніна Панкавец, майстар фабрыкі «Піяніна», пенсіянерка Клаўдзія Андрэеўна Важнінава, рабочы дрэвапрацоўчага камбіната імя Камінтэрна Мечыслаў Драніца — ды хіба можна пералічыць ўсіх тых, каму бібліятэка стала сапраўдным сябрам і дарадчыкам. Тут і цікава і ўтульна. Вакол кветкі. Грошай на кветкі не густа. Дык гэта яны, чытачы, прынеслі — і кветкі, і вазончыкі рознакаляровыя. І аформіць бібліятэку дапамаглі. Ды і цяпер дапамагаюць. Колькі лекцыяў, гутарак правялі ў бібліятэцы юрыст Рыгор Гінзбург і настаўніца Лідзія Валканюскаў.

Сувязі з чытачамі тут цесныя, даўнія. Прыходзіў па

кнігі — яшчэ ў старую бібліятэку — рабочы фабрыкі «Піяніна» Валерыя Круглік. «А чаму б табе не ўзяцца за пазышэнне кваліфікацыі?» — не раз гаварылі яму. І не толькі гаварылі — падрыхтоўца, бывала, адну-дзве кнігі па слясарнай справе, зацікавіць. Потым ён і сам пачаў спісы патрэбных кніг прыносіць, прасіць, каб дапамаглі знайсці. Атрымаў разрад слесара-сантэхніка — у бібліятэку прыйшоў пахваліцца. А Наташа Арлова? Яшчэ школьніцай была актыўсткаю ў бібліятэцы, потым прыбягала з работы — стомленая, але вясёлая: «Як думаеце, пасуплю ў палітэхнікум?» Паступіла. І не ведала яна часам, колькі намаганняў каштавала бібліятэкару патрэбная ёй кніга, якую шукалі і знаходзілі нават у Мінску. Цяжка з падручнікамі. Дастануць адзін-два экзэмпляры, выдадуць. А той-сёй чытач возьме — і «згубіць». Заплаціць, колькі трэба, абы пакінуць падручнік пры сабе. Намаганні, якія даводзіцца трыць, каб вярнуць кнігу, падчас геранічна. І гэта самае, бадай, непрыемнае ў рабоце бібліятэкара.

Гарадская бібліятэка ў Барысаве ўтульная. І не толькі выглядам, афармленнем, але і нейкай заўсёднай гасціннасцю.

Апошнія чытачы неахвотна пакідаюць бібліятэку... Калі ідзеш вечарам па Барысаве і бачыш юнакоў і дзяўчат, што бязмэтна ходзяць узад-уперад па вуліцах, не ведаючы, чым заняцца, думаеш: як патрэбны ім, гэтым маладым людзям, настаўнік, культработнік, бібліятэкар...

В. БЕЛІЗКА.

СВЯТА БРАТНІХ КУЛЬТУР

Віктар ГРАЦЬКА,
старшыня праўлення
Саюза мастакоў БССР.

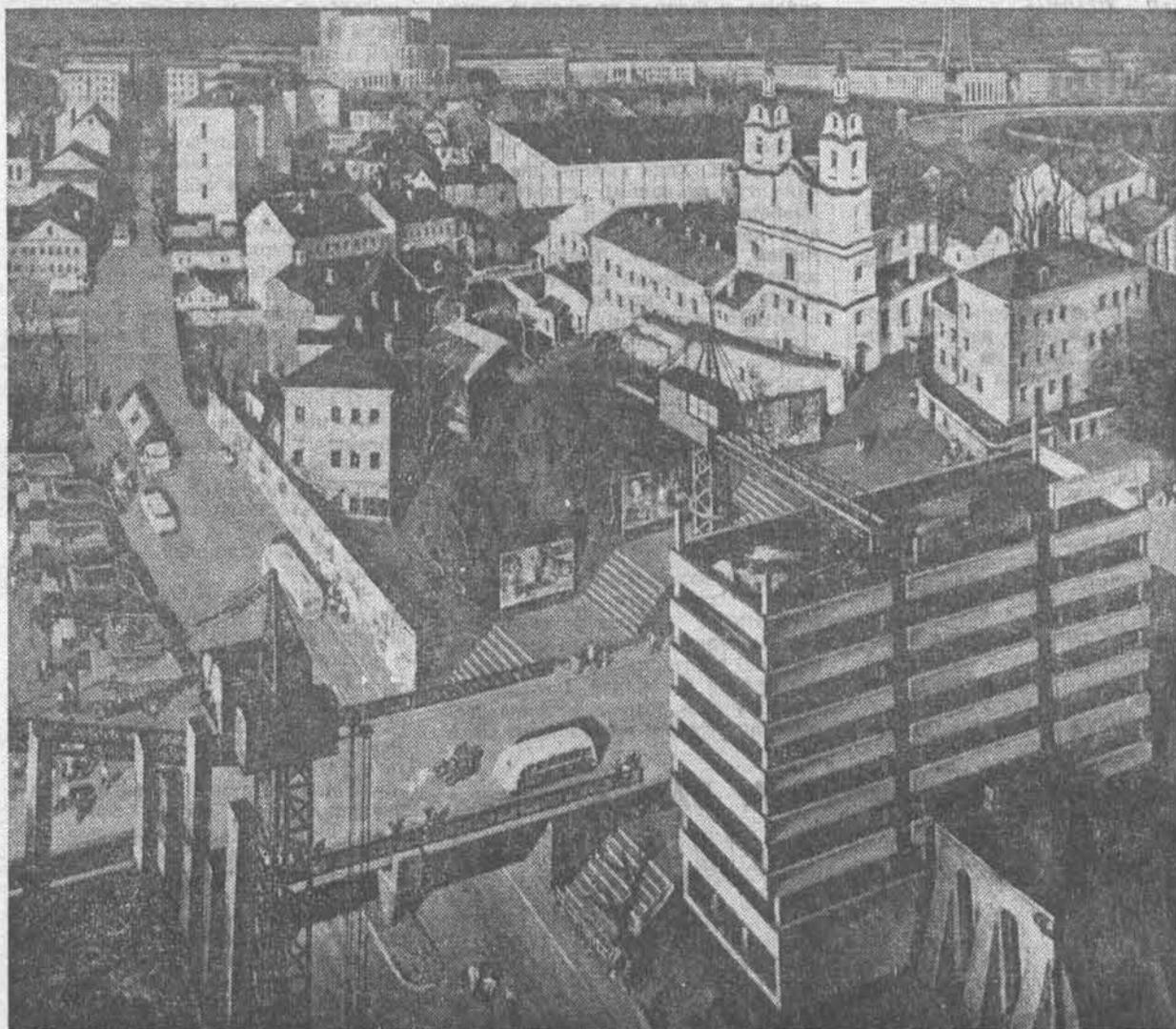
У СТАЛІЦЫ нашай Радзімы Маскае экспануецца выстаўка твораў выяўленчага мастацтва Савецкай Беларусі і Савецкай Малдавіі. Мы атрымалі магчымасць не толькі прадэманстраваць перад усесаюзным глядачом многае з таго лепшага, што створана мастакамі Савецкай Беларусі за апошнія гады. Мы яшчэ на саміх сябе, на сваё мастацтва глядзім быццам у перспектыве. Глядзім больш шчыра і больш патрабавальна, ацэньваючы і нашы здабыткі, і тое, чаго нам пакуль не хапае. У такой ацэнцы несумненна памога параўнанне нашай часткі экспазіцыі як з малдаўскай, так і з усімі астатнімі, што папярэднічалі ёй і што будуць разгорнуты ў Манежы пасля. Гэта вельмі важна — мець магчымасць для адной нацыянальнай школы разглядаць сябе ў шэрагу іншых нацыянальных школ, актыўна ўключаць іх дасягненні ў свой творчы арсенал. Такая магчымасць — адна з цудоўнейшых асаблівасцей усяго савецкага мастацтва; у гэтай магчымасці — адзін з магутнейшых стымуляў руху савецкага мастацтва наперад. Узаемадзеянне мастацтваў розных рэспублік Савецкага Саюза прыносіць свае плённыя вынікі — і гэта відаць па сёлетніх выстаўках у Манежы.

Ужо самыя першыя дні работы выстаўкі паказалі, што яна — не радавая як па сваім аб'ёме, так і па значэнні. Экспазіцыя памагае больш акрэслена ўявіць сабе істотныя тэндэнцыі развіцця сучаснага беларускага савецкага выяўленчага мастацтва. Яны, гэтыя тэндэнцыі — і ў актыўна выяўленым імкненні мастакоў Савецкай Беларусі да глыбіннага спасцігнення і адлюстравання гістарычнага мінулага беларускага народа, і перш за ўсё — яго мужнасці і гераізму ў гады Вялікай Айчыннай вайны, і ў натхнёным імкненні адлюстравання сённяшняга дня нашай рэспублікі. На тэмы нашай гісторыі, даўняй і нядаўняй, нашы мастакі глядзяць сённяшнімі вачыма. Тым самым мастакоўскае асэнсаванне мінулага становіцца ў рад з'яў сучаснага духоўнага жыцця мастацтва. Мастак падыходзіць да мінулага не як архіварыус, а як сучасны творца, для якога мінулае — не прадмет проста фіксацыі рэстаўрацыйскага характару, малюнічага ўзнаўлення на палатне тых ці іншых падзей і характараў, а прадмет такога эмацыянальнага асэнсавання, якое дапамагае глыбей разумець сучаснасць: з мінулага быццам выкрышталізоўваецца тое, чым дарага яно сучаснасці, чым жыццё ў мінулым наш сённяшні дух.

І ўсё ж цяпер, калі мы паспрабавалі глянуць на створанае намі нібы вачыма старонняга глядача, абсалютна відавочна: куды разнастайней павінен быць эмацыянальна свят мастака, які распрацоўвае тэматыку гераічнага мінулага. У нас у тэме вайны пераважае адна нейкая эмацыянальная нота. Хай сабе і правільна бярэцца яна. Але ж не з адной ноты складаецца сімфонія. Куды багацей тая палітра эмоцый, якую нараджае ў душы гераічнае мінулае народа! Варта толькі больш актыўна прыслухацца сэрцам!

Мы рады выступаць перад усесаюзным глядачом побач з братамі-малдаванамі. Кішынёў і Мінск звязаны адным мерыдыянам. Але павязі нашай дружбы, зразумела ж, выходзяць далёка за геаграфічныя рамкі. Павязі нашай дружбы — перш за ўсё ў агульнасці сацыялістычных культур. І ў гэтым сэнсе нас яднае той высакародны парыв да мастацтва сацыялістычнага рэалізму, якое нясе ў свет самыя высакародныя гуманістычныя каштоўнасці. Парыв, які кожнага з мастацкіх культур народаў нашай краіны рэалізуе пасвойму. Кожная з мастацкіх культур народаў нашай краіны развівае свае нацыянальныя традыцыі, адначасова, ва ўзаемадзеянні з усімі астатнімі культурамі братніх народаў, спрыяючы з'яўленню і замацаванню традыцый новых, народжаных уласна савецкай сацыялістычнай культурай.

І ў нас, і ў малдаван работы — разнастайныя па тэмах, разнастайныя па творчых почырках. Але аднае іх адно пачуццё — вялікае захапленне справай савецкага народа, агромністым рухам савецкага народа ў камуністычную будучыню.

М. ДАНЦЫГ. Мінск старажытны—малады.

А ГУЛЬНАВЯДОМА, што адным з галоўных рухаючых фактараў развіцця выяўленчага мастацтва ў кожнай з братніх савецкіх рэспублік з'яўляецца ўзаемадзеянне з культурамі братніх народаў. Гэтае ўзаемадзеянне памагае вострай адчуваць усё ўзрастаючы ўзровень творчых задач будаўніцтва сацыялістычнай культуры на аснове прынцыпаў ленинскай нацыянальнай палітыкі.

Нельга не адзначыць таксама станючы прынцып паказу выяўленчага мастацтва ў Маскве па рэспубліках.

Параўноўваючы беларускую і малдаўскую часткі экспазіцыі, можна заўважыць не так ужо мала агульнага і пэўную розніцу. У беларускіх мастакоў пераважае тэматыка партызанскага руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Слушная, бадай, думка, што эмацыянальны дыяпазон гэтай тэмы мог быць шырэйшы. У малдаўскіх мастакоў таксама назіраецца пэўны скіл у асэнсаванне мінулага, параўнальна нядаўняга — гадоў усталавання Савецкай улады ў Малдавіі, падзей Вялікай Айчыннай вайны.

Гэтак жа, як і беларускія мастакі, асэнсуюючы мінулае, малдаўскія жывапісцы і графікі імкнуча глядзяць на яго сённяшнімі вачыма, пастамастоўска ўшчытляць «святыя часы».

Так, напрыклад, востра больш дзесяцігоддзя ўвазе графічны летапіс рэвалюцыі ў Малдавіі і барацьбы за Савецкую ўладу народных мастак Малдаўскай ССР Л. Грыгарашанка. Прыкоўваюць увагу яго новыя лісты. Творчасць гэтага мастака развіваецца паслядоўна, самабытна. Ён на рэдкіх мэтапакіраваны ў асваенні вялікай гераічнай тэмы.

Пальмяны ў вырашэнні тэмы першых дзён Савецкай улады ў Малдавіі жывапісец М. Грэку. У яго творах уражвае магутная стыхія колеру, энергія формы. Яго палітра быццам увабрала ў сябе і трансфармавала колеры народнага адзення, дыяноў, керамікі.

Малдаўскія мастакі актыўна асэнсуююць і развіваюць на новай, сучас-

ЗРУКА НОВЫХ ЗДЗЯЙСНЕННЯЎ

Дзмітрый ГАЛЦОУ,

старшыня секцыі крытыкі і мастацтвазнаўства
Саюза мастакоў Малдаўскай ССР

най аснове нацыянальнага мастацкага традыцыі. Гэты працэс закрануў мастакоў усіх пакаленняў. Характэрна, што на пачатку было проста «цытаванне» іконы, лубка. А пасля ўжо з'явіліся элементы трансфармацыі засвоенага з нацыянальных традыцый. Увогуле, працэс гэты і характар яго працягвання — не лакальная нейкая з'ява. У стаўленні да нацыянальных традыцый і ў спосабах іх засваення ў нашых М. Грэку і І. Віеру, напрыклад, ёсць нешта агульнае з Сар'янам або Нарыманбекавым.

Параўноўваючы нашы здабыткі ў галіне станковай карціны са здабыткамі рускіх і ўкраінскіх мастакоў (цяпер нам ужо можна будзе дакладней праводзіць паралелі і з беларускім мастацтвам), мы пераконваемся, што карціна сёння набывае новы якасці. Ва ўсім мастацкім працэсе шматнацыянальнага савецкага жывапісу відаць пэўная цяга да элементаў сімволікі, алегорыі. Дарэчы, такая цяга назіраецца і ў жывапісе Беларусі.

Характэрна для сучаснага этапу развіцця малдаўскага мастацтва цяга жывапісцаў да паэтычных сродкаў выяўлення задум. Гэта адразу відаць пры першым жа наглядзе на экспазіцыю. Праўда, часам з'яўляюцца і такія творы, у якіх дэкаратывнасць быццам «прычыць».

Назіраюцца сёння ў малдаўскім мастацтве многія няпростыя працэсы. У тым ліку і ў асваенні сучаснай тэмы. Тут першынства належыць партрэту. З'яўляюцца і карціны, у якіх у цэнтры ўвагі вобраз сучасніка. Так, напрыклад, мастацтва В. Русу-Чобану — добры партрэт, аўтар цікавых нацюрморту, пераадолюючы элементы так званай «параднасці», падыйшла да работ такога плана,

як скажам, «Месяцеход». Мастачка добра адчувае наш час. Можна толькі часам уяўляюцца яе работы трохі занадта рацыянальнымі.

Выстаўка паказвае і пэўны дасягненні малдаўскай станковай і кніжнай графікі. У кніжнай графіцы асабліва паспяхова працуе ў апошні час І. Бардэска. Ён сапраўды плённа засвойвае ўрок Фаворскага.

Вось, прыкладна, асноўнае, што хацелася сказаць у сувязі з малдаўскай часткай экспазіцыі. А цяпер пра тое, што ўразіла сярод работ братоў-беларусаў.

У творчасці М. Савіцкага я асабіста бачу трывалое засваенне ўрокаў такіх мастакоў, як В. Сурыкаў. Пра гэта думаец, калі глядзіш яго палатно «Пакорнае смерцю». Вельмі своеасабліва вырашана тэма рэквіема ў новай карціне М. Савіцкага «Забойства сям'і партызана». Безумоўна, значэнне сюжэта — значна шырэй пэўнага лакальнага факта. Вельмі эмацыянальнае палатно, пра якое можна сказаць, што дзеля яго ўсебаковага засваення патрэбны значны час — яму суджана доўгае жыццё. А «Поле» — твор з вялікім зарадам сумлення. Мастак узімае значную праблему адносінаў чалавека да сваёй працы.

Тонкая паззія ў пейзажы В. Грамыкі. А яго карціна «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца» — твор, які мае багаты падтэкст.

З прыемнасцю пазнаёміўся я з новымі работамі Г. Ванчанкі. У свой час ён быў малым настаўнікам. Заўсёды ўражвала паэтычнасць яго работ. Яна па-

новаму праўляецца ў мастака сёння. Можна сказаць, што імкненне Г. Ванчанкі да пошукаў абагульненага вобраза прыносіць прыкметны плён.

Створаныя У. Стальмацкім вобразы камісараў рэвалюцыі і ягоны партрэт Р. Шырмы, пейзажы В. Цвірко, работы В. Сахненкі, М. Данцыга — усё гэта патрабуе дэталёвага асэнсавання, але хвалюе адразу.

Варта параўнаць даўнейшыя і новыя нацюрморты М. Данцыга. Ранейшы нацюрморты на тэму Вялікай Айчыннай вайны — сапраўднае творчае знаходка. А востра «Трывога» выклікае пэўнае прычачненне. Дзеля чаго такі абвостраны «крык»? Хочацца засцерагчы мастака і ад некаторай жорсткасці самага жывапісу.

Цікава сказаць у кароткіх нататках пра многія цікавыя работы беларускага раздзела экспазіцыі. Але пра «Пакорліваю» Б. Заборава не сказаць немагчыма. Мне даводзілася бачыць творы многіх графікаў, у тым ліку і нашых, малдаўскіх, якія, ілюструючы Дастаеўскага, ідуць шляхам стварэння «бруднага асяроддзя». Б. Забораў у сваіх лістах да «Пакорлівай» пайшоў прызначэння інакшым шляхам — шляхам стварэння характараў, вобразаў. Ён быццам адчуў, што Дастаеўскі куды шырэй, што наўрад ці тут дарэчы «лававы падыход» да перадачы ў графіцы змрочнага каларыту ягоных твораў.

У завяршэнне не магу не падзяліць думку многіх маіх малдаўскіх і беларускіх калегаў аб тым, што цяперашняя выстаўка ў Манежы — зрука новых здзяйсненняў нашых братніх культур.

РАЁННЫ АРХІТЭКТАР

— Падземце ў Казловічы, — прапанаваў мне раённы архітэктар Віталь Сільвестравіч Сазанавец. — Самае лепшае — пабачыць усё на свае вочы.

Ісціна. Я ўжо нацешыўся карцінкамі, што вісяць у кабінце архітэктара. Не дамы на іх — лялькі. Але, бывае, гладка на паперы, а...

Адным словам, едем у Казловічы, дзе новы калгасны пасёлак. Машыну Віталь Сільвестравіч папрасіў у свайго шэфа — намесніка старшыні райвыканкома па будаўніцтве Усевалада Паўлавіча Бажко. А той аказаўся вельмі гасцінным чалавекам, не толькі машыну даў, але сам рашыў з намі ехаць.

Па дарозе размова ў нас натуральна круціцца вакол нядаўняй пастановы ЦК партыі і ўрада рэспублікі аб будаўніцтве ў вёсцы.

— Пастанова прымуць будаў-

неперспектыўных вёсак паступова ссыліць у буйныя населеныя пункты, забяспечаныя ўсімi камунальнымі выгодамі. Справа гэтая, вядома, не аднаго года, не адной, мусіць п'яцігоддзі...

Машына тым часам уязджае ў Казловічы. Едем спачатку па старой вёсцы. Хаця вызначэнне «старая» тут не вельмі падыходзіць. Паабпал асфальтавай дарогі ладныя драўляныя дамы пад жалезам, гонтай, шыферам. Дамы аддзяляе ад дарогі невысокі, акуратны плот, перад кожнай сідзібай металічныя вароты з веснічкі, дарэчы, вароты і веснічкі ўсюды аднолькавыя. Не сказаць, каб нешта асаблівае, а выгляд вясковай вуліцы змяніўся, змяніўся да лепшага. Аказваецца, і стандартныя рэчы могуць цешыць вока, глядзячы дзе і як іх ужыць.

— Падабаецца? — пытаецца Віталь Сільвестравіч. Задаволена ўсміхаецца. — Наша ідэя. Ды не ўсім адразу спадабалася...

Мы да гэтага ўжо нямаю гутарылі з Сазанавецам, і я зразумеў, што ўмовы работы ў раённага, або дакладней, вясковага архітэктара трохі іншыя, чым у архітэктара, які працуе ў горадзе. І справа не толькі ў тым, што вымушаны яны мысліць рознымі маштабнымі катэ-

на, што поўнаасцю сідваць з рахунку побыт, традыцыі вясковага жытця, а не з гэтага часу вясковец з радасцю прымае гарадскі камфорт. Хто ж адмовіцца ад газавай пліты, ад гарачай вады, паравога ацялення. А хто сказаў, што нельга гэта спалучаць і з уласным садком, жывёлай, гародам, без якіх пакуль не можа абысціся вясковы жыхар?

Вось такой лініі мы трымаліся, і прыемна, што апошняя пастанова аб будаўніцтве ў вёсцы супадае з ёю...

Мы заходзім у адзін з двухпавярховых катэджаў. Ён на адну сям'ю. Кватэра, як гавораць архітэктары, на два ўзроўні. Унізе чатыры пакоі, столькі ж наверх. «Узроўні» злучае вузкая вінтавая лесвіца. У кухні побач з газавай плітой нечаканая тут руская печ, абліцаваная кафляй. Гэта, аказваецца, сам гаспадар пастараўся, калі ўвабраўся ўжо.

Гід наш — хлопчык гадоў дваццаці.

— Бацька на рабоце, а маці з фермы прыйшла, наверх у спальні адпачывае, — растлумачыў ён.

Катэдж гэты будаваўся самі першы. Вёсць у ім п'яць архітэктурных недахопы. Скажам, вельмі вузкая лесвіца — удвая ледзь размяшчалася. Калі будавалі іншыя — усё гэта ўлічылі.

Заходзім у другі дом — тансама двухпавярховы, толькі ўжо на дзве сям'і. Сустрэкае нас маладзёна з двума маленькімі дзецьмі. Жыве тут сям'я калгаснага інжынера.

З гонарам паназвае жанчына свае харомы. Тут таксама па чатыры пакоі на кожным паверсе. Дзве спальні, дзіцячы пакой, гасціная, сталовая і г. д.

— З ахвотай ішлі сюды? — пытаюся я.

— Ну, а чаму ж не. Усё ж выгоды, як у горадзе. Прышоў муж з работы — калі ласка, прымай ванну.

Калгас здае катэджы на выплату. Тэрмін выплаты 15 гадоў. Грошы, вядома, не малыя, але жадаючых многа. Цэлая чарга.

Выходзім на двор. Метраў за дваццаць цагляны хлест. Так ля кожнага катэджа.

— Праўда, псуе гэта ўсю карцінку? — ці то пытаецца, ці то спярджае архітэктар. — А вунь, бачыце, да аднаго хлява іпачэ і гараж прыбудаваны. Мяне за яго ў аблвыканкоме пакрытыкавалі, маўляў, не дагледзеў. Складана ўсё. З аднаго боку, псуюць гэтыя прыбудовы ўвесь выгляд, з другога — людзі жывёлу трымаюць, зноў жа кармы трэба недзе схаваць. Ды і звычайна старая, каб усё было пад бокам. Гэта ў горадзе чалавеку дадуць гараж на дзесятай вуліцы, куды трэба аўтобусам дабірацца, ён іпачэ і дзякуй скажа. А тут чалавек хоча, каб яму з уласнага аяенца была яго ўласная машына бачна. Думаю, надалей след нам падумаць пра гаражы, бо легкавунак у вёсцы становіцца ўсё больш. А вось хлестчкі... У пастанове на гэты конт ясна сказана, што пабудовы для ўтрымання асабістых жывёлы і прысідзібных участкі трэба выносіць за межы жыллой зоны. Вельмі разумна.

Трэба падумаць і аб прагонах для жывёлы. Я разумею, для тых, хто не жыве ў вёсцы, хто бывае тут наездамі гэта вельмі паэтычна — цёплы летні вечар, на вясковай вуліцы павольна ідуць сытыя каровы... А пасля тых кароў, між іншым, не прадыхнуць ад пылу, ды ўсі вуліца ў гноі. А паспрабуйце які газон ці кветнік зрабіць ля дарогі — умомант вытапчунь. У вёсцы са старой планіроўнай рады тут не дасі. А ў новых можна.

Віталь Сільвестравіч вымае блакнот, пачынае малюваць.

— Усё досыць проста. За дамамі, паралельна вуліцы, трэба рабіць спецыяльныя прагоны, якія будучы вёсці проста да хлявоў, ці, скажам, да фермы...

Мы зноў у дарозе, гасцінны гаспадары везуць мяне ў калгас «Памядь Лыча», дзе пабудаваны дом культуры з вялікай спартыўнай залай.

— Пабачыце, не горшыя, чым у горадзе, — гаворыць архітэктар з гонарам.

Ну, што ж, мае ён для гэтага гонару ўсе падставы.

п'яцігодка, год другі М. ЗАМСКІ

СЛУЦКІ ДЗЁННІК

нічыя арганізацыі леш варушыцца, — рэзюмуе Бажко. — Вы ж паглядзіце, які ў нас напружаны план. За п'яцігодку трэба пабудаваць 7 школ, 14 клубаў, 6 магазінаў, 11 дзіцячых садоў, 7 камбінатаў бытавой абслугі, 6 сталовых, тысячы квадратных метраў жылга, а рамонт, а газіфікацыя...

— А іпачэ і іншы клопат ёсць — дзе і як усё гэта размясціць, — устаўляе Віталь Сільвестравіч. — Пасля вайны ў нас як будавалі — дзе якому начальніку спадабалася, там і ставілі школу, клуб, вытворчыя памяшканні. Не было часу думаць, што будзе праз п'яць-дзесяць гадоў. А зараз ясна, што развіццё метагодна далёка не ўсе вёскі — толькі самыя перспектыўныя. З улікам гэтага і распрацавана схема раённай планіроўкі. З 224 населеных пунктаў раёна развіваць будзем толькі 77...

— З чаго зыходзілі пры вызначэнні перспектыўнасці? — пытаюся я.

— Ды шмат розных кампанентаў улічана — дэмаграфічныя дадзеныя, вытворчасць, ландшафт, дарогі...

— І не крыўдзіцца людзі? Скажам, жыве чалавек у вёсцы, бацькі-дзяды яго тут спанон вену жылі, і раітам дазнаецца, што вёска ягоная «не перспектыўная»...

Архітэктар адказвае не адразу. Доўга глядзіць у аяенца машыны, пасля павольна паварочваецца:

— Наогул, усё гэта вельмі складана. Вось ужо спраўды дзе сем разоў адмер... Вырашаем разам з мясцовымі гаспадарамі.

— І заўсёды прыходзіце да згоды?

— Амаль. Хаця бываюць і спрэчкі. Бывае, што і мы памыляемся. Вунь у калгасе імя Леніна намечалі мы адзін населены пункт для развіцця ў ім калгаснага цэнтара, а мясцовы старшыня — другі. Спрачаліся, спрачаліся, пераканаў ён нас. Цяпер бачым, што меў старшыня рацыю. Ну, а што крыўдзіцца людзі... Расказваем, тлумачым, што да кожнай вёсачкі немагчыма падвесці камунікацыі — водаправод, каналізацыю, газ і г. д. У прыняцце усё разлічана на тое, каб насельніцтва, як мы кажам,

горыямі. Сельскаму архітэктару, у адрозненне ад гарадскога, у большасці выпадкаў прыходзіцца мець справу, калі можна так сказаць, з прыватнымі сэнтарам.

Людзі будуюцца, будуюцца інтэнсіўна. Рэдка знойдзеш вёску, дзе б за год не было некалькі ўваходзін. Раней як было — аблюбаваў чалавек месца, тупнуў нагой — тут будзем ставіць. Едзеш па вёсках, і бывае, дзіву даешся — адна хата ледзь не на дарогу ўзлезла, другая на вадах хаваецца, а трэцяя зусім наўскасяж да вуліцы стаіць — не ў два, не ў тры. Адным словам, мая хата, куды хачу, туды і варачу.

Вось ужо некалькі гадоў у раёне з гэтай адвольнасцю змагаюцца, змагаюцца сур'ёзна і настойліва. Хочаш пабудовацца, бяры візу ў архітэктара. А ён табе не толькі месца пакажа, а іпачэ і з апошнім каталогам пазнаёміць — выбірай дом, які табе больш да спадабы.

Вось чаму апошнім часам на Слуцкім вёскі набываюць усё больш культурны, культурны ў архітэктурным сэнсе, выгляд.

Хаця, бывае, не абыходзіцца і без канфліктаў. Быў некай выпадак, калі паставіў чалавек хату за адну ноч ля самай шапы. Вядома, без дазволу.

— Давялося з ім пагаварыць на высокіх нотах, — успамінаў Віталь Сільвестравіч. — Праз два дні перавёз хату куды трэба.

...Праезджаем масток, паварочваем направа і перад намі новыя Казловічы — шырокая прамая вуліца з адна і двухпавярховымі мураванымі дамамі.

У канцы вуліцы рыштаванні, па якіх угадваецца нейкая вялікая будоўля.

— Тут будзе гандлёвы цэнтр, — тлумачыць Усевалад Паўлавіч, — з вялікім магазінам і кафэ.

Апошнім часам шмат спрачаюцца пра тое, якой павінна быць вёска заўтрашняга дня.

Спрачаюцца будаўнікі, архітэктары, праекціроўшчыкі, спрачаюцца літаратары. Думкі выказваюцца самамя процілеглыя. Адны за тое, каб прыйшоў у вёску горад. З усім яго побытам і рытмам. Для другіх і адна камяніца ў вёсцы ледзь не грэх, маўляў, усю прыгажосць вясковую псуе.

Я пытаюся, што думае пра гэта Віталь Сільвестравіч.

— Ісціна, на маю думку, недзе пасярэдзіне, — гаворыць ён. — Яс-

3 **ВОБРАЗАМ** Міная Шмырова ўжо знаёмлі нас дакументалісты. Мы памятаем поўную паззі сцэну з партызанскай хронікі, якая ўвайшла ў многія дакументальныя стужкі, дзе праслаўлены камандзір зняты ў лягёным лагеры сярэдніх папленікаў. У гэтым невялікім па метражы эпізодзе адчувалася атмасфера шчырага і мужнага чалавечага братэрства. «Бацька» — ласкавае прозвішча не проста камандзіра, але і роднага чалавека, які зрабіўся для папленікаў сімвалам адзінай партызанскай сям'і.

Бацька... Гэтае слова мае ў новым мастацкім фільме «Бацька», створаным студыяй «Беларусьфільм», і іншы, трагічны сэнс. Бацька чатырох малых дзіцей, маці якіх памерла. Бацька чатырох заложнікаў, які стаіць перад выбарам — здацца фашыстам ці заплаціць за магчымасць барацьбы і перамогі жыццём сваіх дзіцей. У беларускіх кінематографістаў былі папярэднікі ў паззі і драматургіі, якія ўжо звярталіся да гэтай трагічнай калізіі. Аўтары фільма «Бацька» (сцэнарыст Расціслаў Шмыроў, рэжысёр Барыс Сцяпанавіч, аператар Ігар Рамішэўскі, мастак Уладзімір Дзяменцьеў, кампазітар Уладзімір Чараднічэнка) імкнуцца перш за ўсё зрокавымі, пластычнымі кінематографічнымі сродкамі раскрыць дакуты чалавечай душы і веліч чалавеча-барацьбіта.

Не раз героямі нацыянальнага кінематографа рабіліся рэальныя людзі. Пачалася гэтая традыцыя з фільма «Канстанцін Заслонаў».

АДЗІН З НАШЫХ КАРЭСПАН- ДЭНТАЎ...

МУЗЕЙ У РАЁНЕ — АДНА З ВАЖНЕЙШЫХ КУЛЬТУРНА-АСВЕТУСТАНОЎ. ПОСПЕХ ЯГО РАБОТЫ — У ШЫРОКІМ АУТАРСКІМ АКТЫВЕ. АБ ГЭТЫМ ГАВОРАЦЬ НОВЫЯ ЗНАХОДКІ КРЫЧАўСКАГА КРАЯЗНАўЧАГА МУЗЕЯ — ПІСЬМЫ І МАЛЮНКІ МАСТАКА, ЯКІ УДЗЕЛЬНІЧАЎ У ВЫЗВАЛЕННІ МАГІЛЕУШЧЫНЫ АД ФАШЫСТАЎ.

Наш раённы музей завяршае работу над новай экспазіцыяй. Прыбудоваўшы да старога будынка дзве залы, мы цяпер зможам больш шырока адлюстравач гісторыю савецкага перыяду роднай краіны. Аб гэтым мы марылі. Бо калі савецкі перыяд даеца ў маленькіх пакойчыках, то ўжо самі экспанаты, сама ідэя пратэсту супраць такога пракрустава ложа. Уваходзіш у залу раённага або гарадскога музея і адразу адчуваеш сябе абмежаваным, збедненым. Дарэчы, гэтыя думкі і адчуванні іпачэ не кранаюць нашых архітэктараў, якім настаў час распрацаваць праекты раённага або гарадскога музея — у два паверхі з усімі службовымі пакоямі, пры экспазіцыйнай плошчы такога музея метраў на 600—700.

Праўда, часам завядзеш пра гэта размову і пачуеш: а дзе ўзяць патрэбную колькасць экспанатаў? Дзіўна чуць гэта ад музейных работнікаў. Няма экспанатаў? Ды за гэта трэба адхіляць чалавека ад музейнай работы. Праціўнікі стварэння мясцовых музеяў, а такія ёсць у нас і ў раённых цэнтрах, і ў сталіцы, спасылаюцца і на тое, што няма раённых музеяў працуе дрэнна. Маўляў, зрабляць экспазіцыю і дзесяць гадоў пасля гэтага не вядуць пошуквай работы, працуюць без краязнаўчага актыву. Так бывае. Але ж ніхто іпачэ не закрываў завод або школу, калі яны дрэнна працуюць. А вось музей ў нас закрывалі, выдаючы гэта за перавод музея на грамадскія асновы. І колькі гістарычных каштоўнасцей тады загінула беззваротна.

У нас у Крычаве праблема экспанатаў нікслі не стаяла. Мы заўсёды іх мелі для разгортвання экспазіцыі ў значна большым памяшканні, чым тое, што маем. зараз. Цяпер у нас больш

Беларускае аддзяленне Літфонду СССР выказвае глыбокае спакуванне супрацоўніцы паліклінікі Ядвіге Усцінаўне Паслядзіч і яе сям'і з прычыны напаткаўшага гора — смерці маці.

Лена Мазані стала прататыпам галоўнай гераіні фільма «Гадзінік спыніўся апоўначы» Марыны Казаніч. Вера Харужая—Веранікі Карчэўскай у карціне «Нісьмы да жыўых».

Факт і яго мастацкае асэнсаванне, факт і выдумка—іх дыялектычны судзісны вельмі складаны, асабліва калі ў аснове твора жыццёвая гісторыя рэальнага чалавека. Аўтары фільма «Бацька» імкнуліся ўлічыць вопыт сваіх калегаў, зрабіць акцэнт на грамадскай значнасці дзейнасці легендарнага партызанскага камандзіра Героя Са-

матызм. У яго выкананні бацька перш за ўсё—натура моцная, нердынарная. Работа Ю. Гарабца звярнула на сябе ўвагу журы і грамадскасці на Усесаюзным фестывалі ў Тбілісі. Ён атрымаў прэмію за лепшае выкананне мужчынскай ролі.

Уражваюць вочы артыста. Набліжаны экранам да нас, яны даюць магчымасць адчуць і сілу, і ўпэўненасць, і ўнутраную перакананасць, і ў той жа час ваганні, цяжкі смутак ад непераўных страт.

Кадр з фільма «Бацька».

ПРЫЦЯГАЛЬНАСЦЬ МУЖНАГА ХАРАКТАРУ

вецкага Саюза Міная Пільпавіча Шмырова, стваральніка Першай беларускай партызанскай брыгады.

У карціне адчуваецца ўсхваляванасць яе стваральнікаў. Мо гэ таму садзейнічала тое, што фільм здымаўся ў Гарадоцкім раёне, там, дзе змагалася калісьці з фашыстамі Першая беларуская партызанская брыгада. Парады мясцовых жыхароў, былых удзельнікаў падзей таго часу, нямала дапамаглі кінематаграфістам.

Стыль фільма—адсутнасць усякай афектацыі. Выканаўца галоўнай ролі Юрый Гарабец разумее, што ў такой гранічна завестранай сітуацыі лёгка ўпасці ў меладра-

мо Ю. Гарабец убачыў у ролі штосьці блізкае асабіста яму, бо, не задумваючыся, пакінуў дзеля здымак працу ў тэатры. У адным з інтэрв'ю ён сказаў, што даўно чакаў такой ролі, быў унутрана да яе падрыхтаваны. Бацька Гарабца загінуў у баі пад Магілёвам, і для актёра было важным «выканаць сыноўні, грамадзянскі, актёрскі абавязак».

Актёр імкнецца паказаць, што яго герой выбраў найцяжэйшы шлях, яму лягчэй было б заплаціць сваім жыццём, чым безабароннымі дзецьмі, пасля смерці

якіх яго асабіста жыццё ўжо не мае ніякага сэнсу.

Фільм пра народнага героя стаў для аўтараў перш за ўсё фільмам пра Чалавека, яго пакуты і мужнасць. Выдатна праведзена акцэрам сцена парламентарскіх перагавораў з гітлераўскім афіцэрам. Яна выразна знята апэратарам, як, дарэчы, і многія іншыя эпізоды фільма (выступленне Міная на

нолькі за сваімі дзецьмі, што гуляюць на ўскраіне вёскі). Музыка Ул. Чараднічэнікі арганічна ўплятаецца ў развіццё драматычнага дзеяння, у ёй выразна гучаць лірычная тэма дзяцінства і мужная—барацьбы.

Пры ўсім тым, што ўжо гаварылася пра вобраз Міная, хацелася б ўсё ж бачыць яго больш шматгранным. Найбольш падрабязна распрацавана ў сцэнарыі тэма адносінаў партызанскага ваяка да сваіх баявых сяброў: усё ж, нягледзячы на асобныя ўдалыя сцэны, паказаны даволі павярхоўна. Схематычнымі выглядаюць вобразы кіраўнікоў партызанскага падполля. Толькі эскізна намечаны характары нават бліжэйшых паплекнікаў Міная—Патапава (Б. Уладзімірскі), Бірылы (В. Тарасаў), Ніны (Л. Румянцава) і іншых.

Між тым, нават эпізодычны персанаж можа быць абмаляваны аўтарам настолькі выразна, што глядач уявіць і біяграфію героя, і яго характар (успомнім хаця б барадатага мужыка ў выкананні В. Чыркова,—які дапытваўся ў Чапаева, за каго ён: за бальшавікоў ці за камуністаў,—у фільме «Чапаеў»). Такой лаканічнай вобразнай характарыстыкі нестася многім героям «Бацькі».

Пры ўсіх асобных праліках фільм «Бацька» прымабівае моцным характарам галоўнага героя, народнага ваяка. Карціна сведчыць, што для «Беларусьфільма» партызанская тэма яшчэ далёка не вычарпаная.

Вольга НЯЧАЙ.

як 350 метраў экспазіцыйнай плошчы, хоць год назад было ў два разы менш, а яе зноў мала.

Дзе ж крыніцы, магчымасці для ўзбагачэння музея каштоўнымі экспанатамі? Адкажу на гэта так: у рабоце з краязнаўчым актывам, у калектыўным пошуку. На жаль, большасць музеяў рэспублікі такога актыву не мае, у тым ліку і вядучыя. І разам з тым яшчэ ніколі ніхто на нарадзе работнікаў музеяў не ўзнімаў пытання аб краязнаўстве, аб рабоце з краязнаўчым актывам, менавіта з краязнаўчым, а не толькі з ветэранамі вайны. І працы або школьнікамі. Дзіўна, што краязнаўчыя музеі рэспублікі ніколі шырока не абмяркоўвалі пытання аб краязнаўстве і краязнаўчым актыве.

Цяпер музеі рэспублікі рыхтуюцца адзначаць 50-годдзе СССР. У экспазіцыях, што мы развернем, вельмі важна падаць матэрыял так, каб відаць была векавая дружба народаў СССР. І яшчэ адна дата наперадзе—50-годдзе піянерыі. Хіба ж не цікава цяпер усталяваць, хто былі нашы першыя піянеры і піянерважатыя, дзе жылі іх таварышы па працы і баях? Яны могуць многае раскажаць, растлумачыць, могуць прыслаць цікавыя рэчы, дакументы, успаміны.

Закранушы гэтую тэму, я думаю пра вопыт такой работы з актывам, які склаўся ў нашым раённым музеі. Думаю пра тых, хто трымае з намі самыя цесныя сувязі, вядзе пераліску, дапамагае парадамі, пошукамі, успамінамі. Сярод такіх нашых актывістаў—і маршал, і славыты пісьменнік, і гісторык, і бывалы чэкіст-разведчык, і кампазітар, і калгасны пастух, і рабочы паравознага дэпо, і настаўнік, і буйны партыйны работнік. У нашым актыве і школьнікі, і сівыя ветэраны. А як дапамагаюць рэдакцыі газет, часопісаў, радыё і тэлебачанне, кінастудыі.

Нядаўна мы даведаліся, што ў Маскве жыве вядомы мастак, аўтар цудоўных ілюстрацый да твораў многіх пісьменнікаў, чалавек, удастоены за гэтыя работы медалю на міжнародных і саюзных міжнародных выстаўках—Яўген Ісакавіч Коган, і што мастак з такім імем і прозвішчам ішоў у перадавых часцях Савецкай Арміі, якія вызвалілі нашу Магілёўшчыну. Малюнкі гэтага мастака, у 1943 годзе апублікаваныя ў газеце 50-й арміі «Разгромим врага», мы даўно экспануем—франтавікі з хваляваннем глядзяць на іх, успамінаюць былое.

І вось мы задумаліся: а што, калі мастак і аўтар франтавых замалёвак—адна і тая ж асоба. Былі ж у нас раней такія адкрыцці.

Пісьмо пайшло ў Маскву. Адказ прыйшоў хутка. Яўген Коган пісаў, што ён сапраўды быў у 50-й арміі, рабіў замалёўкі ў нашым краі, у Магілёве і Мінску.

Сумненняў, што гэта той франтавы мастак, якога шукалі, не засталася. Але Яўген Ісакавіч прасіў мяне растлумачыць: трэба гэта ці не—экспанатаваць у Крычаўскім раённым музеі

яго рабсты. Ён аказаўся надзвычай сціплым чалавекам. І зноў—пераліска. Я быў перакананы, што чалавек, які вызваляў наш край, чыя творчасць звязана з нашым агульным лёсам—цікавы для нашых землякоў, бо ў яго жыцці і творчасці ваеннага часу адбілася наша жыццё.

Прайшоў не шмат дзён, і ў музей прыйшоў пакет з замалёўкамі. У пакеце былі і тыя замалёўкі, што рабіліся ў час вайны на Магілёўшчыне, і самі Магілёве. Былі там і газетныя адбіткі франтавых малюнкаў.

Больш таго, мы дазналіся, што Коган быў тым легендарным мастаком, які з першымі савецкімі аўтаматчыкамі прабраўся ў Ясную Паляну, яшчэ акупіраваную фашыстамі, і ў складзе 50-й арміі вызваляў яе. Ён зрабіў тды замалёўкі разбуранага дома Льва Мікалаевіча Талстога ў Яснай Паляне. Малюнкі абышлі многія газеты. Пачаўшы пераліску з мастаком, я думаў: а ці дашле ён хоць адну з тых яснапалянскіх замалёвак? 50-я армія, якая вызваляла Ясную Паляну, першай ўвайшла і ў акупіраваную фашыстамі Беларусь, вызваляла Крычаў.

Якая ж то была радасць, калі мы атрымалі ад мастака ўспаміны пра тыя дні, нават некалькі адбіткаў і замалёвак тых дзён, зробленых у Яснай Паляне. Безумоўна, любому наведвальніку нашага музея цікавы гэты эпізод. Тым больш, што Вярхоўнае камандаванне прасіла генерала І. В. Болдзіна, які камандаваў 50-й арміяй, выратаваць Ясную Паляну як культурную каштоўнасць сусветнага значэння. Увесь свет сачыў у тыя дні за баямі ў Яснай Паляне, чалавецтва спадзявалася, што мясціны Талстога будуць выратаваны ад разбурэнняў. Праўда, там многае было разбурана, але савецкія аўтаматчыкі зрабілі ўсё магчымае, каб зменшыць гэтыя разбурэнні.

І вось—малюнкі. Яны хвалююча раскажваюць пра тыя дні.

Наша актыўная пераліска з Яўгенам Ісакавічам дала плён. Мастак стаў другам нашага музея, яго пастаянным карэспандэнтам. Ён так і напісаў нам, што ўжо не пакіне музей у Крычаве без сваёй увагі, тым больш, што Крычаў—адзін з тых гарадоў, у вызваленні якіх ад фашыстаў ён удзельнічаў. Гэта высакародна. Такімі сябрамі наш музей даражыць... Яны—наш лепшыя актыўны, наша надзея на яшчэ лепшую работу музея.

Я пачаў гэты артыкул з праблемнага для музея пытання—аб яго актыве, а закончыў гісторыяй пераліскаў музея з адным з нашых актыўных карэспандэнтаў. Ці ёсць у гэтым пераходзе якая логіка? Ёсць. І не выпадковая. У гісторыі гэтай пераліскаў, у новых экспанатах—яшчэ адзін вынік нашых пошукаў.

Пошук у музеі...

Актыў музея...

Не, гэта не проста словы. У іх—жыццё музея, яго вартасць, яго плён.

М. МЕЛЬНИКАУ,

дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея.

Багдан ЧАЛЫ

БАЛАДА

ПРА ЖЫВОГА МАНЕКЕНА

У Лондане на вуліцы шырокай ёсць вопраткі дзіцячай магазін.

Як несапраўдны, хлопчык сінваокі стаіць перад пражонымі адзін.

Стаіць ён у вітрыне нерухома і толькі свеціць позіркам жывым. Ён—манекен.

Для продажу, вядома, і гарнітур, і паліто на ім.

А крамнік з-за прылаўка ўсё цікуе: яго тавар—высокае цэны. І людзі абмінаюць краму тую, і не купляюць вопраткі яны.

І трапілася—вуліцаю той сэр Лэскі

з сынам ехаў на пацеху.

(Не ходзяць багацеі пехатой).

З нуды навокал глянуў панскі сын: за шклом аўтамабіля—магазін.

Да бацькі ён:—Купі мне паліто!

І на хаду спынілася аўто.

З машыны выйшлі і зірнулі ўбок сэр Лэскі

і насуплены сынок.

Вітрына.

Кажа бацька:

—Бачыш, Бэн,

якраз твайго ўзросту

манекен.

Калі ты хочаш, мой сыночак,

з плячэй яго

мы здымем палітончыкі

Падумаў Бэн...

Спытаў:

—Скажы ты мне,

хлалчына гэты—

пудзіла ці не!

Хацеў бы я ўшчыкнуць яго за носі—

і да вітрыны Бэн ілбом прырос.

Зінацку

Бэн падскочыў,

смеючыся:

—Ён лыпае вачыма,

падзівіся!

І праўда:

манекен пачырванеў.

Палае

у вачах хлалечых

гнеў.

Пагрозліва махае на панка

худыя манекенава

рука.

—Не смейся, злоснікі

(І здзівіўся Бэн)—я хлопчык, несапраўдны манекен! Фашыст забіў усю маю сям'ю. На хлеб тут зарабляючы, стаю!

Штось хлопчык той сказаць яшчэ хацеў, ды крамнік, быццам ястраб, наляцеў. Пачаў малага біць, аж сцены загулі... Сэр Лэскі сыну загадаў:—Пайшли!

Увечары па вуліцы шырокай ідзе дзіця, галодны сын вайны... Работу страціў хлопчык сінваокі, не паліто на ім, а рызманы.

І грукаюць па бруку чаравікі. Куды ж ісці, бяздомнаму, уначы! І шпэца хлопчык:—Вырасту вялікі—Я вас паб'ю, паны і панічы!

Валдзіс ЛУКС

А ЧАМУ?

«А чаму не брэша котка! А чаму кладзецца спаць! А чаму са мной чачотку Ложак не пайшоў скакаць! А навошта ўзімку—санкі, Дзірка ў белым абаранку! А чаму!..»

Ах, назолы вы якія, Два браты мае малыя! Хоць крычы ты, не крычы, Ад «чачотку» не ўцячы!

«А чаму ваду ў спякоту піць ахвота! А чаму!..»

Ты не злуйся!

Першым чынам, Растлумач усё малым. Справа добрая, магчыма, Даядзецца здзейсніць ім!

І пасля няёмка будзе, Што не ты

цікаўным людзям Адказаў на ўсе «чаму!»

Можа, гэтыя «чамучкі» Болей здолеюць, чым ты. Скажучы гэтыя «чамучкі», Уздымаючы палацы і дзівосныя масты: «Не крыўдзем мы, павер, Самі ведаем цяпер, Ад чаго,

эдуль, чаму!»

— **Н**У ВОСЬ, ЗАЗЫБА, верамейкаўцы твае нарэшце паставілі скрозь віткі на полі, а скоро ж разарудь, пабачыш, нанаве межы, і тады зноў у Верамейках будзе, як і даўней — кожны сваім дваром стане жыць, кожны па сабе будзе зноў. Словам, як і не было васьмі дзесяці гадоў шчаслівага і замойнага жыцця!..

Так гаварыў Зазыба — і як не ў самае вуха — Брва-Жыватоўскі, ідучы попеч з ім да крыніцы, дзе нааў у крывавай пене на тупкай лугавой сцежцы застрэлены Рахімавага. Чубар са свае сховы акурат убачыў тады паўзверх купчатага ядлоўцу: сапраўды, гэтыя два не спышаліся бегчы, каб зірнуць, што раптам здарылася пасярод сухадолу; яны не паддаліся агульнаму настрою верамейкаўцаў, якія адразу пасля Рахімавага стрэлу сыпанулі з Паддубінча ўніз па схіле. — Брва-Жыватоўскі з Зазыбам ішлі да крыніцы, што завецца нага за нагу, ажно здалёк нецерпяліваму Чубару здавалася, што нават наўпрості, пасля таго ўжо, як Брва-Жыватоўскі з Зазыбам збохыл з гуцянскай дарогі, яны ці не знярок падаўжаюць сабе шлях, лішне старанна абмінаючы тая лапorkанья мясціны, дзе можна па нязграбнасці альбо спатыкнуцца аб сухую, пабітую мурашнікамі купіну, альбо трапіць нагой у прыхаваную паявою травой дажджавую выбоіну ці быдлачы капыт. І калі Зазыба маруднасць Чубару была вядома — у гэтай непаспешлівасці была стала яважнасць, дарэчы, якая заўсёды чамусьці злавала Чубара, але як яшчэ адпавядала і паводзінам таго на кожны дзень, і рухам, і нарэшце, што галоўнае, усёй Зазыбавай сутнасці, як чалавека, то Брва-Жыватоўскага бачыць гэтакім жа было нязвычайна, і, можа, перш за ўсё таму, што не было ніякага стасунку ў самой ягонай прысутнасці побач з Зазыбам, а тым больш ва ўзаемнасці, якая быццам ужо ўсталявалася паміж іх; ва ўсякім разе, у Чубаровай душы выгляд гэтай блізкасці раптам стварыў непрыемнае ўражанне, якое, у сваю чаргу, выклікала раўнівае і помслівае пачуццё.

— Вядома, ён і калгас няроўны быў для ўсіх, — не пераставаў гаварыць Брва-Жыватоўскі Зазыбу, — як і ў жыцці што: аднаму бацька — другому той жа самы вочным ўжо, аднаму матка — другому матчыха. Гэта калі толькі пачыналі справу, дык на ўсю глотку крычалі: настае час усеагульнаму дабрабыту ў мужыцкім раі.

Гаварыў Брва-Жыватоўскі гэта голасам чалавека, які выпрабуваў спадарожніка, быццам жадаючы выклікаць таго на новую шчырасць, каб пасля займець належнае месца ў душы. Дзіва, але ў Зазыбы ягоная недарэчная балбатня зусім не параджала ўнутранага прырочання, можа нават з тае прычыны, што горыч, якая была на душы сёння ад самага рання, змянілася за час дзяльбы калгаснага палетка стомленай абыякавасцю ад гарачага сонца і тлumu людскога, а яшчэ, відаць, і таму, што Зазыба разумее — абвараць домцылы Брва-Жыватоўскага адзін на адзін, таксама як і перапонваць яго ў адваротным было справай дарэмнай, раз ужо ўсё гэта вынашана ў думках і складзена ў пэўную сістэму. Яму толькі як бы дзіўна трохі было, што ягоны аднавясковец, хоць і прышлі, але ж аднавясковец, гэтак складаю ўмее гаварыць; здавалася, Брва-Жыватоўскаму ніякай цяжкасці не каштавала вольна абыходзіцца з такімі моўнымі заротамі і такімі разумовымі паняццямі, якія Зазыба дагэтуль мог вычытаць адно ў тайных кніжках альбо пачуць на не менш тайных сходках; калі ж удзіць, што нічога падобнага Зазыба не чытаў і не чуў, для яго ўсё гэта стала новым, упершыню сказаным цяпер Брва-Жыватоўскім, дык і зусім лгга было пазайздросціць мужыку; няўжо хапала на абгрунтаванне такіх высцоў той вяскова-гарадской адукацыі, якую верамейкаўскі прымак набыў некалі ў вёсцы, а затым ў Баранавічах? Сваёй парадаснальнай гаворкай ён здзівіў і насцярожыў Зазыбу яшчэ ўчора, калі яны вярталіся на адным возе з Бабінавіч, тым больш нечаканай, нават не так нечаканай, як незвычайнай сваім зместам была яна сёння. Але яна — мы ўжо гэта ведаем, — не выклікала ў Зазыбы належнага прырочання. Яна толькі вельмі гняла яго, лёгшы ў сярэдзіне, пад самае сэрца, гняцім шчыльным і неадольным цяжарам, акурат як здараецца перад небяспечнай хваробай, пра якую чалавек яшчэ не здагадаецца, але якая ўжо моцна патурбавала арганізм.

— Вядома, у цябе на душы, Зазыба, кошкі шкрабаюць, — моў сабе Брва-Жыватоўскі, па-трапляючы з Зазыбам нага ў нагу і штораз, мусіць, проста дзеля забавы, сморгаючы сіхнутымі пальцамі правай рукі — вядзім і ўказальным — па скураным, з аблезлаю фарбай рамяні бельгійскай вінтоўкі, якую ён нёс на плячы, кароткім ствалом уніз. — Як жа, пачалі раптам разбураць тое, што з тваёй дапамогай, вольнай ці міжвольнай, рабілася як назаўсёды. Нездарма ж зямлю нават з дзяржаўнага карыстання не пашнадавалі перадаць на вечнае калгасам. А тут вось гэты немцаў Як кажуць, чорт задумаў адно, а д'ябал узды ды абунтаваў усё, нават не вядома, з якой карты хадзіць, а каторую на казырную трымаць. — Брва-Жыватоўскі ўсміхнуўся — у яго маналогу ўсё выразней адчуваліся здзеклівыя ноткі, і голас яго паступова рабіўся злосны і нецярплівы, няйначай, паліцэйскага раздражняла Зазыбава адмоўчанне, калі нават не абыякавасць таго; нарэшце, Брва-Жыватоўскі ўспомніў, усёроўна як на ноч глядзячы, «чорта і д'ябла», якія пабунтавалі некаму карты, тады Зазыба раптам ачомаяўся, быццам і на праўдзе толькі цяпер да нацца сталі зразумелыя разважання яго спадарожніка, задзірліва глянуў на верамейкаўскага прымака — нядаўна яшчэ аспярожнага і руплівага селяніна-калгасніка, а цяпер паліцэйскага-філосафа, і не менш задзірліва сказаў:

— Не кажы, Антон! — Яно б і грэх было Зазыбу не ўчапіцца за апошнія словы Брва-Жыватоўскага, сэнс якіх прагучаў няпэўна і нават

ПАСЛЯ СТРЭЛУ

Мне ўжо даводзілася гаварыць у газеце пра свой наступны задуманы раман. Ён працягвае тую ж тэму, што і «Плач перапелкі», словам з таго ж цыклу. Друкавацца ён будзе, вядома, таксама пад новай назвай. Але з назвамі для аўтараў, мусіць, заўсёды, цяжкасць. І тым не менш я не ўтою яе — «Апраўданне крыві». Прапаную ўвазе чытачоў урывак з гэтага рамана.

дваіма. — Адмысловы гулёк заўсёды ведае, з якой карты калі хадзіць. Яго ні чорт, ні д'ябал не зблытае. Ты ж, гэта, мусіць ні разу і не згуляў з нашымі мужыкамі ў карты?

Як у вялікім здзіўленні Брва-Жыватоўскі павярнуў галаву да Зазыбы, дапытліва прыжмурчыўшы вочы, ажно стала відаць, як абапал іх пабралася дробнымі зморшчынкамі скура.

— Не, — тым не менш проста і лёгка адказаў ён, і яшчэ больш проста і лёгка спытаў: — А што? — мусіць, не надта здагадаючыся, чаму раптам Зазыбу, які маўчаў столькі часу і не адважваўся, а можа і не хацеў прырочыць яму, зацікавіла такая няважкая акалічнасць.

— А тое, што яны б цябе пэўна ўжо навучылі, з якой карты калі хадзіць, а якую на казырную трымаць, — адказаў Зазыба і таксама дапытліва паглядзеў на паліцэйскага.

Той адчуў скрыты сэнс Зазыбавай гаворкі, на момант сумеўся, мусіць, шкадуючы, што гэтак неасцярожна падставіў сябе.

— Пражывём як-небудзь і без іхняй навукі, — сказаў Брва-Жыватоўскі і перасмыкнуў ад прыкрасці левай шчакой.

— Ну, ну...
Тым часам вакол забітага лася варушыўся натоўп — усе, хто памеў цікавасць паглядзець, якога звера застрэліў татарын. Зазыбу відаць было, як нечага ажно ныраў у натоўп і тут жа выныраў адтуль, быццам сапраўды дастаў дна Мікіта Драніца, а руханкавод Падзёрын ужо даводзіў штосьці «паляўнічаму», тычкаючы ў грудзі рукой; трохі зводзіла ад верамейкаўцаў сталы Сілка Хрупчык — няйначай, гэтым дужа цікава было, як на дзе падлеткі ганяліся за палахлівым ласям, быццам ён, як спрактыкаваны хіжак, пільнаваў той хвіліны, калі і аспрацелае ласява, і яго мундшчыл выб'юцца з сіл, каб потым завалодаць ахвярай самому; нават Кузьма Прыбыткоў, з дубцом і на нядужых нагах-раскідках, і той паспеў некай апынуцца разам з іншымі верамейкаўцамі на сухадол, мусіць, таксама прытупаў туды, калі не прыдыгаў, падахвочаны цікавасцю. А ўсё гэта адбывалася непадалёку, можа крокаў за семдзесят ад крыніцы, драўляная кадушка якое вытыркалася над зямлёй сваім краем гэтак высока, што яе відаць было простым вокам яшчэ ці не з гуцянскай дарогі. Вакол Верамеек наогул багата крыніц — адны выкапаны гаспадарлівымі людзьмі, якім выпала дзе працаваць працягла час, адчуваліся смагу, другія самі выструменілі на паверхню адненуль з сярэдзіны зямлі. Ва ўсякім разе, куды б ні ішоў у Верамеек у не лішне далёкую дарогу чалавек, ён не браў з сабою кілажыку, бо заўсёды меў магчымасць напіцца з блізкай крыніцы. Гэту крыніцу выкапаў захожы салдат, яшчэ калі ў войску была рэкрутчына. Салдат трапіў у Верамейкі, ідучы па дарозе з Унечы — вяртаўся з царскай службы ці то ў Маластоўку, якая была трыццаць верст адсюль, ці то нават у Латоку. Пражыў ён у Верамейках... Але не. Якраз вось гэтага ніхто і не захапаў у галаве. Вядома толькі, што ўпадаваў салдат сабе ў вёсцы кабету, чужую ўлаву, напаяўся насіць ёй пожно, ну, і як бывае звычайна ў лагодзе ды згодзе, прыжыў малое. Але памыць аб сабе пакінуў у Верамейках не тым, а гэтай крыніцай. Дужа прыдалася яна верамейкаўцам, ажно пачалі з тае пары клапаціцца, каб не звёўся кволы струменьчык, вада ад якога была заўсёды халодная і смачная. Былі таксама спробы

зрабіць крыніцу святой. Адзін год нават крыж ставілі, побач мужыкі. Але нехта адгаварыў — маўляў, салдат, які знашоў гэтую ваду, быў чалавек грэшны, дык навошта працу яго рук ператвараць у святую справу? Крыж той пасля гэтага занеслі назад у вёску, а крыніцу неўзабаве раскапалі шырэй і ўзялі ў дубовую кадушку, каб было яе на доўгія гады. Такім чынам, крыніца стала падобная на звычайную студню, з якой лгга было ўранні чэрпаць вёдрамі ваду ўсім вясковым канцам. Але з вёдрамі сюды верамейкаўцы не хадзілі — не так блізка. З гэтай крыніцы пілі ваду тады, як касілі гарачым легам сухадол. Другім жа часам, крэдком ад людзей, карысталіся ёй насельнікі недалёкага лесу. Сёння вось наталіць смагу ішлі гэтыя ласі... Нарэшце Зазыба адвёў вочы трохі ўбок ад вірлівага натоўпу, спыніў позірк ужо на самой крыніцы і прыгадаў нечага, як Чубар загадаў пазалетася, каб калгаснікі пачысцілі ў ёй дно. Яго абурыла, што крыніца заплыла пяском, акурат па самае дупельца, прасвідраванае для сцёку лішняй вады, да таго ж, знутры сценкі кадушкі пабраліся травой-ліпучкай, наштатт водарасцей ці нават звычайнай ціны, дзе хаваліся жабы-жарлянікі. Адным словам, у наўнасці была, на яго думку, брыдкая безгаспадарлівасць, якая пэўным чынам характарызавала верамейкаўцаў, самае меншае, як дужа неахайных людзей, бо дзе ж гэта яшчэ дадуць, каб зрабіўся брудным калодзеж, і новы старшыня калгаса не прамінуў тыцьнуць зазыхавых аднавяскоўцаў тварам у грэб. Як кажуць, сваю гораў няволі, Пачалі мужчыны раскопваць крыніцу, хоць і ведалі добра, што гэта небяспечна ёй: досыць няўмела патрывожыць верхні пласт намытага знізу пяску, як яна раптам пачынае чэзнуць, бо некуды прападае той пульсуючы ключ, які тоніць з глыбіні сцюдзёны струмень, і тады колькі ні шукай яго, калуваючы грунт рыдлёўкай, усё дарэмна, аж пакуль сам праз багата часу, не выб'еца зноў на паверхню. Гэтак здаралася з крыніцай двойчы — першы раз, калі стаўлялі дубовую кадушку, тады яна ажно высахла на доўгае лета, толькі ўвосень неспадзявана напоўнілася вадою, спярша верамейкаўцам нават падумалася, што гэта наліло яе дажджамі; другі раз — пасля таго, як мужчыны пасрабавалі пачысціць крыніцу, — кадушка заставалася без вады яшчэ надаўжэй, здаецца, ці не да наступнай вясны. Пазалетася таксама верамейкаўцам давядзецца насіць бікляжкі з вадою сюды і ў касавіцу, і ў жніво. Мужыкі, вядома, пацвельваліся — і з новага, ды вельмі прыткага старшыні, і з саміх сябе, а верамейкаўскія бабы клялі, выпіраючы пот, тых жа мужыкоў, што не адгаварылі Чубара...

Адлегласць да крыніцы з кожным крокам змянялася.

Зазыбу з Брва-Жыватоўскім заставалася адно абмінуць невялічкую балацьявіну, акурат сажалку ці звычайную конанку, каб трапіць на сцежку і па ёй ужо дакупаць да вяскоўцаў, якія стоўпіліся вакол сахатага.

Здавалася б, нізкае барвовае сонца (яно ўжо ледзь не кацілася па правым схіле верамейкаўскага кургана — бліжэй ды бліжэй к захаду), што высвечвала сухадол па ўсёй яго няроўнай, бы эдзёртай звервава, скура, шыршы, павінна было пэўным чынам пафарбавань і цёмна-злёнкую атаву, якая не паспела дарасці да другога ўносу, прынамсі, у самы звычайны, з надвечэрняй празалошцо колер, але наперадзе, якраз у прасцягу паміж крыніцай і лесам, сухадол быў акурат пасяробраны, быццам там ужо выпала на ноч раса, ці, наадварот, аднекуль выпаў рэжні, нясмелы туман, які цяпер, баючыся прыўзняцца і рассяцца ў паветры, з усяе сілы чапляўся за вострыя, як ў лясным змяўніку, макаўкі кволы атавы.

Аглядаючы знаёмы краявід, Зазыба раптам адчуў шчылівы неспакой у душы, які быў пакуль незразумелы нават самому — можа, той з'явіўся

ад замілаванасці да ўсяго ўбачанага што спыраў зусім не прыкметна, бы лаптаўчаным крылом, страпанула яму грудзі, а тады падступіла да сэрца нейкая амаль беспрывычнай маляваў журбой.

Перад тым, як узвесці нарэшце на торнію сцэнку, Брва-Жыватоўскі спахапіўся, што не паспе сказаць усё, і зноў пачаў гаварыць, але нават голасам даваў зразумець, што нядаўняга Зазыбавага намёку сапраўды не прымае і нічогусенкі не байца.

— Я разумею, ты злуешся, што я гавару гэтак, — бубніў ён. — Можаш не прычыць, усёроўна злуеш. У цябе сёння сапраўды кошкі на душы шкрабаюць — калгас рушыў. Але ты думаеш, што ва ўсіх таксама гэтыя твае кошкі сядзяць? Памылешся, Зазыба. У мяне ж вочы ёсць — рады верамайцаўцы, што назад бяруць усё. Здавалася б, пажыл ў раі, а вось жа зноў у пенда спышаюцца. Не глядзі, што Вяршыкоў ці другі, хто ва ўсім табе патрапляюць, робяць выгляд, быццам аб адным з табою дбаюць. У іх у галаве сваё, Зазыба. Яны сёння, як на тым вяселлі, аднымі вачамі на жаніха глядзяць, а другімі на нявесту, адны словы табе кажуць, а другія пры сябе трымаюць. Пра гэта павадала б табе нават зямлі, каб гаварыць умела. О, колькі яна сённяшні дзень пабачыла радасных вачэй! Вунь у баб, што схіліўшыся, жуюць палосы, разумешся, зноў сваё палосы, — дык якія ў іх вочы? Ты б пацікавіўся ды глянуў. А зямля ўсё бачыць. Гэта толькі мужыкі і бабы не хочуць перад табою радасць паказаць. Можаш ішкадуць нават з павагі, а можа гэтан хітруюць. Праўду ўчора ты сказаў на праўленні...

— Адкуль табе ведама, што я гаварыў на праўленні? — агрызуўся Зазыба, нібыта яму і сапраўды няўдзя было, што націцэйскі яшчэ тады ж паспеў пра ўсё выведаць у Мікіты Драніцы.

— Каб мне ды не дазнацца цяпер, што ў Верамейках робіцца?

— Хіба што!
Гэтае злараднае Зазыбава «хіба што» неспадзвана зблытэжыла паліцэйскага. Муціць, каб не выдаць сваёй зблытэжанасці, ён ад ніжыватаўскі нагнуўся і на хад, амаль з-над нагі, пахачыў плямісты, зусім падобны на птушынае яйка, да іч, адкінуў прэч, нібыта невялічкі камень стаў перашкодай у яго на шляху.

Зазыба адчуў спадарожніцкую зблытэжанасць, пагардліва ўсміхнуўся. Здавалася, пасля гэтага Брва-Жыватоўскі альбо зусім пачне злаваць на Зазыбу, альбо перасане лезці са сваёй гаворкай у душу. Але дарэмна. Ён зноў перасмыкнуў ад прыкрасці ішчакі, выціраючы тым часам аб іштаны руку, якой браўся за дзіч, хоць на ім ці было што, апрача сухога пяску, а тады пачаў:

— Помніш, ты гразіўся мне, як ехалі з мястэчка, маўляў, сам па сваёй ахвоце лезу ў пяцню? А ты вась? Думаеш на табе асіпа ўжо наперад не плача, раз такія пратаколы асмелваешся пісаць?

— Значыць, абодвум нам пяцню не мінаваць.

— А гэта яшчэ як выйдзе. Нездарма ж кажуць, бабка на двох варажыла.

— На картах?

— А што?

— А тое, што дрэнны ты гулец на картах.

— Ды ўжо як-небудзь.

— Ну, ну...

Брва-Жыватоўскі таксама, быццам у адпмсту, пагардліва ўсміхнуўся:

— Яшчэ пабачым, што ты адкажаш Гуфельду, чаму распусціў калгас?

— Якому Гуфельду?

— Каменданту.

— А-а...

— Я ж казаў табе не чапаць.

— Ці мала што можна казаць. Распараджэнне ж я ад каменданта твайго не палучаў.

— Затое я табе гаварыў.

— Хіба што. Але ж можна і так — нічога ты мне не гаварыў.

— Значыць, адмаўляешся?

— А і адмаўляюся.

— Ну што ж, пабачым...

— Дык не адна ж мал ахвота была зрабіць гэтак з калгасам. Збіралася праўленне, на ім і распалі. Так што...

Ужо даліталі блізня галасы ад натоўпу. А гэта значыць, што іхнюю гаворку мог пачуць хто-небудзь. Таму Брва-Жыватоўскі не стаў прычыць Зазыбу.

Мікіта Драніца, вядома, і тут не мог здрадзіць сваёй натуре, каб першаму не перастраць верамайцаўскае начальства. Як толькі згледзеў блізка Брва-Жыватоўскага з Зазыбам, то выскачыў з натоўпу напярэймы.

— Гляньце вунь, як тэй таго, татарыні аленя ўкокаў!

Мікіта, відаць, у захалпенні быў, што Рахім гэтак спрытна застрэліў нябачаную дасюль у Забиседзі рагастую жывёліну, але і губляўся, не ведаючы, каму з двух, Зазыбу ці Брва-Жыватоўскаму, аддаць перавагу. Таму вочы яго, па сабачы, вінавата блукалі паміж адным і другім і былі маленькія, муціць, таксама з тае ж прычыны.

— Не аленя, а быта лася, — наспынаўся на дапамогу Мікіты Сілка Хрушчэ, — бо ў аленя...

Але Зазыба не стаў слухаць Сілавага ўдакладнення. Пакідаючы Брва-Жыватоўскага, які дапаў да Мікітавай гаворкі, ён хуценька прайшоў па жывым калідоры, што ўтварылі перад ім, якраз уздоўж сцэжкі, верамайцаўскія мужыкі і бабы.

Сапраўды, на сцэжцы ляжыў нежывы лось. На момант Зазыба прыгадаў, як вазіў у Вабінавічы на Славу дзень па даручэнні сакратара райкома Маштакова і незнаёмага вайскоўца Марылю і як па дарозе, за Гарбатым мастком, прыкмеціў круглы, нябачаны дасюль у Забиседскім лесе памёт.

«Значыць, гэта ласі завіталі да нас аднекуль», — падумаў цяпер чамусьці зусім без жалю па забітым прышэльцы Зазыба і пільна, як і вымагаў таго сапраўднае дзіва, аглядзеў сахатага. Той ужо не падаваў ніякіх адзнак жыцця. Гарбаносая галава яго, у якую трапіла куля, бездапаможна ўтнулася шэрай пысай у сцэжку, а з поздраў тонкімі вярвоўкамі сідкала, загусачы, срываўчэная жыжка. Куды дакладна, у якое месца на

ЦЯПЕР яму споўнілася 670.

Але вось ужо 11 гадоў, як яго няма з намі.

Цікавы жывалісец і рысавальшчык, буйны грамадскі дзеяч, які шмат гадоў кіраваў Саюзам мастакоў Беларусі, Павел Нічыпаравіч Гаўрыленка ўсё сваё жыццё прысвяціў людзям.

У 20 гадоў камсамolec, у 21 — воін Чыронай Арміі, у 25 — удзельнік II Усебеларускай мастацкай выставы. Так пачыналася яго біяграфія.

Тым была вялікая заслуга П. Гаўрыленкі. Мастак працуе над жываліснымі і графічнымі творами, прысвечанымі гараічнай барацьбе савецкага народа з фашызмам. Так, у 1942 годзе ён стварыў эскіз карціны «Праўды нямецкай абароны», у 1943 годзе — кампазіцыю «Вяртанне партызан з аперацыі», праз год паўтораную ў карціне «Партызаны на Палесці», шэраг партрэтаў народных мсціўцаў.

Глыбокае веданне характараў,

ВЕЛІЗАРНЫ СВЕТА У ЗЕРНЕЙКУ...

ДА 70-годдзя з дня нараджэння П. ГАУРЫЛЕНКІ

А потым вучоба ў Віцебскім мастацкім тэхнікуме ў М. Керзіна, В. Волкава, М. Эндэ. У 1930 годзе, пасля сканчэння тэхнікума, П. Гаўрыленка пераязджае ў Мінск. Тут яго выбіраюць адказным сакратаром рэвалюцыйнай арганізацыі мастакоў Беларусі. Паралельна з грамадскай работай ён піша многа карцін, пейзажаў партрэтаў.

На жаль, да нас не дайшлі такія яго творы тых гадоў, як «Брыгада за работай у калгасе», «Разгрузка элеватара», «Пуск завода», «На будаўніцтве», але некаторыя рэпрадукцыі, якія захаваліся, сведчаць, што на галоўнае месца ў творчасці П. Гаўрыленкі выхадзіла новая для таго часу тэма — тэма сацыялістычнага будаўніцтва, гэта першыя пяцігодкі.

У дні першай Дзякады беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве (1940) зварнула на сябе ўвагу палатна П. Гаўрыленкі «Шклозавод», а на выставы ў Мінску, прысвечанай 20-годдзю БССР, — «На калгасным таку», у якіх працягвалася лінія сюжэтных пошукаў, характэрная для яго ранняй работ.

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, П. Гаўрыленка ідзе на фронт, але праз год урад рэспублікі адкілае мастака ў Маскву, дзе ён становіцца начальнікам аддзела выяўленчага мастацтва Упраўлення па справах мастацтва БССР.

Шмат сіл аддае ён таму, каб наладзіць сувязь з беларускімі мастакамі, якія знаходзяцца на франтах, у партызанскіх атрадах, у эвакуацыі. У сувязі з 25-годдзем БССР у Маскве была арганізавана мастацкая выстаўка твораў беларускага жывалісу, графікі, скульптуры. На ёй былі экспанаваныя работы, прысланыя беларускімі мастакамі з многіх гарадоў Савецкага Саюза, з розных франтоў і партызанскіх атрадаў. У гэ-

жыцця і быту партызан вызначыла поспех такіх твораў П. Гаўрыленкі, як «Партызанскі аэрадром», «Пераправа», «Лістоўкі Палескага камітэта», «На прывале», «Суніцы», «Партызаны».

П. Гаўрыленка стварае шэраг карцін і кампазіцыйных малюнкаў, прысвечаных пасляваеннай Беларусі, серыю натуральных эцюдаў, партрэтаў і нацюрмортаў, сярод якіх — «Шклозавод», «Збор яблыкаў», «Малацьба», «Затока», «Весна», «Возера Нарач».

У 50-я гады наступае творчая сталасць мастака. Тал паўната і канкрэтнасць вобразаў, да якой мастак імкнуўся яшчэ ў 30-я гады, атрымала ў новых яго творах ясную, прадуманую кампазіцыю, выразнасць каларыту, вялікую эмацыянальнасць пачуццяў. На Усеаюзнай выставы, прысвечанай 40-годдзю Кастрычніка, экспанавалася яго карціна «Дзе зшало», з поспехам паказаная пазней у Румыніі. У гэтым творы шмат сонца, настрымнай дзіцячай бадзёрасці. Поўны святла, радасці жыццесцярджэння і сам жываліс.

У карціне «Веснавая сцяба» чалавек, тэхніка і зямля звязаны разам. Свежая, узараная зямля займае амаль усю «прастор» палатна — своеасабліва прыгажосць узаранага поля нараджае асацыятыўную думку аб тым, што людзі, якім даверана гэта зямля, прыгожыя, моцныя, мужныя, навікі злітыя з ёй. Узвасмуся гэты натуральны, яна абумоўлена задумай твора.

Наогул, пейзаж амаль ва ўсіх карцінах П. Гаўрыленкі становіцца неад'емнай часткай кампазіцыі і падчас нясе вялікую ідэйную нагрукку. Асабліва цікавая ў гэтых адносінах карціна «На будаўніцтве». Параўноўваючы эскіз карціны са скончанай работай, бачыш, як далёка адышоў аўтар ад пачат-

ковай задумы, кампазіцыі. Аўтар імкнецца расказаць нам пра рабочую моладзь, пра новы Мінск, пра людзей маладых, прыгожых, бадзёрых, якія яго абнаўляюць... Але закончыць карціну мастаку не давялося...

Эвалюцыя мастацтва П. Гаўрыленкі адзначана рэдкай паслядоўнасцю, абумоўленай пастаянствам мастацкіх прынцыпаў, прывязанасцю, стылістыкі. На вялікай юбілейнай выставы, разгорнутай у залах Саюза мастакоў БССР, гэта адзінства адчуваецца з бласпрэчнай выразнасцю. Карціны, эцюды, накіды, з якіх найбольш раннія датаваны пачаткам 30-х гадоў, а апошнія — 1960 годам, пакідаюць адчуванне цэльнасці пошукаў. Яны нібыта акцэнтуюць унутраную сувязь усіх этапаў больш чым 30-гадовага творчага шляху.

У лепшых работах П. Гаўрыленкі пэндзаль востры, мяккі, лёгкі, сакавіты, здольны выклікаць да жыцця моцныя кантрасты або тонкія, ледзь улоўныя градацыі тона. У некаторых творах цэлае ствараецца нямногімі мазкамі і лініямі, у іншых мастак усю паверхню палатна фарбай пакрывае так, што след пэндзля раставраецца ў няспынай тканіне танальных адносін. Усё гэта гібкі тэхнічны апарат, паслужыма ідуць за вокам мастака, дакладна перадае характарыстыку форм і паверхняў: калючыя масы соснаў, мяккія алеі ліп, шурпатую кару дрэў, дрымотныя затокі, акуратна складзеныя пірамідкі снапоў. У лепшых пейзажных эцюдах П. Гаўрыленкі, традыцый якіх ідуць ад Шышкіна і Паленава, прыгажосць матыву падкрэсліваецца, на першы погляд, прастай і нават як бы выпадковай, але, па сутнасці, прадуманай кампазіцыяй — імяна яна і надае напісанаму з натурны пейзаж характар цэласнага і завершанага твора.

Так, у сціплым, ніхітрым матыве «Мокры луг» П. Гаўрыленку ўдаецца хапіць нешта нямерна большае, чым характар самага кутка. У такіх работах, як «Лес», «Пейзаж з лодкай», «Стог», «Восень», «Красавік», правалілася даравае яму ўменне, аб якім выдатна сказаў Уільям Блейк: «у адным імгненні бачыць вечнасць, велізарны свет — у зерняку пяску...»

Шмат работ стварыў мастак. Яшчэ больш задумаў пачалося неажыццёўленымі. Ён напісаў дзсяткі эцюдаў, імкнучыся паказаць імгненне пастаянна пераменлівай у сваім вечным руху прыроды, стварыў многа эскізаў і карцін аб Вялікай Айчынай, аб сённяшняй вёсцы, аб будаўніцтве новага жыцця. Не заўсёды і не кожны эцюд або эскіз лёг потым у карціну — працэс гэты цяжкі і складаны, але менавіта ў іх заўсёды была непартаная, своеасабліва інтанацыя.

Барыс КРЭПАК.

ПАЗАУЧОРА ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР адкрылася выстаўка «Народна-вывадленчар барацьба ў выяўленчым мастацтве Югаславіі».

Гэта не першае знаёмства беларускага глядача з мастацтвам мужнага і таленавітага народа. У экспазіцыю ўваходзяць жывалісы, скульптура, графіка. Югаслаўскія мастакі адлюстравалі героі суроўнага часу і велічна-трагічны падзеі, у якіх гартаваўся дух барацьбы за свабоду роднага народа, за рашучую перамогу над фашысцкімі варварамі. Ідэі гуманізму і свабоды, высокі грамадзянскі пафас ялсуюць гэтыя высакародныя па змесце, часам велімі няпростыя па форме творы.

Пальмяным пратэстам супраць вайны як з'явы, што павінна быць знішчана ў адносінах паміж краінамі і народамі, творчасць югаслаўскіх мастакоў на тэмы мінулай вайны становіцца сугучнай нашаму часу.

На выстаўцы экспа-

ГЕРОІ СУРОВАГА ЧАСУ

нуюцца творы мастакоў, розных па напрамку творчых пошукаў. Суровы рэалізм іх творчасці перадае глыбокія пачуцці нянавісці да мілітарызму, глыбокія пачуцці захаллення перад воляю і мужнасцю звычайных людзей, якія ў часіну грозных выпрабаванняў для ўсяго народа ідуць у бой і перамагаюць.

Калі глядзім карціну Мраза Франьо «Бежанцы ў полі» або графічны ліст Еліма Мілівой Грудзіча «Падпольная друкарня», палатна Хегедушыча Крсто «Дзеці камеры № 8» або скульптуры Аўгустычыча Литуна, нацюрморты Мілуночыча Мліо «Пасля перамогі» і Юса Антона Гойміра, у якім зброя яшчэ здаецца, захоўвае цяпло рук змагары, — не можаш не хвалюцца ад той творчай настойлівасці, з якой югаслаўскія мастакі імкнучца

як найглыбей раскрыць душу народа ў барацьбе за сваю свабоду, ад той творчай настойлівасці, з якой яны аднаўляюць у сваіх творах самыя разнастайныя пралвы гэтай барацьбы.

Людзі і сітуацыі, у якіх яны трапляюць на вайне, пераломленыя праз прызму творчага ўяўлення мастакоў розных пакаленняў, сапраўды ўражваюць у гэтых работах. Мастакі ўсяляк пазбягаюць рознага роду знешне эфектных сітуацый, звязаных з тэмай вайны, такіх, якія быццам бы і даюць разнастайныя магчымасці для эфектных чыста пластычных ходаў, але як бы зацяняюць сутнасць будняў вайны. Так, менавіта будні вайны, суровы лёс чалавека

на вайне, канцэнтрацыя яго ўнутраных, душэўных сіл — вось што перш за ўсё цікавіць удзельнікаў гэтай цікавай выстаўкі.

Яна вельмі няпростая для ўспрыняцця, гэтая складаная экспазіцыя. Але няпростая і тэма, якой яна прысвечана. Няпростыя тыя выпрабаванні, праз якія прайшоў народ, чыйму подзвігу прысвечаны паказаныя творы.

І няхай сабе ішчэ далёка не ўсё казалі югаслаўскія мастакі на гэтую тэму. Няхай сабе ішчэ многае скажашца ў будучым. Але многае з таго, што ўжо сказана, знаходзіць на Беларусі ўдзільнага глядача. Беларусі-партызанцы блізкае тое, што перажыў у гады вайны югаслаўскі народ.

Ул. БОЙКА.

ГЭТЫ лістак у календары цяпер пазначаны як Міжнародны дзень тэатра—27 сакавіка. Сёлетні ён адзначаецца адзінаццаты раз. Тэатральная грамадскасць Краіны Саветаў прысвячае яго значнай дзеце—50-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Афішы ў наступны панядзелак запрасяць шматлікіх і адданах сяброў сцэны на спектаклі, якія займаюць пачаснае месца ў рэпертуары, — на лепшыя творы сучаснай беларускай драматургіі і творы пісьменнікаў братніх народаў краіны. Гледачы пазнаёмяцца і з пастаноўкамі, якія рыхтуюцца да Усесаюзнага фестывалю драматургіі і тэатральнага мастацтва СССР.

Перад тым, як адкрыецца засланою кожнага з такіх спектакляў 27 сакавіка, са сцэны прагучыць слова вядучых майстроў сцэны, слова пра непаўторнае характэрна аднаго з самых старых і заўсёды маладых па сваіх спецыфічных якасцях сярод усіх мастацтваў. Тэатр нясе нам радасць непасрэдных душэўных кантактаў з жывымі артыстамі, з яго толькі што знойдзенымі эмацыянальнымі парыванымі і на нашых вачах народжаным інтэлектуальным пошукам у самых вострых канфліктах вялікага грамадскага гучання.

Здаецца, зусім нядаўна мы чулі ўстрывожаныя галасы тых, хто лічыў наш час—часам перамогі кіно і тэлебачання над традыцыйным мастацтвам сцэны. А яно жыве і, здабываючы са сваіх невичэрных рэсурсаў яркія фарбы для ўвасаблення актуальных тэм і засяваема класічнай спадчыны, завявавае і сталых па ўзросце, і юнак гледачоў. Калі на сцэне ёсць сапраўды змястоўны чалавечы характар, а п'еса атрымае ясную ідэя-творчую канцэпцыю рэжысуры, якая адпавядае аўтарскай задуме і драматургічнаму жанру, зала бывае поўная і калія тэатра вы можаце пацьці пытанне — «У вас няма лішняга білета?» І ў Міжнародны дзень тэатра дзеячы сцэны раскажучы гледачам пра тых шляхі, што вядуць да поспеху, артыстычныя калектывы ў садружнасці з пісьменнікамі, для якіх драматычная літаратура стала асноўным прызначэннем і прызначэннем. Мы пазнаёміся з перспектывамі і вядучых майстроў, і акцёрскай мовадзі, з іх заўтрашнім днём у бліжэйшых рэпертуарных планах.

Сустрэчы з артыстамі, рэжысёрамі, тэатральнымі крытыкамі адбудуцца ў навучальных установах, у клубах і калектывах мастацкай самадзейнасці. Тэматыка, звязаная з развіццём і праблемамі сучаснага сцэнічнага мастацтва, зойме значнае месца і ў лекцыях актыву таварыства «Веды» і Беларускага тэатральнага аб'яднання.

Уплыў тэатра на ідэянае і эстэтычнае

нае выхаванне гледача велізарны. На нядаўнім XIII з'ездзе прафсаюзаў Беларусі міністр культуры БССР Ю. Міхневіч, напрыклад, гаварыў пра тое, што «ў сярэднягадзых паказчыках устаноў мастацтва і культуры Беларусі сталі прывычнымі таня лічбы, як 18 тысяч спектакляў і канцэртаў у год, 6 мільёнаў гледачоў на гэтых спектаклях і канцэртах у горадзе і ў вёсцы...». Прывычныя лічбы, і за кожнай з іх — творчы акт, сустрэча з адлюстраваным на сцэне гарадым жыццём, уражанні, роздум.

Зразумела, бывае, што тэатр выносіць на публіку і недасканалы твор, захапляецца п'есай, пазбаўленай сапраўдных літаратурна-мастацкіх якасцей. Бывае, што рэжысура не паглыбляецца ў сутнасць адлюстраваных

ленавітыя і адданыя сцэне рэжысёры, артысты, мастакі, музыканты. Яны ўмеюць ствараць спектаклі па высокіх крытэрыях мастацтва. Можна назваць многа спектакляў і выканаўцаў асобных роляў у іх, якія заслужана карыстаюцца поспехам у шматлікіх прыхільнікаў тэатра. Гэтыя спектаклі і выканаўцы ўзнагароджаны дыпломамі і прэміямі рэспубліканскага і саюзнага значэння. Сярод паўрэстаў высокіх узнагарод ёсць і вэтэраны сцэны, сталыя і дасведчаныя артысты высокага прафесійнага ўзроўню, і выхаванцы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, якія яшчэ год назад хваліліся напярэдадні выпускных студэнцкіх спектакляў.

Заслугоўнае падтрымкі з боку грамадскасці тая планімерная работа па выхаванні тэатральнай моладзі, што вядзецца ва ўсіх артыстычных трупях. Плён яе адчувальны — і ў класічных спектаклях (у купалаўскай «Паўлінцы» на акадэмічнай сцэне, скажам, або ў камедыі «Несцерна» В. Вольскага ў Дзяржаўным тэатры імя Я. Коласа), і ў прэм'ерах гэтага сезона. І гледачы, што збірваюцца ў тэатральных залах 27 сакавіка, мабыць, прывітаюць гарадымі апладысмантамі і тых актываў, якія сёлетні Міжнародны дзень тэатра ўпершыню сустракаюць прафесіяналамі.

Мастацтва сцэны — мастацтва калектывнае. Ісціна агульнавядомая. Ды не грэх паўтарыць яе, вяртаючы тэатральных дзеячоў з іх святаям. Варта напомяніць, што самыя яркія стварэнні ў гісторыю беларускай савецкай сцэны былі ўпісаны стваральнікамі спектакляў, якія жылі ў творчым суладдзі з драматургамі, з пісьменнікамі. Садружнасць Кузьмы Чорнага і Кандрата Крапіны з Пяршым БДТ як бы зыходзіла з таго вопыту, які называецца тэатр яшчэ ў супрацоўніцтве з М. Чаротам і Е. Мірошчыкам, а далей замацоўваліся сувязі з Р. Кобецам, Я. Рамановічам, А. Маўзэман, А. Макаёнкам, А. Дзяллендзікам... А «Вайна — вайне» і «У пушчах Палесся» Якуба Коласа набывалі сцэнічнае жыццё таксама ў атмасферы ўзаемнага даверу аўтара і тэатра. Таму, аддаючы пашану дзеячам сцэны, гледачы не могуць не падзякаваць і тым, хто і сёння за пісьмовым сталом распрацоўвае складаныя канфлікты жыцця, якія робяць драматургічным стрыжнем новых п'ес — драм і камедыяў, вядзівляў і лірычных спеведзьяў.

Беларуская тэатральная афіша змяшчае вядомыя і новыя імёны пісьменнікаў братніх рэспублік, Расіі і Украіны, грузінскія і літоўскія, башкірскія і эстонскія драматургі займаюць пачаснае месца ў асяроддзі сталых аўтараў нашай сцэны. Рэпертуарныя далгалыды пашыраюцца, і ажываюць у святле рампы характары і падзеі, быццам судны, пад дах гледальнай залы, перанесліся на вечар нашых суседзі, нашы сябры, каб раскажаць пра хвалюючае жыццё і актуальныя праблемы, якімі яны прадстаюць адлюстраванымі праз прызму нацыянальнага па форме і сацыялістычнага па змесце мастацтва.

ДЗЕЯЧЫ савецкай літаратуры і савецкага мастацтва, было сказана ў Справаздачным дакладзе ЦК КПСС XXIV з'яду Камуністычнай партыі нашай краіны, «жывуць справамі і задумамі свайго народа, іх творчы лёс неаддзельны ад інтарэсаў сацыялістычнай Радзімы». Грамадскасць верыць, што гэтую высокую ацэнку дзеячы літаратуры і мастацтва пацвердзяць усёй сваёй дзейнасцю. З такой упэўненасцю сустракае сёлетні Міжнародны дзень тэатра і вялікі атрад работнікаў беларускай савецкай сцэны.

АДЗІНАЦЦАТЫ МІЖНАРОДНЫ...

драматургам жыццёвых калізій. Крытыка часам апэратывна і грунтоўна, а часам са спазненнем і не зусім кваліфікавана, але імгненна даць аналіз праймаюць у асобных пастаноўках. Таму, гаворачы пра стан і задачы сцэнічнага мастацтва, нельга не выказаць і прэтэнзіі да тэатразнаўцаў і рэцензентаў. У садружнасці з творчымі работнікамі тэатраў яны абавязаны прычынова і зацікаўлена даследаваць прычыны безумоўных поспехаў і тых недахопаў, якія ўсё яшчэ ўзнікаюць і ў фарміраванні рэпертуару; і ў інтэрпрэтацыі п'ес; ад іх чаканне важнага слова і артысты ўсіх пакаленняў. Роля крытычнай думкі ў творчым працэсе і ў стварэнні атмасферы высокай патрабавальнасці ў асяроддзі работнікаў культуры падкрэслена ў Пастанове ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Зыходзячы з указанняў партыі, тэатры і крытыка вядуць цяпер размову пра самыя надзённыя пытанні развіцця і ўздыму сцэнічнага мастацтва.

І такая размова прафесіяналаў не пакідае аб'якавымі гледачоў — яны цяпер вельмі часта звяртаюць свае ўражанні са сказаным крытыкам, знаходзяць пацвярджэнне або не гаджаюцца з раней выказанымі ацэнкамі. Гэты працэс таксама ўваходзіць арганічнай часткай у тое, што завецца ўспрыняццём мастацтва.

Аднак, канечне, большасць з тых шасці мільёнаў гледачоў, якія на працягу года знаёміцца са спектаклямі і канцэртнымі праграмамі, адчуваюць радасць ад сустрэч з сапраўдымі каштоўнасцямі. У Мінску і ў Гомелі, у Брэсце і ў Гродне, у Віцебску і ў Магілёве, у маладым тэатральным калектыве ў Бабруйску працуюць та-

НА АФІШАХ галоўнай драматычнай сцэны рэспублікі — зноў імя выдатнага савецкага драматурга Леаніда Ляонава. У 1965 годзе купалаўцы паставілі яго п'есу «У мяцеліцу», цяпер — «Залатую карэту». П'есы Ляонава захапляюць тэатры паказам звычайных падзей рэальнага быту і асэнсаваннем філасофскіх праблем сучаснасці. Яны дазваляюць актыву і гледачу пранікнуць у глыбіні духоўнага свету чалавека нашай эпохі, прымушаюць задумацца над істотнымі маральнымі пытаннямі. Імёна такая драматургія і адпавядае лепшым традыцыям Акадэмічнага тэатра імя Купалы.

У «Залатой карэце» Леанід Ляонаў вядзе гаворку пра ічаснае агульнае і асабістае, сапраўднае і ўяўнае, пра жыццё чалавека «для людзей» і жыццё «для сябе», пра душэўнае багацце і духоўную пустаць.

Сюжэт п'есы нібыта і не надта новы. Бедны настаўнік пакахаў дачку багатага чыноўніка і атрымаў ад яго здэклівую адмову — за такой нявестай трэба, браце, прыязджаць у залатой карэце. Калі-ж вядомая здаўна і заўсёды новая пад яром сапраўднага мастака. Адвергнуты настаўнік татаў бегчы на край свету і — едзе на Памір. Праз усё далейшае жыццё не забудзе ён ужо гэтай крыўды — яна стане галоўным стымулам яго імкненняў, яго прагі да славы, да лепшага месца ў грамадстве. Памятаецца, у Пушкіна:

Желаю славы я, чтоб именем твоим
Твой слух был поражен всечасно,
чтоб ты мною
Окружена была, чтоб громкою
молвою
Все, все вокруг тебя звучало
обо мне...

Пройдуць два дзесяцігоддзі, і яны спаткаюцца, ён — у зеніце славы, яна — напярэдадні разводу... Але за 20 год зменіцца шмат што. Над крайнім праясецца ліхалецце вайны, якое разбурыць іх гарадок, вырастуць іх дзеці, перад якімі драматург паставіць тую ж праблему выбару — і ў жыцці, і ў каханні.

І вось на сцэне — гасцініца, размешчаная ў змрочных келлях былога манастыра. Суды заледзена той былы настаўнік, цяпер акадэмік Карэеў з сынам Юліем. Тут жа спыніцца адстаўны палкоўнік Бярозкін, які ў нядаўна вызваленым горадзе расхвонувае для налегняна пакарання падлогу і базаліта, былога аднапалачніка Шчэпанава. І гледач пачынае з цікавасцю сачыць, як іх шляхі скрываюцца са шляхамі людзей тутэйшых, з былой Машанькай Парошынай, якая стала старшынёй гасавета Марыяў Сяргееўнай Шчэпанавай, яе дачкой Марыяўнай, наханым Марыяў Цімошам, які прыйшоў з вайны сляпым, і многімі іншымі, які за сутыкненнямі розных характараў выяўляюцца поаблемы і канфлікты высокага філасофскага гучання. Кожны вобраз выпісаны аўтарам так, што апрача жыццёвых канкрэтных, індывідуальных рыс, ён нясе яшчэ пэўны — і немалы — сімвалічны сэнс. Такія асаблівае драматургіі Ляонава заўсёды ставіць перад рэжысёрамі і актывамі складаную задачу — перадаць і тое, і другое — і жылы, канкрэтны характар, і філасофскую яго нагрукну.

Ці заўсёды гэта спалучаецца ў спектаклі, які на купалаўскай сцэне паставіў рэжысёр Ц. Кандрасоў?

На нашу думку, і рэжысёр, і многія з выканаўцаў насцелі сцільны надкрэсліць у спектаклі імёна сімваліку вобразаў, выбраўшы для гэтага ў іх толькі некаторыя — няхай сабе і вельмі важныя — рысы і прыкметы, не імкнучыся да максімальнага раскрыцця характараў у

У БРАТНІМ КАРАГОДЗЕ

Іван МІХАЛЮТА, заслужаны дзеяч культуры БССР, дырэктар Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы:

— У нашых бліжэйшых планах — пастаўка п'есы башкірскага пісьменніка Мустаі Карыма «У ноч мядзінага зацмення». Гэтым днём адбылася вельмі цікавая сустрэча калектыву з драматургам, які прывітаў у Мінск па нашым запрашэнні. Асабіста знаёмства з аўтарам заўсёды дае магчымасць глыбей зразумець п'есу. Мустаі Карым раскажаў нам пра сваю рэспубліку, пра яе сучаснае, пра нацыянальныя абрады і звычкі. Спектакль будзе ставіць галоўны рэжысёр тэатра Ціхан Кандрасоў. Над мастацкім фарміраваннем працуюць Армен Грыгар'віч. Гэтую пастаўку мы прысвячаем 50-годдзю ўтварэння Савецкага Саюза.

Акрамя таго, на нашай афішы — «Память сердца» А. Карнейчука і ў бліжэйшым часе зноў з'явіцца «Я, бабуля, Ліло і Іларыя» Н. Думбадзе і Г. Лордзіпанідзе. Ідэя ў нас і п'ес старэйшага рускага савецкага драматурга Л. Ляонава «Залатая карэта». Гэты спектаклі складуць афішу тэатра ў святочны дні юбілею.

У сваю чаргу нашымі нацыянальнымі арыгінальнымі спектаклямі, ідэяміца ў субдэйных рэспубліках. Падрука брагада купалаўцаў выдзінчала ў Маскву і Ленінград з урыўкамі з гэтых спектакляў.

Тэцяна КАЛАМІЦАВА, народная артыстка БССР, дырэктар Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета:

— Наш тэатр пачаў работу над операй грузінскага кампазітара Атара Такташвілі «Міндзія». Я буду дырыжываць гэтым спектаклем, ставіць яго Сямён Штэйні. Нас прывабіла ў оперы Такташвілі яркая, эмацыянальная музыка, тым хвалюючыя,

агульначалавечыя праблемы, якія ў ёй узнімаюцца. Нам вельмі прыемна, што менавіта ў юбілейны год грузінская опера ўпершыню прагучыць на беларускай сцэне.

Вячаслаў ФАМЕНКА, артыст Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР:

— Рэжысёр Кіеўскага тэатра апэратыву заслужаны дзеяч мастацтваў УССР А. Варсегян будзе ставіць у нас гэтую музыкальную камедыю Аскара Сандлера «Чацвёртае вуліца Жаніны». Заўсёды цікава сустрэцца з мастацтвам братняга народа, працаваць з яго майстрамі. Так, мы з задавальненнем уславімаем работу з бакінскім рэжысёрам Маркам Кларысавым, які паставіў у нас «Каўказскую плямёніцу» Раўфа Гаджыева. Я сам доўгі час жыў у Баку і таму мне асабліва зразумела, як многа дае такі рэжысёр для стварэння праўдзівай атмасферы, характараў, данкладных этнаграфічных дэталей. Нягледзячы на тое, што наш тэатр пачаў толькі другі сезон, у юбілейны дні афішу яго ўпрыгожаць некалькі твораў аўтараў братніх рэспублік (у тым ліку «Вольны вецер» І. Дунаеўскага і «Халопка» М. Стральнікова).

Уладзімір ШЫМАНСкі, рэжысёр Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі ў Бабруйску:

— Упершыню на беларускую сцэну выйдучы героі маладзёнага драматурга Іона Друцэ. Мы рыхтуемся да пастаўкі п'есы «Птушкі нашай маладосці». Твор вельмі складаны, тонкі, характары герояў багатыя, шматгранныя. Зразумела, для нашага маладога тэатра нялёгка знайсці выканаўцаў галоўнай герані цёткі Ручы — старую, мудрую жанчыну з народа. Хацелі запрасяць на гэтую ролю народную артыстку БССР Стэфанію Станоту, але гэта звязана з пэўнымі цяжкасцямі, бо жыве яна ў Мінску і вельмі занятая. Таму будзем арыентавацца на сваіх. У гэтыя ж дні наш галоўны рэжысёр Віктар Каралёў пачынае рэпэціраваць п'есу М. Анчарова і Б. Равенскіх «Драматычная песня».

СЛОВА ПРА МАЛОДШАГА СЯБРА

КРУТЫЯ ПРЫСТУПКИ СЦЭНЫ

Жанна Ермаліцкая... Высокая, статная, дзяўчына з цікавымі заўсёды бліскучымі цёмнымі вачыма. Жанна Ермаліцкая... Пра такіх звычайна гавораць, што ў іх добрыя знешнія дадзеныя. Я люблю назіраць за ёй. Яна то шумная, парывіста-рэзкая, то прыціхшая, сабраная, з запаволенымі рухамі. Яе твор-

чая біяграфія яшчэ толькі пачынаецца. У 1970 годзе закончыла Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут, курс народнай артысткі РСФСР прафесара Веры Паўлаўны Рэдліх. Ёй пашанцавала: была прынята ў Расійскі драматычны тэатр БССР імя М. Горькага, на сцэне якая робіць першыя нясмелыя крокі, — заўсёды так цяжка ўвайсці ва ўжо сталы калектыв. Але за паўтара гады работы Жанна здолела цікава заявіць аб сабе як актыва. Лёгка казку расказаць, але цяжка справу зрабіць... Былі пакутлівыя пошукі, сумненні, расчараванні. Іншы раз здавалася, што ўсё скончана і артысткі з яе не атрымаецца. У многім дапамог рэжысёр Фёдар Шэйні. І вось ужо Жанна стварае вельмі цікавы

СТАРОНКІ АДНАГО ЖЫЦЦЯ

21 сакавіна грамадскасць Мінска адзначыла 70-годдзе народнага артыста Савецкага Саюза, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Паўла Малчанова. У Доме мастацтваў сабраліся шматлікія прыхільнікі таленту гэтага выдатнага дзеяча беларускай сцэны, слэбры, калегі. Сярод іх і школьнікі, і ваіны Савецкай Арміі, і рабочыя мінскіх заводаў — тыя, каму адрасуецца кожнае слова і ўзвесь унутраны свет мастацкага вобраза, які стварае анціф жонкі вечар.

Агляд творчасці юбіляра зрабіў доктар мастацтвазнаўства Ул. Няфёд. Прывітаньні словы з элементамі інсцэнізацыі і сярбрускіх акцэнтных жэстаў прынеслі Паўлу Сцяпанавічу прадстаўнікі ўсіх тэатраў Мінска і Дзяржаўнага драматычнага тэатра Імя Я. Коласа, у трупі якога пачынаў свой шлях юбіляр. Віншавалі Малчанова артысты народнага тэатра, вучні і партнёры артыста, гледачы. А на экране дэманстраваліся эпізоды з фільмаў, сцэны са спектакляў, удзельнікам якіх быў «герой вечара». Ён узрушыў прысутных па-маладому натхнёным, артыстычна завершаным і адточаным у дэталі выкананнем маналогі з «Чалавек з ружком» і «Гамлета». Зала гарача апладыскавала яму за сапраўды высокае мастацтва. Юбіляру былі ўручаны падарункі і кветкі.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Вобразы, створаныя Карла Гоцы два стагоддзі таму назад, нядарна ашчылі на сцэне Рэспубліканскага тэатра юнага гледача Імя 50-годдзя камсамола Беларускай Філасафічнай навука «Зялёная птушка» ў перакладзе Артура Вольскага і Петруся Макаля паставіў рэжысёр Мікалай Шыйне. Аформіў спектакль Вячаслаў Тарасю. Музыка Рамуальда Грыбнлата. Танцавальны інтэрмедый ў пастаноўцы Элгі Друле. Музычны кіраўнік — Эдуард Краснін. На здымку — сцэна са спектакля. У ролі Барбарыны — Кацярына Доўнар.

Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР Імя М. Горькага паказаў прэм'еру — спектакль «Назі старога Арбата» па п'есе А. Арбузава. Рэжысёр яго — дыпламант Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Ю. Міраненка. Аўтар дэкарацыйнага афармлення заслужаны дзеяч мастацтваў Казахскай ССР В. Галубовіч.

На здымку — у ролі Вінтошы артыстка В. Клебановіч, Баласінава — народны артыст РСФСР К. Шыйнін.

Фота Ул. КРУКА.

раздвоенасці сваіх пачуццяў, Марыяна ідэаеца аднаго хлопца да другога. І тое, што хвіліку назад нам здавалася шчырасцю, на паверну акнаваецца маной, прыстасаванам.

Той Марыяны, якой яе іграе Н. Пісарова, было б логічна застацца з Цімошам. Але — яна едзе на Памір, «у горы высокія». Каб яе здрада была ўнутрана падрыхтавана актрысай, лепей матывавана, глядач не так успрымаў бы ўзвесь вобраз. А то — застаецца ў недаўменні. І словы Бязрозкіна пра тое, што яна вернецца, павісаюць у паветры. Скажучы, што для той Марыяны, якой яна будзе праз год-два, цяжка было б заставацца з Цімошам? І будзе цяжка яму? Ну, а там, з гэтым падлаватым Юліем, якога яна сама раскусіла, слоў якога не слухае, калі ён нават расказвае пра Памір, — з ім ёй будзе лёгка і проста? І яна лядзіць толькі абпаліць крыльці, як матылькі на агонь, ці застаецца з ім надоўга, каб потым трыўожнай памяцю вяртацца да аднаго Цімошы, зноў і зноў сэрцам чуючы звонкую радасць іх сустрэч? Аднаму няма. Бо згублен нейкі стрыжань вобраза, а замест яго не знойдзена нічога іншага. Юна, парывістая, захопленая жыццём дзяўчынка і — з ружай Цімошы ў руках едзе з Юліем і Збаслаўлення маці, якой «залатая карэта» некалі пераехала жыццём.

Пустотны свет мяшчынства прадстаўляюць Карзевы — бацька (М. Федароўскі) і сын (Ф. Варанецкі). Вобразы гэтыя дапаўняюць адзін аднаго — маральнае аблічча бацькі, якога пагоня за славай спустошыла, праецыруецца на манеры сына. І ў таго, і ў другога не адчуваеш хаця б нейкіх праў унутранай барацьбы, яны з самага пачатку зададзеныя, статычныя. Хіба толькі аднойчы, кідаючыся на калені перад былым каханнем, старэйшы Карзевы здарджвае — ненадоўга — эталону сваіх паводзін гэтага зашпіленага на ўсе гузікі паважнага вучонага.

Да лагера Карзевых прымынае і жонка Няпяхіна Дашанька, яна сьграная М. Захарэвіч, — коўглатварая маладзінка, за салодзенымі слоўцамі якой адчуваецца кіпючы драпежніцкі, і мадам Табун-Туноўскай — у вынананні артысткі З. Браваскай усё ж вадзіліная фігура, якой нестася злоснага, хімага характару з п'есы. Праўда, так іграюць Турноўскую амаль усё выканаўцы, і гэта, відаць, залежыць ад эстэпавагантнага характару не і ў п'есе. Ды толькі чаму антрыса паўтарае фарбы, якімі яна нарыстаецца і ў «Зачынам апостала», і ў «Праўду! Нічога, акрамя праўды!!!»?

...Спектакль адбыўся, яго глядзяць сотні і тысячы людзей, але сфера ўздзеяння яго хутчэй не эмацыянальная, а рацыянальная. Ён зроблены рацыянальна па рэжысёры і часта і па выкананні роляў.

Трэба адзначыць асабліва, што прыгожая ляонаўская мова перанесена вельмі дакладна на беларускую глебу нашым старэйшым перакладчыкам Ю. Гаўруком. Ён знайшоў энвіваленты фразы і слоў па іх сэнсе, рытміцы, лірычнай афарбоўцы. Шнада, што анціфры даўна не заўсёды раскрываюць гэтак моўнае характаво тэксту — многа фанетычных пачынак, сканзаняў тэксту, рэсімаў. Традыцыйна анцімічней сцэны трэба павяжачы і беражчы і ў любові да роднага слова.

ДРУГАЯ сустрэча купалаўцаў з Ляонавым засведчыла яшчэ раз, што на такой драматургіі правіраецца і майстэрства артыстычнай трупы і адточваецца прафесійнае ўмельства кожнага ўдзельніка спектакля.

ны яны даволі смелія, нават дзёрзкія. Хочацца верыць, што яны ажыццяўляюцца. Гэта шэкспіраўская Джульета і Кацярына, Негіна з «Талентаў і паклоннікаў», Юленька з «Даходнага месца», чахаўская Чайка і, вядома ж, жаданая роля сучасніцы ў савецкай п'есе.

Ну, а каб мары спраўдзіліся, трэба працаваць і працаваць, штодзённа, нястомна над удасканаленнем сваіх псіхафізічных дадзеных, выхоўваць характар і волю, вывучаць жыццё. Падначальваць усё адной мэце — акцёрскай творчасці. Шлях да дасканаласці нялёгка. Трэба ўпарта пераадоўляць крутыя прыступкі сцэны.

Ганна АБУХОВІЧ, народная артыстка БССР. Фота А. ЛАСМІНСКАГА.

сумленне савецкага воіна, які асуджае ўсякае шкурніцтва і здраду і беражліва і далікатна ставіцца да тых, у Імя каго ваяваў. У паводзін і гаворцы Бязрозкіна — Гарбука амаль не адчуваецца слядоў кантузіі, той узвічанаасці, якую часам натуралістычна падкрэслваюць у гэтым персанажы. Але яму на купалаўскай сцэне пагражае небяспека халоднага рэзанёрства.

Вось Бязрозкін з'яўляецца перад глядачом упершыню і гаворыць пра рэчы, для яго вельмі баючыся, інтымныя, а стаіць ён на балканчыну, як на трыбуны, і нібыта не гаворыць, а віційнічае. Бязрозкін — родны брат, як мне падаецца, шлохаўскаму Андрэю Сакалоў — і ў таго, і ў другога загінулі ўсе блізкія, нікога не засталася

на свеце. Аднан успомінім Сакалоў — Бандарчука ў кіно: наколькі багацейшы па гаме эмацыянальнай стрыманасці быў вобраз!

Знаходкай для спектакля, на нашу думку, з'яўўся выбар на ролю Цімошы абяляльнага маладошца свайей і іграй Ю. Ляснога. Дуэт Г. Гарбука і Ю. Ляснога з поспехам нясе немалую частку філасофскага зараду п'есы. Добра, што Ю. Лясны паказвае свайго героя натурай цэльнай і мужнай. Такі Цімоша не згінаецца перад жорсткімі ўдарамі лёсу. Без надрыву, без меладраматычнасці праводзіць ён адкааныя сцэны з Марыянай, з яе маці, якая прыйшла з адступным падарункам.

Роля бацькі Цімошы — Паўла Няпяхіна — вядзецца як бы наўмысна на адной ноце. Дырэктар гасцініцы Няпяхін — чалавек добры і разумны, ён не любіць «вытыркацца», але можа сказаць праўду ў вочы. Калі ўсе астатнія могуць вагацца, шукаць, памыляцца, герой Кармуніна не ведае сумненняў. Ён толькі выбірае далікатную форму для праўлення свайго праўдальства. Хоць і крыху аднастайна па манеры ігры, але пераканаўча!

На плечы маладой актрысы Н. Пісаровай легла надзвычай важнае заданне — на маленькай плошчы ролі паказаць амплітуду душэўных ваганняў герані, юнага, нявопытнага Марыяны, якая шчыра кахае Цімошу і так зачаравалася знешнім бляскам Юлія. Гэта яна павінна вырашыць глыбокі канфлікт паміж Юліем, за якім стаіць бляск тытулаў і забяспечанасць бацькі, і мілым Цімошам, за якім — нічога, ачага яго рук і волі.

Драматург, усведамляючы вагу вобраза Марыяны ў пастаноўцы дзеючых сіл, не раз мяняў фінал п'есы. У першым варыянце Марыяна ехала з Юліем, у другім — застаўлася з Цімошам, бо, на думку Ляонава, «налі яна выбіра Юлія, гэта значыць, спакусіцца галяўным чынам беспаспартным існаваннем і высокім грамадскім становішчам сям'і Карзевых, калі яна зможна на працягу сутак здарджыць сябру дзіцінства, ці заслужыць яна таго, каб стаць гераній сур'язнай драмы?». Потым, як быццам, драматург вярнуўся да першага варыянта. Выбралі яго і купалаўцы. І бедная, няшчасная ў

іграе Віктошу з захопленнем, яна паглыбляецца ў нетры гэтага неардынарнага характару з яго пераменлівым настроем і пэўнай устойліваасцю жыццёвых пазіцыяў. Мабыць, і драматургічныя пачырк Арбузава цяпер прадстае перад ёю не такім адназначным, якім ён здаецца пры першым знаёмстве («клірык чыстай вады»), у гэтай драматургіі наша маладая актрыса знаходзіць і своеасабліваю, хай сабе вельмі далікатную, але мужнасць юнага жаночай натуры. Пашук працягваецца, Віктоша на рускай сцэне ў Мінску набывае выразна акрэсленыя рысы цэласнага характару...

Думаю, не будзе бестактоўным, калі я выдам і мары актрысы. У Жанна

Іх жыццёвай канкрэтнасці. Рэжысёр далёка не ва ўсім ідзе за п'есай — гэта яго неад'ёмнае права. Чатырохактавая п'еса скампанавана больш «шчыльна» — у два дзеянні. Тэатру давалася свядома адмаўляцца ад некаторых патрабаванняў аўтара. Адмаўляецца ад нечага, прадугледжанага п'есай, і мастак спектакля А. Грыгар'янц. Мабыць, гэта і вяло да лананічнай тэатральнай мовы. Але некаторым вобразам не хапае матывіроўкі ўчылкаў, а лананічнасць і эканомнасць дэкарацый прывялі да таго, што з келляў манастыра знікла святло, якім пранізана ўся атмасфера п'есы, засталася падірэсленая

Алесь МАЖЭЙКА

З ЦІМОШАВАЙ РУЖАЙ — НА ПАМІР

«ЗАЛАТАЯ КАРЭТА» Л. ЛЯОНАВА У АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

змрочнасць, і яна кідае свой адбітак на ўзвесь спектакль.

Тонус пастаноўкі, яе рытм-пульс даволі роўным, без асаблівых узлётаў і спадаў, без эмацыянальных навалін. Такі апаўдаліччаны, крыху рэзанёрскі тон спектаклю задаюць, відаць, і рэжысура, і вынануцы.

Адзін з самых паўнакроўных вобразаў у спектаклі стварыла Л. Давідовіч. Яна сыграла сваю першую «ўзроставаю ролю» ўдала, тым самым як бы вылучаючы сваю Марыю Сяргеёўну на першы план сярод усіх іншых персанажаў. У выкананні Л. Давідовіч «гараднічыха» — строгая, дзелавая жанчына, якая сэнс і шчасце свайго жыцця бачыць у грамадскай дзейнасці, у працы на карысць горада, яго людзей, іх будучыні. Яна — чалавек высокай годнасці, вялікай павар і ўвагі да людзей. Гэтыя рысы вобраза робяць яго прывабным. Стрыманая ў рухах і жэстах, актрыса часта адной мімікай, выразам твару, вачэй, інтанацыяй перадае дыяметральна супрацьлеглыя пачуцці свайей герані. Як нерашуча кладуцца яе пальцы на акардэон, які яна прынесла Цімошу ў надзеі на тое, што ён «адступіцца» ад Марыяны! Як разгублена сціскае яна рукі, адчуўшы боль і крыўду юнака! Сурова глядзяць яе вочы на Карзева, калі той цынліва заяўляе: «Войнаў многа, а сын у мяне адзін»... Зняважлівы позірк — на самога бацькавага сынка. І колькі страху ў матчыных вачах, калі яна сваю дачку з гэтым Карзевым-сыном выпраўляе ў далёкі свет.

Вобраз Марыі Сяргеёўны, бадай, блытані ў нечым і ў Ляонава: сумленнасць, чысціня сэрца ў адносінах з міжарамі горада, з блізкімі, і — непаслядоўна п'облажліваасць, да развучаных усімі Карзевых. Таную супярэчліваасць трэба было б паказаць больш перанануа — можа таму хацелася б бачыць у вобразе Марыі Сяргеёўны меней сухасці, больш мяккасці і жаночасці. Яны прапываюцца толькі часам у ярымі і па-свойму глыбокімі партрэце, што стварае Л. Давідовіч.

Падабаецца гледачам палкоўнік Бязрозкін (артыст Г. Гарбук). Суровы і цвёрды чалавек, які амаль не ўсмехаецца, Бязрозкін увасабляе

характар наўнай, даверлівай, а потым мужнай дзяўчынкі — пастушкі ў спектаклі «Разгром». Асабліва запамінаецца момант, калі яна раптам разумее, што прыведзены з пашы конь належыць Мяцеліцы. І ён, гэты конь, міжволі стаў прамым доказам яго віны. Бязмежныя адчай, боль, смутак пастушкі. Яна не знаходзіць сабе месца, разумеючы немагчымасць супрацьстаяць грубай сіле і бесчалавечнай расправе, якая пагражае Мяцеліцы.

А вось зусім іншы характар — хітраватай, цікаўнай да ўсіх «таямніц» дарослых, дзяўчынкі ўжо з крыху разбэшчанай фантазіяй. Гэта Каця ў спектаклі «Дзеці Ванюшына» ў пастаноўцы рэжысёра У. Маланкіна. Хочацца яшчэ сказаць

ВІШУЕМ 3 ЮБІЛЕЕМ!

Споўнілася 50 гадоў пісьменніку-публіцысту, дырэктару Дома творчасці імя Я. Коласа Мікалаю Вінагору. З гэтай нагоды юбіляра сардэчна прывітала праўленне Саюза пісьменнікаў БССР. У накіраваным яму віншавальным адрасе гаворыцца, у прыватнасці:

«3 юначых год звязалі Вы сваё жыццё з друкаваным словам. Скончылі факультэт журналістыкі Сявядоўскага ўніверсітэта і рэдактарскі факультэт Маскоўскай Ваенна-палітычнай акадэміі імя У. І. Леніна, працавалі ў цэнтральным органе Савецкай Арміі «Красной Звезде» і іншых вайсковых газетах. З-пад Вашых пяраў выйшлі многія нарысы «Сержанты», «Наш полк в боях за Родину», «Колхозный инженер», аповесці «Посланец партии», і «Обвинение», сцэнарый некалькіх дакументальных фільмаў. Сын уральскага селяніна, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, падпалкоўнік запаса, член партбюро пісьменніцкай арганізацыі, Вы цяпер адначасова з літаратурнай і грамадскай дзейнасцю шмат сіл аддаеце рабоце на пасадзе дырэктара Дома творчасці пісьменнікаў імя Якуба Коласа. Жадаем Вам добрага здароўя, новых поспехаў, шчасця!»

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

Ні адна вечарынка ў вёсцы Думічы на Капыльшчыне не абходзіцца без Антона Бранішэўскага.

Многія дзесяткі гадоў рукі ягоных трымаюць сакеру, узводзячы дамы. А яшчэ яны трымаюць скрыпку, гармонік. Цяпер Антон Піліпавіч іграе на дудцы і іграе так, што кожны паслухаецца...

Восемдзесят гадоў ходзіць Антон Бранішэўскі на роднай зямлі, слухае яе напевы, перадае іх людзям...

У. ГУРЫНОВІЧ.

Надзеі Фанты Навіны

□ Баранавіцкі народны тэатр горадскога дома культуры паставіў спэнтакл на п'есе Янкі Купалы «Прымакі». Рэжысёр-пастаноўшчык М. Пячонкіна. Спэнтакл прысвечан 90-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі.

Ул. МАКАРЭВІЧ.

□ У Маскве адкрылася і Усесаюзная выстаўка «Скульптура малых форм». На ёй прадстаўлена больш як 500 твораў. Тут экспануюцца статуэты, настольныя партрэты, анімалістычная скульптура, дэкаратыўныя рэльефныя кампазіцыі, чаканні, медалі з рознага матэрыялу.

У выстаўцы ўдзельнічаюць беларускія майстры: М. Кандрэцкі з Мінска і М. Балюк з Гомеля.

Э. БРОЙТМАН.

□ 15-гадовы юбілей адзначыў нядаўна драматычны калектыў дзіцячага дома культуры Аршанскага ордэна Леніна льнокамбіната. За гэты час ён паставіў больш як 70 спэнтаклаў, быў прызерам абласных і рэспубліканскіх конкурсаў.

П. САНЦЭВІЧ.

Алег ЛОЙКА

ЛЯМЕНТАЦЫЯ КІРЫЛЫ ТУРАЎСКАГА

ЗАМЕСТ УСТУПУ

...И узрим мысленно...
Кірыла ТУРАЎСКІ

Толькі думкай магу і ўявіць,
Што было тут, на гэтай гары.
Хай баліць, ды не буду ныць:
Што запалена — перагарыць.

Ёсць пачатак, і ёсць канец...
Ды чаму так бязлітасна час
Насыпаў чым хутчэй капец?
Не за морам, а тут, у насі!

Уяўляць толькі думкай... Што ж...
Ды ці кожны можа ўявіць
І захоча!...

3 сэрца нож,
Хоць і вымі, сэрцу — не жыць.

Яснавідцы, як мала вас!
Запрашаўце ж бацьчы сляпых:
Не зруйнае ніякі час
Зруйнаванае і з-за іх!..

Хай нічога на гэтай гары,
Хай нястрыманы час плыве,—
Толькі дозва датла гарыць,
Што ва ўяве жыве, жыве!

ЛЯМЕНТАЦЫЯ I

Сладка бо медвенны сёт і
добро-сахар, обоего же добрае
іншым разум...
Кірыла ТУРАЎСКІ

Дарылі Вашчаты мёд,
Купцы везлі з грэку цукар.
А я ўжо каторы год
У вежы прымаю мукі.

Сеўшы на хлеб-ваду,
Спяплюся па-над уставам,
З сабою самім вяду
Размовы пра дух і яву.

Сонца стае, як воск,
Кане за рэчкай яздою.
Разгарачаны мозг
Пазнае, што сьвятое,

Цень ад княжых харом
Дыхае, як марозам.
Кніга мне, як паром,
Які перавозіць розум.

Выйду адгэтуль, каб
Славіць вясны абуджэнне,
Язычнік у адрачэнні,
Бога ўсявышняга раб.

ЛЯМЕНТАЦЫЯ II

...Надеждами будущих благ
неселиться...
Кірыла ТУРАЎСКІ

Рала барозны вяло па зямлі...
Стрэламі сьвяў татарын смерць...
З-пад капытоў зярняты ўзышлі...
Надзеямі сэрца цешыць смерць.

Галавешці пажарышч — набой!..
Слёзы ўскіпалі, паўшы на жар...
Рукі мазоль ад сякеры апёк...
Надзеямі сэрца цешыць цяслар.

Бацька не ўстаў, прабыў стралой...
Вырас курган паміж балацін...
Меч харалужны кранае рукой,—
Надзеямі сэрца цешыць сын...

ЛЯМЕНТАЦЫЯ III

...буди погрыв граду нашему от
всегого зла...
Кірыла ТУРАЎСКІ

Хтосьці мячы вастрэў, у калчаны
Стрэлы атрутныя клаў.
Па завуголлях сядзяць маўчыны,
Я — заклінаў ад зла.

Хто ж вінаваты, што сотні раз
Горад гарэў і мёр!..
Колькі нягод было і абраз,
Колькі ахвяр і шор!..

Не ўратавала слова ад іх —
Сэрца збалелага гук,
Ды не пусты ён, калі з рук маіх
Ты яго возьмеш, унук.

Слова маё ад усякага зла
Здзейсніла ўсё, што магло.
Іншае нешта — не ад святла —
Горада не зберагло.

Колькі нягод было і абраз,
Колькі ахвяр і шор!..
Не вінават я, што сотні раз
Горад гарэў і мёр!..

ЛЯМЕНТАЦЫЯ IV

...безумный в людях сановинник
буй во червех! Когда умудри-
теся? Навсегда уже не слышит
ли и создави оно не смотрит
ли!
Кірыла ТУРАЎСКІ

Хто вас нібы перайначыў,
Душы нібы нарчуе!..
Маючы вочы, не бачаць,
Маючы вушы, не чуюць!..

Адгарадзілі сабе вы
У ненасытнасці хцівай
Самыя лепшыя дрэвы,
Самыя жыццныя нівы.
Адгарадзілі сабе вы
Холадам чэрствым разліку
Ад дабрачынных павеваў
Шчырасці, дружбы вялікай.

Уздзеўшы бліскучыя рызы,
Узнёшы распяцце Хрыстова,
Павывавалі капрызы
Свае

за ўсявышняга слова.

Што вам, што хтось недзе плача,
Скажа «хачу», «не хачу я»,—
Маючы вочы, не бачаць,
Маючы вушы, не чуюць.

Прагнуць адно што свіячай
Павінаваўчай пахоры,
Згоды піліва-сабачай
Без абурэнняў, дакораў.

У санах сваіх ашалелі,
Толькі сабою заняты,
Творачы з боскай купелі
Пекла няволі праклятай.

О, сябелюства лядачасць
Мудрасцю ці патанчу я!
Маючы вочы, не бачаць,
Маючы вушы, не чуюць...

ЛЯМЕНТАЦЫЯ V

...С кыль моих слёз налью
потопы!..
Кірыла ТУРАЎСКІ

Буйна акацыі цвет сыпаць будучы
Тут, дзе маліўся, даваў зарокі,
Дзе ад нябёсаў вычэкаў цуда,—
З кім маіх слёзаў злію патокі!!

З лёхаў глухы сарнафаг дастануць
З цёплай зямліцы маіх першых
крокаў,
Вечнае з ёй накануюць расстанне,—
З кім маіх слёзаў злію патокі!!

Прыйдзе хто, глянэ ці не паглане
На край пакуты, як Прыпяць,
глыбокай,
Залатавусна хто ці ўспамяне!..
З кім маіх слёзаў злію патокі!!

ЛЯМЕНТАЦЫЯ VI

...и свою какждо поюци
песьню...
Кірыла ТУРАЎСКІ

Песню толькі сваю
Салавейка пье.
Іным сілы прапеець
Так, як ён, нестасе.

Песню толькі сваю
Перазвоніць камар,
Таўкачы, нібы мак,
Без натхнення і мар.

Песню толькі сваю
Прашапоча трава,
Як слязінку, расу
Атрасе ў далавах.

І нашто прымушаць
Камара, салаўя
Ці травінку спячаць,
Як пняю, грэшны, я!..

ЛЯМЕНТАЦЫЯ VII

...Не сольнуть бо сл грэшница
словеса...
Кірыла ТУРАЎСКІ

Толькі тая песня песняй стане,
З радасцю зліецца салаўеў,
Калі словы ў роснае світанне
Выйдуць, як гаі да ручаёў.

Толькі тая песня песняй стане
Пад блакітам звонкім жаўрука,
Калі словы ў шчырым хваляванні
Стомленая прыгарне рука.

Толькі тая песня стане цудам,
Зоркай узгарыцца з-над раллі,
Калі праўду залатою грудай
Выкаціць на самы край зямлі!..

ПАСЛЯСПЕУ

Рыбары полну мрежу ловитвы
абр'ягаюць...
Кірыла ТУРАЎСКІ

Як і тады, вочкі мружацца

На санцапёку ля падпаветак.
Як і тады, чайкі-лодкі

У вечаровую стынь адплывалі.

Як і тады, на макруткім дне лодкі
Б'ецца зяленчак-шчупак разам з

плоткай.

Як і тады, за другой Перадоляй
Песня лунала пра невад і долю,—

І толькі крыж — сімвал вечнасці
рэчаў

Не аказаўся над Прыпяццю вечны.

1 Вашчаты — адзін з кварта-
лаў старажытнага Турава.

2 Урочышча ля Турава.

Знайдзі ЛіМа

Гады тры назад па запрашэнні калгасніцаў вёскі Якушоўка я прыехаў да іх, каб дапамагчы аформіць музей Кастуся Каліноўскага, імя якога носіць калгас. І была дзелавая размова з былым старшынёй калгаса У. Сачко аб тым, каб на аснове сабраных мной экспанатаў (а іх у мяне некалькі сотняў — газетных і часопісных артыкулаў, мастацкіх твораў і навуковых прац аб Каліноўскім, партрэтаў яго і ягоных паплечнікаў) стварыць

ЦІ БЫЦЬ МУЗЕЮ?

музей у калгасным клубе.
Мяне ж зацікавіла другое памяшканне — былая царква. На ўзвышшы, спрод векавых дрэў, невялічкі, зграбны будынак і дасюль адзіўляе сваёй прыгажосцю. Вось дзе змясціць бы музей! Сваімі думкамі я падзяліўся з заслужаным дзесяцім мастацтваў БССР Паўлам Масленікавым (ён якраз працаваў над эскізамі да оперы «Кастусь Каліноўскі») і кампазітарам Дзмітрыем Лукасам.

І вось мы разам разглядаем і клуб, і будынак царквы. Павел Васільевіч згадзіўся, што лепшага памяшкання для музея не знойдзеш. «Калі тут зрабіць усё, як належыць, музей на сваім мастацкім узроўні можа быць адным з лепшых у рэспубліцы», — сказаў ён.
Тады я звярнуўся да кіраўніцтва Васілаўскага раёна з прапановай увекавечыць памяць слаўнага сына беларускага народа. І была спецыяльная пастанова бюро райкома КПБ аб стварэнні на радзіме Кастуся Калі-

ноўскага, у вёсцы Якушоўка, мемарыяльнага музея. Аднак і новае памяшканне не будзе, і царква пустее...
Успамінаю, як два гады назад, калі мы рабілі замалёўкі ля Якушоўкі, да нас падыйшла пажылая кабетка. Даведаўшыся аб нашым намеры стварыць музей яе земляка, разгаварылася:
— Летам да нас прыязджаюць турысты з усёй Беларусі, а часам і з Літвы, каб паглядзець радзіму Кастуся Каліноўскага. Прыедуць, пасядзяць на гэтым узгорку, дзе раней была сядзіба Каліноўскага, і едуць назад. Крыўдна!
Зноў і зноў пры сустрачым з Паўлам Васільевічам мы ўспамінаем тую маленькую цаг-

ляную царкву, якая і рамонту патрабуе не надта ўжо і вялікага: адрамантаваць дах, паслаць новую падлогу, зашкліць вокны. А афармленне?..
Летась пасяхова абараніў дыплом мастака ў Беларускім тэатральна-мастацкім інстытуце Рыгор Данчанка. Тама яго дыпломнай работай «Музей Кастуся Каліноўскага». І не дзе-небудзь, а ў той царкве. Рыгор сам пабываў у калгасе імя Кастуся Каліноўскага. Рабіў там замалёўкі мясцовасці, царквы, абмеруў усе інтэр'еры і распісаваў экспазіцыі будучага музея. Як кажуць, пачатак зроблены. Без грашовых затрат. Мы з мастаком Паўлам Васільевічам Масленікавым маглі б зрабіць на грамадскіх асновах эскізы афар-

млення музея. У тэатральна-мастацкім інстытуце ёсць факультэт усіх профіляў. Калі б вырашалася прапанава аб стварэнні музея Кастуся Каліноўскага ў былой царкве — мы б змаглі прыцягнуць да афармлення студэнтаў старэйшых курсаў.
Увогуле, калі б кіраўніцтва вобласці, абласное Упраўленне культуры на Гродзеншчыне зацікавіліся гэтым, то музей быў бы створаны. Ёсць музей А. Суворова — у Гобрыне, П. Баграціёна — у Ваўкавыску, Ф. Багушэвіча — у Ашмянах, А. Міцкевіча — у Навагрудку. Але пакуль што няма музея Кастуся Каліноўскага. А ён павінен быць!

Д. МАСЛАУ,
мастак.

ДАЗВОЛІМ сабе пэўную ўмоўнасць: запросім за «круглы стол» і паслухаем размову герояў прыгодніцкага твора. З вуснаў Васіля, Славіка, Юркі («Чатыры дні без прыгод» В. Марозава) мы пачуем пра смерць праслаўленага партызана Булата. Санька, Міша, Косцік, Міколка («Двойная памылка» М. Ваданосава) раскажуць аб тым, як дзейнічаюць у суполцы, пачынаючы з разбітвання імя добрага чалавека. Алік, Валерыя, Лёнька («Лань — рака лясная» А. Шашкова) — пра паход у Хацямыльскую лясцу на мясцінах гераічнай славы бацькоў, удзел у выкрыцці здраўніцкага Радзімы Скуратава-Даноўскага і Паўзунвіча. Пра гісторыю затавування пры выкананні баловы апералы савецкага кацера, пра пошук каштоўных, немаведана куды прапаўшых у час блакіды папер партызанскага доктара Долахава Раскажуды чырвоныя следыты М. Камоліні («Лета ў Калінаўцы») і В. Зуба («Таямнічы надпіс»). Раскрываюць та-

баратбы, вядзе стары пчалар дзед Піліп (у М. Ваданосава), уражання перажытага запісвае ў кніжку партызан Сцяпан Казіміраў (у В. Зуба), з дзённіка разведчыка Васіля Крамнёва дзеці даведаліся пра жыццё і паходы народных месціцаў (у А. Шашкова), карыстаецца дзённікам камандзіра кацера Мікалай Гаўрылаў (у М. Гамолкі). Дзённікі, запісы сталі чамусьці галоўным званом у лясцу падзей. Менавіта адсюль чытачу даводзіцца атрымаць адказы на ўсе тры пытанні, якія хвалююць пісьнераў-следыты. Адмоўныя персанажы трываюць паміж сабой сувязь таксама праз запіскі, якія без усялякай цяжкасці расшыфруюцца кемлівымі падлеткі («Пабыржцы» М. Ваданосава і «Лань — рака лясная» А. Шашкова).

Сталі своеасаблівым шаблонам і споведзі замаскіраваных ворагаў, якіх падслухваюць юныя героі. Піянеры з аповесці А. Шашкова «Лань — рака лясная» забіраюцца ў падземелле і чуюць размову Даноўскага з былым

бе нібы блазном, хутка раскрывае сваё нутро. Мы разумеем, што вораг рана ці позна (знаходзячыся сярод савецкіх людзей) выдаць сябе. Але ж, паказваючы яго дурнаватым і недалёкім, аўтар скажона трактуе вобраз і, па сутнасці, згортвае канфілікт, барацьбу савецкага чалавека з мафіёрым і хітрым праціўнікам.

Мастацкая практыка пісьменнікаў, якія працуюць у прыгодніцкім жанры, сведчыць аб тым, што нашы празаікі яшчэ мала клапаціліся пра нападўненне вобразаў эмацыянальна-паучнёвым зместам, зніжаючы гэтым самым пазнавальна-выхаваўчыя вартасці твора, робяць стаўку на ўяўны «аголены» дынамізм.

Для доказаў думкі можна зноў спаслацца на творы таго ж М. Ваданосава, у якіх інтрыга часта не падначалена раскрыццю характараў.

У час летніх канікул чатыры добрыя сябры дапамагалі работнікам мільцы выкрыць закаранельны браканьеры (аповесць «Апошні вадзлянік»).

слуханай хлапчукамі ў смялярці патэмнай размовы двух невядомых мужчын змяняе эпізод з'яўлення не менш патэмнага сьпінга-дзёпніка дзеда Піліпа. А яшчэ дзеці занепакоены таямніцай падземелля, жадаюць ўведаць сакрэт схаванага ў сутарэнні хлапчука, адшукаць месца гібелі партызана, пасля... Так адзін рэбус змяняецца другім. Чытач губляе цікавасць да падзей, бо аўтар не змог засяродзіцца на галоўным. Так і невядома: у імя і дзель чаго робіцца ўсё тое.

У часопісе «Бярозка» (№ 9, 1970 год) быў змешчаны ўрывак з аповесці М. Ваданосава «Планшэт капітана Краўца». Празаік зноў ідзе па даўно прапантанай сцяжыні: разам з настаўнікам школы Іванам Пятровічам юныя героі аповесці накіроўваюцца на пошукі таямнічага планшэта капітана Краўца. Што ці сітуацыя, то наўтарэнне сюжэтаў ранейшых твораў аўтара (прывал каля рэчкі, удалай рыбака, хуткая знаходка ўзнагародных лістоў).

Куды больш прыемнае адчуванне ўзнікае, калі знаёмішся з аповесцю Ул. Паўлава «Памярніца», адзначанай прэміяй на рэспубліканскім конкурсе на лепшую кнігу для дзяцей. Чым прыцягваюць увагу чытача героі твора Сяргей і Віктар? Відца, тым, што гэтыя хлапчкі — у сапраўдным сведе дзяцінства, яны па-дзіцячы ўражлівы, умеюць радавацца свежым барвам рання, абуралца супраць крывадушша, змагацца з эгізмам, чэрствасцю. Пісьменнік давярае героям вялікія справы, ставіць хлапчукоў ва ўмовы, неабходныя для выхавання іх характараў.

Каштоўнае ў творы Ул. Паўлава тое, што сюжэтныя перыпетыі тут не зведзены да адных толькі назіранняў падлеткаў за падароннымі паводзінамі Сільвестра Якавенкі, у гэтых прыгодах фармуюцца погляды хлапчукоў, адбываецца станаўленне іх характараў.

І яшчэ пра адну вельмі важную акалічнасць. Героі прыгодніцкіх твораў увесь час знаходзяцца на прыродзе, якая з'яўляецца крыніцай развіцця эстэтычных густаў. Але ў тым і справа, што персанажы ўспрымаюць акаліччы свет ардынарна, прыземлена.

Ігнаруюць аўтары прыгодніцкіх твораў не толькі эстэтычныя, але і пазнавальныя магчымасці жанру. Героі нярэдка спрачаюцца паміж сабой, працягваюць цікавацца да шматлікіх пытанняў, выяўляюць эрудыцыю, веданне з'яў і прадметаў. Аднак чамусьці пісьменнікі паведамляюць пра гэта вельмі сумна і нецікава, збіваючыся на каментарый-ўстаўкі. Ну, што можа сказаць чытачу вось такая даведка, атрыманая ад дзеда Піліпа (аповесць «Двойная памылка» М. Ваданосава): «Аказваецца, тэсы прыносяць немагчымае карысць. Бо зніваюць шкодных насякомых. А шэршні, як ні дзіўна, ядучы пчол, нішчаць яму маладых дрэўцаў». Альбо яшчэ: «У адной пчалінай сям'і дзесяткі тысяч рабочых пчол, адна матка і некалькі трутняў, на іх дарэмна кажучы, што яны нічога не робяць».

Прыгодніцкая аповесць — жанр асаблівы, які карыстаецца ў чытача вялікай папулярнасцю. Тым больш неадаравальна, што ў творах гэтага жанру заўважаецца шмат недахопаў, якія зніжаюць іх выхаваўчыя, пазнавальныя і эстэтычныя ўздзеянне на чытача.

ПРЫГОДНІЦКАЯ АПОВЕСЦЬ — Б. ЗУБКОЎСКІ ЖАНР АСАБЛІВЫ

ямніцу знікнення калгасных казак Міколка, Андрэй, Алесь («Здарэнне на Сцюдзёнцы» М. Ваданосава), паведаміць пра бункер, у якім атайвалася замежная агентура, Віцька і Сярожа («Памярніца» Ул. Паўлава), Віктар Дубіцкі і Міхась Хацяноўскі (аповесць А. Чарнышэвіча «На сажалках») — сведкі абшарождання шпіёнска-дыверсійнай групы ў адной з мясцін былой Заходняй Беларусі.

Так, усё правільна. Прага да ўзнёслага, рамантычнага, гераічнага, як свярджак М. Горкі, складае асаблівае характары падлетка. Нібы арыентуючыся на гэтыя вядомыя выказванні, беларусы празаікі імкнуцца ўзбагаціць героіка-патрыятычную тэматыку нашай дзіцячай літаратуры ў жанры прыгод. Гэта добра. Аднак, як ні дзіўна, сучасная беларуская прыгодніцкая аповесць не заваявала папулярнасці аўтарытэту школьнікаў. Нельга лічыць яе і каштоўным здабыткам нашай дзіцячай прозы.

Пачнем размову з крытыкі «кампаніцыйнага стэрэатыпу», узятых напратак прэмаў будовы твора.

Вось жа, калі ласка — на дзіва аднапільны сюжэтны калізі і павароты пералічаных вышэй твораў. Да месца прызначэння (у Хацямыльскую лясцу) накіроўваюцца па рацэ на лодцы героі твора А. Шашкова «Лань — рака лясная»; спяшаюцца па даручэнні савета дружыны на Косіцкаму лясцапрацоўчы дзялянку (таксама на лодцы) Васілёк, Жэнька, Толькі з аповесці В. Зуба «Таямнічы надпіс»; пусцаюцца ў падарожжа на калгаснай лодцы Міша, Косцік, Міколка ў творы «Двойная памылка» М. Ваданосава.

Альбо яшчэ. Назавіце, калі ласка, прыгодніцкі твор, дзе не было б спасылкі на пакінутыя дзённікі і запісы, у якіх і захавана таямніца? Бадай што, не назавіце. Дзённік, куды занатаўваюцца падзеі гадоў партызанскай

гітлераўскім бургамістрам Паўзунвічам. Па гэтым шляху пайшоў і Ул. Паўлаў, аўтар прыгодніцкай аповесці «Памярніца». Пранішы ў бункер, яго героі Віцька прама ловіць кожнае слова Сільвестра Якавенкі, які паведамляе замежнаму гасцю перытэты свайго лёсу. Часта эксплуатае падобны прыём і М. Ваданосаў...

Прачытаныя дзённікі, запісы, напіды, нататкі, падслуханыя размовы... Хіба толькі на гэтым пільным трымацца сюжэтна-кампаніцыйны рымак прыгодніцкай аповесці? Чаму, з якой нагоды зацікавіліся празаікі аналітычны метады (Ідэя ў разважаннях, ход думкі ад агульнага да прыватнага), які абумовіў бы з'яўленне важнага кампанента прыгодніцкай кнігі — вяртальнасці праланаў, доказаў, дазволіў бы паглыбіцца ва ўнутраны свет герояў?

Вядома, у аснове прыгодніцкага твора — тайна (невядомасць выніку), якая арганізуе матэрыял, надае сюжэту адпаведную афарбоўку і мэтанакіраванасць, з'яўляецца спружынай дзеяння. І ўсё ж нельга сёння разглядаць прыгодніцкую аповесць у адным толькі аспекце — у сэнсе наўчальнасці ў ёй нечаканых, вострых сітуацый, загадкавасці, абрыву дзеяння. Усё гэта павінна быць, канечне. Але ж гэтыя атрыбуты жанру абавязаны падпарадкавацца вялікай значнай ідэі. Жанр прыгод смела бярэ сёння на сябе несаможыцальны ідэалагічны сістэм капіталістычнага свету і сіл сацыялізма. Прычым, сутыкненне розных светапоглядаў абумоўлена ў прыгодніцкай кнізе арганічную поўнасцю характараў.

Гэта — у лепшых прыгодніцкіх творах. А возьмем, напрыклад, тую ж аповесць «Лань — рака лясная». Там ёсць такая сцэна. Былы фашысцкі разведчык Скуратаў-Даноўскі спрачаецца з вучоным Казановічам аб вытоках савецкага патрыятызму. Спрэчка, на жаль, вясціль прыватны характар. Аўтар не перанёс канфілікт у ідэалагічную сферу. Вораг паводзіць ся-

Зрэшты, аўтар выкрывае іх і сам. Хочаце ведаць, хто такі Базыль? Калі ласка: «Базыль — заўсёды аброслы, непаголены», — у яго непрыгомы выгляд і хрыплы голас. Юныя героі пры дапамозе аўтара лёгка дасягаюць пастаўленых мэтаў. У адным выпадку сябры пачу падслухалі патэмнаю размову «пастаўшчыка» Базыля з Субачом аб бабовых каўнерах, у другі раз без усялякай там клопатаў уведалі пра вылазку браканьераў. Уведалі, сумненні ўсё ж у хлопцаў узнікаюць. Перад імі паўстала аднойчы пытанне, дзе падзеліся знойдзеныя імі кніжкі на Баброў, хто схавал іх лодку «Маяк»? Але аўтар лёгка здымае ўсе перашкоды: ад свайго «ворага», аднагодка Цыганка, які даведзіліся — кашаны перахваваў ён, лодку схавалі Базыль, каб хлопцы не снаўдзіліся па рацэ і не вельмі цікавалі за тым, што робіцца на вадзе.

Кідаецца ў вочы падабенства «Апошняга вадзляніка» з аповесцю «Пабыржцы». Тым ж сюжэтныя кадры, тым жа сітуацыі і падобныя вобразы. Героі аповесці «Пабыржцы», вучні-ляціцлясіні, шукаюць таямнічую жывёлу, знаёмца (як і ў «Апошнім вадзляніку») з новымі людзьмі, дапамагаюць работнікам мільцы ліквідаваць банду злочынцаў. А вось марыць, фантазіраваць дзеці ў аповесцях не умеюць. Іх клопаты і пошукі пазабавлены ўнізласці. Аўтар не паклікаўся, каб паказаць духоўны свет герояў.

У апошніх творах пісьменніка ёсць, здаецца, усё, без чаго немагчыма прыгодніцкая кніга: нечаканыя абрыў дзеяння, наасобныя вострыя сітуацыі, загадкаваць. Аднак усё гэта не дапамагае раскрыццю характараў дзейных асоб, а наадварот, засланне і абязлічвае іх. У аповесці «Двойная памылка» аўтар меў на мэдэ паказаць, як вясковыя піянеры раскрываюць тайну былога партызана, калгаснага пчалара дзеда Піліпа. Празаік, губляючы паучыць меры, нанізвае адзін эпізод на другі: сцэну пад-

ІМ — ПРАДОЎЖЫЦЬ СПІС

КАНЦЭРТ НАВУЧЭНЦАЎ ХАРЭАГРАФІЧНАГА І МУЗЫЧНАГА ВУЧЫЛІШЧАЎ У ДОМЕ МАСТАЦТВА

Стрэнны цікавыя і карысныя для нашых вучняў. Думаю, што і старэйшым калегам па мастацтве павінна быць цікава ўбачыць паліўненне, якое падростае. Праўда, сёння нам не пашанцавала: сцэна Дома мастацтваў такая маленькая, што проста няма магчымасці паказаць лепшыя нашы нумары. Давалася, сілаца дапраму, лічыцца з умовамі. Мы змагі ўключыць у яе, акрамя «Пралескі», толькі «Іспанскі танец» Альбеніса, «Піцкатэ» Даліба і вэрсію з балета Асаф'ева «Полымі Парыжа».

Сапраўды, хоць у некаторых нумарах адчуваецца і савецкая кампанія, і добрыя магчымасці выканання, памеры сцэны перашоўдзілі юным тандоўшчыкам «раскрыцца» да канца. Дзіўным здаўся, што канцэртмайстар пучылішча вельмі неахайна аднісеца да акампанемента. Праграма музычнага вучылішча была цікавай

і разнастайнай. Ярае ўражанне пакінула «Гумарэска» Алоўнікава ў выкананні нечаканага па складзе ансамбля: струнны кватэрт (клас А. Ваксера) і балет, партыю якога віртуозна выканаў выкладчык К. Булыга. Прыемным было знаёмства з выпускніцай вясельнага аддзялення Т. Валашынай (педагог Д. Вагяноў). Моцны, з багатымі магчымасцямі голас Шчырыя апладысменты выклікала тэмпераментная полька, якую сыгралі баяністы Ул. Гурба-Новік і В. Кандраценка (клас Б. Адуцэвіча). Працінэна, лірычна прагучала «Мелодыя» Жыноўіча ў выкананні ансамбля чымбалістаў пад кіраўніцтвам Т. Сцяпанавай. Добрае ўражанне пакінула выступленне валакістаў В. Шэйна і Я. Петушкова (педагог Т. Жыткова). Іх не вельмі моцны, але прыемнага тэмбра галасы асабліва прыгожа прагучалі ў дуэце «Марак» Вільбоа. Присутныя мелі

тансама магчымасць праслухаць навуцэнца самага маладога ў вучылішчы гітарнага аддзялення — Ул. Бельшэва, які выканаў «Малагузіно», Альбеніса (педагог А. Кошалеў).

— Мы вяртаем сваіх навуцэнцаў не толькі да педагогічнай, але і да канцэртнай дзейнасці, — сілаца дырэктар вучылішча М. Прашко. — Таму кожнае выступленне на сцэне прыносіць пэўную карысць і вучням, і нам, педагогам. Сядзячы ў зале, заўважаеш тых пралікі, якія проста немагчыма ўбачыць у класе, у звычайнай абстаноўцы. А потым можаеш кожнаму канцэртна што-небудзь паказаць, дапамагчы, параіць...

Ёсць у студэнцкіх канцэртах нешта сваё, пры-

цягальнае: трапятная шчырасць, свенасць, неспрэчнасць... Пройдзе колькі год, і можа, тыя, хто сёння нясмела і не зусім умела выступілі на

«Іспанскі танец» выконваюць Н. Наманова і Ул. Крусеці. Канцэрт, на правах прадоўжэння, спіс славуных выпускнікоў, якімі гаварацца вучылішчы. Святлана ІЛІМКОВІЧ. Фота Ул. КРУКА.

Дует балістаў — Уладзімір Гурба-Новік і Васіль Кандраценка.

Гучаць першыя танцы знаёмай і любімай з дзіцяства музыкі Чайкоўскага, і бялючкая дзіўчынка-пралесачка раскрывае залюшчаныя вочы. Рукамі, тварам, усёй істотай цягнуцца яна ўверх, да сонца. Радасны і светлы гэты танец вясновай кветкі. Але і кароткі, як ле жыццё. Вось яна ажыццяўляе, нікіне, замірае. Адціла...

На сцэне Дома маста-

цтваў ідзе канцэрт навуцэнцаў харэаграфічнага і музычнага вучылішчаў Мінска. Танец «Пралеска» выконвае юная салістка Іна Душкевіч з ансамблем вучанцаў 3-га класа педагога Р. Сіневай.

— Мы заўсёды ахвотна прымаем запрашэнні на сустрэчы з выхаванцамі іншых навуцальных устаноў, з дзяцымі мастацтваў, — гаворыць мастацкі кіраўнік вучылішча І. Савельева. — Такія су-

ЗВІНЦЬ НОВАЯ, сёлетняя вясна. Звонам поўніца сіняе неба, звінцязіхаткі лужыны і птушыныя галасы. Як вольна нам, як хораша, калі зноў па-новаму молада абуджаецца любоў да жыцця, калі навакольныя — сіні і зялёныя — свет знаходзіць новую свойскасць з душою.

...Звонка і весела, бесклапотна і хіба толькі крышачку тужліва адгукнуўся вясне малады хлопца-паэт і зрабіў нашым гэты яе пачуццёвы вобраз, паклікаў нас жыць молада, узнёўлена, вольна:

Звіні, вясна. Няма зімы.
Звіні і тчы сабе абновы.
І можа, можа, будзем мы
Вясновымі, як звон вясновы.
Папросім сталасць пачакаць
І разаб'ём на шчасце чарку,
І нам захочацца пачаць,
Як і вясне, усё спачатку!

Вясна для нас заўсёды — пара жыццёвага абуджэння, час, калі ўсё нараджаецца і расце, калі свяжэюць пачуцці і абнаўляецца свет. Такая яна і тут, у гэтым вершы — з адчуваннем змен і абнаўлення, з верай у працяглую маладосць, у далёкую і доўгую жыццёвую хаду. І прынамсі такой, здавалася, яна павінна была быць для маладога аўтара гэтых маладых радкоў паэта Анатоля Сербантовіча.

Але атрымалася не так... «Быў канец сакавіка 1970 года. З палых узгоркаў ужо сышоў снег, там-сям на прыгрэве выбілася на сонца леташняя пажайцельная лугавая атава. Дзесяці на Шклоўшчыне ўзяцеў над адгалай раллё і заспяваў жаўранак. І ў такі час веснавага абуджэння трыўнка-нечаканы званок з Мінска.

— Памёр Толя Сербантовіч... Вестка сцэбала, нібы электрычны ток. Ніяк не хацелася верыць, ніяк не хацелася змірыцца. Яму ж не было яшчэ і трыццаці!»

Гэта напісана Аляксеем Пысіным у журлівай і працулай прадмове да пасмяротнай ужо кнігі паэзіі Анатоля Сербантовіча «Пярэсёнак». І нам не прачытаць гэту кнігу іначай, як у настроі прадмовы. — Не прачытаць без болю і шкадавання, што песня абарвалася ледзь не на пачатку, што матывы і настроі кнігі ўжо не будуць мець паглыблення і развіцця ў новых творах, што ўсё тое, што ўвайшло ў кнігу, — часам яшчэ няспелае, незавершанае — стала апошнім і канчатковым. Нам не праціць ўжо німа тых радкоў, што заўсёды ў такіх выпадках робяцца сімвалічнымі, хоць бы гэтыя, што ўжо сталі паэту надмагільным надпісам:

А над песняю той, недалетай,
Прагудела труба жураўля:
«Тых,
з ім дзеліцца неба
сакрэтам,
Маладым забірае зямля».

Як ні сцвярджаюць часта, што ў паэту адна толькі дата — дата нараджэння, нішто не абвергне той, другой, што ёсць ужо і ў Анатоля Сербантовіча, бо няма нічога больш істотнага для паэтычнай спадчыны за тое, што было паміж двума датамі — нараджэння і смерці аўтара.

Што было ўжо ў Анатоля Сербантовіча.

Анатоль Сербантовіч. «Пярэсёнак». Вершы. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

бантовіча, у яго надоймі і не надта лёгкім жыцці? Абпаленае вайной дзяцінства з назаўсёды ўзятымі ў памяць, у душу кананадным водгуллем, людскімі бядою, свежымі магіламі і надпісамі абеліскаў, сучаснымі зямлянкавага жытла... Пасляваенных часоў школа, праца грузчыкам у саўгасе, універсітэцкія гады, паездка на цаліну... Змаганне з хваробай... Першыя спробы пара, творчыя радасці і засмучэнні, два вершаваныя зборнікі — «Азбука» і «Міннае поле».

Увесь гэты пройдзены жыццёвы і творчы шлях выразна вычтваецца з апошняй паэтычнай кнігі, з «Пярэсёнак» — ва ўспамінах, назіраннях, жыццёвых высновах, у

накірунках натхнення і творчых стымулях. На ўсім біяграфічным, што ёсць у кнізе, варта было б спыніцца падрабозна, бо на гэта абнаўляецца паэт, калі вучыцца вызначаць істотнае ў жыцці і ў паэзіі, адчуваць прыгожае, лавіць моманты «ветлай натхнёнасці і простага радасці і «збіраць» іх унутраным напружаннем у больш складанае і ўстойлівае пачуццё, суаднесенае з усім вопытам і ўсім жыццём.

Але пакуль што — толькі самае агульнае: уражанне ад кнігі, уражанне, у якое ўвабралася гэта ўсё. І тое, на чым ён узрос, што панёс у душы з дзяцінства. «Дамоў заўсёды іціна вядзе. Яна — напаяў-бытая дарога, канец якой — у космасе гудзе, пачатак ля бацькоўскага парогам... Я звязаны з бацькоўскаю зямлёй дарогай той, як з маці пупавінай».

І тое, што ён ведае пану самай проста, «беспрычынай» чалавечай радасці, умее пранікнуць ёю арганічна, без усляжкіх лішніх разваг: «І я махаў у такт рукою і гэтай шчырай веселасці, і гэтай радасці людской».

І тое, што ён спрабуе ўжо загляблена і абатулена асэнсавачь жыццёвую складанасць: «Цяжкі граніт. Няўжо яго не зрушыць? Вось вал жыў да берагу ідзе. І хто крычыць: «Ратуйце нашы душы!» Граніт ці хвалі? Мне не разглядзець».

І тое, што ён зацвярджаецца ўжо ў непаказнай годнасці, на грунце працы і чалавечай сціпласці. «І хоць і вырас я, здаецца, але — кашу я ці гружу — з якою сілай што даецца, нікому я не пакажу».

І тое, што ў яго сэрцы многа спагаднасці і пяшчоты, якімі лёгка, празрыста свеціцца многія радкі:

Я знаю малую дзяўчынку,
Даверліваю, якой
Ахота спяваць безупынку,
Навечна згубішы спакой.
Як зайчыкі, бліскаючы вочы,
Лая!
І на руці бары—
І слухай, як рэха рагоца
З наіўнасці ў цёмным бары.

І многае іншае... Перагортваеш старонку за старонкай, і ўсё болей поўна і выразна акрэсліваецца адметны і няпросты свет юнака даверлівага і шчырага («Я вельмі

хутка прывыкаю і да жывёл і да людзей»), уражлівага і неспрэднага, парывістага і стрыманага, задзірыстага і сарамлівага, часам наіўна самаўпэўненага і няродка — разгублена-сціплага.

Мабыць, некаторыя яго разважаны пра чалавечыя дачыненні здадуцца нам наіўнымі, многае падасца выпадковым, па маладосці перабольшаным, повады для некаторых вершаў — нязначнымі.

Але мы не можам не адчуць за ўсім гэтым супярэчліваю і цэльную (адначасова) натуру, парыванні і імпульсы якой мелі свой напрамак і мэту, не можам не ўлавіць тую характэрнасць, што ўласціва сапраўднаму паэту. У тым, што свет прычынага героя кнігі шмат у

жа і ўзрысці туды не ўздызем...»). І сярод іх — асаблівыя, пра радасць дасягнутага, калі творчая перамога ўзводзіць на вышыню і прасторы, калі вольна дыхаецца і далёка глядзіцца, калі ў душэўным маштабе знаходзіць сувмернасць новай духоўнай велічыні.

Колькі сілы маёй — я імкнуўся
уору,
Каб пад крыламі вечна і вечна
былі
Толькі горы і горы — влікліся
горы—
І без краю ляжалі палі і палі.
Вось і сіні парог. Я смюся і
плачу,
Парадніўшыся з самай адзінай
з надзей,
Што не убачу цяпер і ніколі не
убачу
Ні маленькіх палёў,
Ні маленькіх людзей.

ЗА СІНІМ ПАРОГАМ

чым не сабраны, раскіданы, што ў ім няма пастаяннасці, паслядоўнасці паводзін, ацэнак і разваг, што ён няўстойлівы ў сваіх душэўна-чалавечых абсягах (то шчырэ, то звужаецца, лакалізуецца на нестотных прыватнасцях і прастарне на праніклівым абатульненні), — ёсць свая жыццёвая, чалавечая праўда, ёсць адпаведнасць узросту, вопыту, характару самога аўтара.

Ён такім і быў, паэт Анатоль Сербантовіч — супярэчлівым, неспакойным, неспаслядоўным. Ён шукаў і памыляўся, знаходзіў і губляў; ішоў уперад і вяртаўся назад. І толькі разумеючы ўсё гэта, мы можам па-сапраўднаму зразумець, якім няпростым і трудным было яго жыццёва-творчае самавызначэнне, як нялёгка прабіваўся ён да жыццёвай сутнасці, шукаючы яе выяўлення ў выразным і напоўненым мастацкім слове.

Ён шукаў свае шляхі да гарманічнага адзінства пачуцця, думкі і ўбачанай жыццёвай з'явы, вучыўся выкарыстоўваць тыя ўнутраныя сэнсавыя магчымасці, якія тояцца ў сродках паэтычнай выразнасці і вобразнасці і без якіх немагчыма выявіць у слове жыццёвую невычэрпанасць і пачуццёвую паўнату. Гэта было няўрымслівае і інтэнсіўнае вучнёўства. Мы бачым, як малады паэт, адмаўляючыся ад адных творчых шаблонаў, падначальваўся іншым, адмаўляючы аўтарытэты, не мог пераадолець чужыя ўплывы (на старонках «Пярэсёнак» то плённа, то выпадкова чуёцца адгалоскі твораў Багрыцкага і Пастэрніка, Куляшова і Пысіна, Яўтушэнікі і Барадуліна...). У многіх вершах заўважаем мы і касназьянасць, і кампазіцыйную няўкладнасць, і выпадковасць дэталей, і неабавязковасць кірункаў развіцця вобразнай думкі...

Так, так... Але і гэтыя вершы не прамінаюцца, бо і ў іх ёсць нешта адметнае, свеціцца праменьчыкі свежэга і непаўторнага пачуцця.

У Анатоля Сербантовіча ёсць нямаля радкоў пра рух, пад'ём, радкоў, у якіх, безумоўна, сказалася і яго імкненне дасягнуць творчых вяршынь («За тыднем тыдзень перад намі — толькі круцізна. Мо-

Кніга сведчыць, што паэт не раз дасягаў гэтага свайго «сіняга парогам», што яму неаднойчы ўдалася натхніна ўбачыць вялікім і значным свет і людзей.

Сінь, сінеца, сіняе, сінява... Усё радзей былі яны для яго разыходнымі словамі, усё больш поўніліся зместам і ўрасталі ў жыццёвую складанасць, сталелі разам з паэтам. Сінь — гэта сваё, роднае, дарогае, з дзяцінства неад'емнае ад жыцця: «Гэта ўсё — мая крыніца, гэта тое, чым жыў. І ляціль маі сінца, нада мной у сіняву». Сінь — гэта жыццёвая радасць, яснасць бачання і душэўная чысціня («Гэта сонечнае ззянне і густая сінь снягоў абяцалі мне спатканне...»); гэта і натуральнае для ўсіх нас у пэўны час смуткаванне: «Сіняй спёкаю азёр распляскалася туга...»; гэта — вечнае ў коле нашага існавання: «Маладыя сіняі стракозы выпыно набралі. Малайцы!.. І гудуць, і падаюць стракозы, і трыміць азёрная вада...» І яшчэ — многае, псіхалагічна і жыццёва складанае і ў сваім супярэчлівым небыццё, ялінасці («З сініх гор і да белых лясоў свет падзелен на дзве палавіны»). І ў сваёй зманлівасці, прыналежнасці людзям хітвым, подлым і жорсткім (нават забойца, кат не абдзелены ёю: «Падумаў ён крываваы рукі, а ў вачах — сінява, сінява»).

Свет шчырэ і ўскладняецца. Малады паэт усё больш задумваецца над яго супярэчнасцямі, дапукваецца прычын, жыццёвыя з'явы знаходзіць усё болей душэўных вымярэнняў. Уваходзіць у вершы думкі пра спрэчку ўчарашняга з сённяшнім, хуткапыннага з вечным і сцвярджаецца іх супярэчлівае адзінства, сталее душэўная мера, набываюць пэўнасць крытэрыі добра і зла і паўней раскрываецца значэнне перажытага.

Мы адчуваем гэтае пасталенне нават ва ўсменшцы паэта, у яе шматзначнасці і адценнях: «...Рыбку сваю залатую чакае цярплівы рыбак. Маўчаць забаронныя вешкі. Кладаецца плата на рабро, і кожны з вясёлай усмешкай згаджаецца на серабро». І яшчэ больш — у шчырым спадзяванні, у прызнанні

ПРАВДА САПРАВУДНАЯ І УЯЎНАЯ

Дзве аповесці В. Высоцкага...

У чым жа іх вартасці? Яны — ва ўменні аўтара надаць жыццёвым назіранням тую натуральную і свабодную форму творчага выяўлення, калі ствараецца адчуванне, што менавіта так усё і было і павінна быць у жыцці. Адразу агаворымся, што меркаванне прамернае, на наш погляд, толькі ў адносінах аповесці «Паўночная зранка» і няправільнае для другой — «Бярозавае воблака», аб недахопах якой я яшчэ скажу.

Аповесць «Паўночная зранка»

Валерыя Высоцкі. «Бярозавае воблака». Аповесці на рускай мове. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

ранка» — гісторыя жыцця простаі беларускай жанчыны, гісторыя, якая ўваскрашае падзеі канца вайны, калі з захаду на ўсход ішлі састаны з дэмабілізаванымі, а па адной з імі дарозе, прапускаючы воінскія эшалоны і без канца прастойваючы ў тупіках, цягнуліся паязды з абяздоленымі вайной людзьмі, якім не суджана было сустраць ні мужа, ні сына, ні бацькі — яны засталіся ляжаць на прасторах вызваленнай Еўропы. Куды ехалі гэтыя людзі? Да якога-небудзь сваяка ці проста знаёмага, а часта і зусім без канкрэтнага адрасу, у «белы свет». Яны нібыта ўцякалі ад саміх сябе, ад смутку і беспрытульнасці, якую асабліва адчуваеш, калі ў суседа радасць, а ў цябе яе не будзе і трэба пачынаць новае жыццё...

Сваяка Лізы, да якога яна едзе, не аказваецца на старым месцы, у аповесці яго

няма, і гэта дае нам магчымасць разглядаць яго, як «неадухоўленую асобу», а паездку Лізы да яго — як неасэнсаваны ўдзел ад самой сябе. У дзеянне аповесці ўваходзіць іншыя людзі — паравозны машыніст Пільп Сямёнавіч і яго жонка, цётка Клаўдзія, яны даюць беднай жанчыне з грудным дзіцем прытулак і кавалак хлеба. Натуральныя жаданні маладой жанчыны мець свой дах над гадавой, чалавека, на якога можна абалець, клопаты аб ішчасці дзіцяці (муж Лізы загінуў, не паспеўшы аформіць бацькоўства на сына, Борку) уводзіць у аповесць яшчэ некалькі асоб: Інтэлігентнага (без двукоссяў) авантурыста Адама Ляшчынскага — фігуру эпизыдчыную, але выпісаную з зайздроснай верагоднасцю, і намесніка старшыні гарыканкома Асадчага, пажылога хворага чалавека, які памірае

хутка пасля жаніцбы на Лізе, пакінуўшы яе ў добраўпарадкаваным доме ў той час, калі адзіны сын становіцца на ногі і можа паклапаціцца аб сабе. Дзеянне аповесці і гэтаму часу пераносіцца ўжо ў невялікі гарадок на Валдаі, куды, пасля разрыву з Ляшчынскім, едзе Ліза. Тут мара аб забеспечаным жыцці ў яе збываецца. Але не хлебам адзіным жыве чалавек. Цяжэй перажыць адзіноту і несправядлівасць, якую яна церпіць ад свайго любімага сына. Аўтар пакідае гераіню на маленькай станцыі, дзе яна чакае-не чакаецца прыезду сына з нявесткай, якія, хутэй за ўсё, так і не прыедуць. Але знойдзецца суцэннае для маці ў клопатах аб чужых дзецях, да якіх яна прывязалася на рабоце ў тэхвучылішчы...

Але даводзіцца канстатаваць, што назіранням аўтара часам не хапае псіхалагічнай глыбіні, імкнення і ўмення паказаць тое, што стаіць за фактам. Гэта асабліва датычыць другой аповесці В. Высоцка-

га — «Бярозавае воблака». У ёй ставіцца праблема самавыхавання характару, калі чалавек наўмысна асуджае сябе на ўсюкі няручнасці ў імя справядлівасці. У гэтай аповесці таксама нямаля ўдалых старонак. Але няўдача тут у галоўным — у паказе вяртання, у сутыкненні характараў. Сутнасць гэтага сутыкнення вось у чым. Малады журналіст Стаўнічы на няведанні жыцця, а таксама заахвачаны «ўстаноўкай зверху» (гаворка ідзе аб перыядзе ў сельскай гаспадарцы, калі кармавыя травы вынішчаліся ў імя прыярэты «каралевай палёў»), робіцца ўдзельнікам цкавання тале-навітага агранома, які гэту кампанію не падтрымлівае. Калі ў святле новых пастаноў журналіст усведамляе сваю памылку, у яго ўзнікае жаданне выправіць яе. Але гэта не проста зрабіць: аграном Камовіч даўно пазбаўлены работы, азлюбіўся, пачаў піць і не думае дабівацца справядлівасці. Яшчэ менш думаюць пра гэта вінаватыя за выгнанне агранома. Блукан-

значнасці іншага свету: «Адчуваеш, што зялёны перад сталасцю другіх».

Сталым, асэнсаваным становіцца вяртанне ў дзяцінства, пачатак злучаецца з працягам як узважаны вопыт і высокая адказнасць:

Вайна прайшла шырокай
баразной
і цягнецца з дзіцячымі каліскамі:
Я столькіх не далічваюся блізкіх,
што нават сёння дыхаю вайной!
І не мая, напэўна, у тым віна,
што ўсё бліжэй, бліжэй ка мне
вайна,
і дымам цягне ад знаёмых
страх...

Узрастае душэўная ёмістасць і жыццёвая ўмяшчальнасць успамінаў: «Ну што ж, было. Галечка, гора... А гора ў нас было такім, што лес і поле, нават зоры прапахлі дымам на вякі». І чуйнасць, здатнасць адчуць чужое як сваё абвастраюцца, мацнеюць:

Асноўні ў цэле носіць інвалід,
і столькі, што і зблізку, і здаля
Прыцягвае уладна, як магніт,
Жалезная зямля.

Адкрываецца новы і новы сэнс ва ўсім — і ў чалавечых справах. І ў ціхіх зменах прыроды («Пажухлы ліст на дрэвах не відзеў. Апошні яблык коціцца з галіны. Ігліцы асыпаюцца з яліны, і над зямлёй выслялы перазвон»), у сустрэчах, развітаннях, вяртаннях.

І ўжо ніхто, мабыць, не прапусціць міма душы верш «Няма мяне», дзе ў гушчыні пацудуў мясціца і страснасць, юначы запал, і тонкі лірызм, дзе драматычнае змяшчаецца з вясёлай усмешкай. Дзе ўдзяленне паэта надае будзённай гісторыі («згубілася у ваенкома мая папера між папер») нечаканую пацудуўваю значнасць:

І як я мог, і дзе згубіўся —
Ілужо нікога не кірае?
Я не ўтаніўся, не разбіўся...
...Няма мяне... Няма мяне...
Няма ні тут, ні там, за дымкай.
Няма ў дзвярах няма ў акне.
Няма мяне ў тваіх абдымаках
Няма мяне... Няма мяне.
І толькі там, пазней, з палёгнай
У сне, што прыйдзе незнаром,
Убачыш, як душа далёка
Да зор ліціць, як матылёк.

Летуденнік, рамантык, жыццялюб... Анатоль Сербантовіч поўніўся жыццёвай радасцю, каханнем — чыстым, сарамлівым, цнатлівым, прагай жыцця і творчасці. Ён не мог прыняць раўнадушша, душэўную пустэчу, звыклы сон бязметнага існавання. Ён адмаўляў іх усёю сваёй істотай, ён хацеў быць з людзьмі ў радасці і трывогах, глядзець на свет «вачамі маладымі», адчуваць, «як пастушка ловіць вецер у далоні, каб гарачы твар свой астудзіць», узімацца на «сіні парог», адкрываць новае, ісці і ісці.

Яго няма сёння з намі, ёсць толькі яго кнігі, вершы. Яны шмат нам даюць і пра многае гавораць. Мне здаецца вельмі істотным адна рыса яго чалавечага характару і творчых паводзін: у жыцці і творчасці ён імкнуўся быць і быў гранічна шчырым, пісаў толькі па душэўнай патрэбе. Жыў напружана і трывожна. Гэта, мусіць, і ёсць тое, без чаго нельга быць сапраўдным паэтам.

Варлен БЕЧЫК.

ні па пакутах сумлення прыводзяць маладога чалавека да дзвярэй роднай рэдакцыі — ён вырашае пачаць працаваць у Камітэта празаі і эпікі ў Камітэта празаі і эпікі. Гэта яму удаецца — з дапамогай сакратара райкома, а таксама вясельна старшыні гарвыканкома. Праўда перамагае: Камітэта, можна сказаць, сілай прымушаюць вярнуцца ў калгас. Супакойваецца і сумленне журналіста. Герой апошняга радуюцца, але чытач застаецца абыякавым. Ён думае: вось як усё хутка і проста атрымалася на паперы. А ці так гэта на самай справе? Ужо вельмі лёгка падшыць аўтар да гэтай тэмы, ды і «мяцце духу» маладога чалавека часам падобны на дрэнную «гульню ў героя», на мітусню незадаволеннай фанабэрыі...

Аб гэтым гаворыць са шкадаваннем. Таму што — мы адчуваем — аўтар ведае, што ўсё было не так, і таксама «Іграе» — перад чытачом... Пакінем гэта ігру на яго сумленні.

Б. КАЗАНАУ.

ВОСЕННЮ 1955 года мне, разам з аднакурснікамі — філолагамі, пашчасціла ўпершыню пабачыць і пачуць народнага песняра Якуба Коласа. Было гэта ў клубе Саюза пісьменнікаў. Мы, зразу, губляліся, хваляваліся, адчуваючы «священный трепет» перад вядомымі пісьменнікамі, уважліва лавілі кожнае слова іх выступленняў. І вось на трыбуне — Якуб Колас! Яго выступленне ўразіла нас і запаміналася на ўсё жыццё. У прамове народнага пісьменніка не было гучных, пафасных слоў, якія ў той час па інерцыі яшчэ паўтаралі некаторыя прамоўцы. Ён дзяліўся сваім багатым літаратурным вопытам з пачаткоўцамі, заклікаў іх пачаць вывучаць жыццё і народную мову, яго непакоіла, што ў сельскай гаспадарцы яшчэ шмат недахопаў (а яны сапраўды былі на той час), што нашы палеткі засмечаны каменнямі, што ў некаторых калгасах не ставяць грамадзтва, з-за чаго ўзнікаюць пажары і марна нішчыцца народнае дабро. Прызнацца, спачатку гэты падкрэслены будзённасць прамовы, заклапочанасць песняра «прозаі жыцця» нават крыху расчаравалі нас: жыццё нам тады ўяўлялася ў ружовым святле, без яго рэальных цяжкасцяў і супярэчнасцяў. І толькі пасля мы змаглі як належыць ацаніць гэтае выступленне Якуба Коласа, яго зямную прастату, мудрасць, чалавечнасць, непарыўную аднасць з народам.

І яшчэ запаміналася. Нехта з прамоўцаў шчыра пашкадаваў, што ні радыё, ні кінажурналісты не пакапаціліся аб тым, каб запісаць на плёнку і захаваць для нашчадкаў гэтае цудоўнае выступленне Якуба Коласа (праз некалькі месяцаў перастала біцца ягоная сэрца). Цяпер, з гадамі, асабліва крыўдна, што радыёслухачы і тэлегледачы ніколі не змоглі пачуць і пабачыць гэтую прамову, якая б духоўна ўзбагаціла іх, ладала б ночы, свежыя фарбы да незабытнага вобліка паэта...

Усё гэта прыгадалася мне, калі я глядзеў апошнія тэлеперадачы, прысвечаныя Якубу Коласу. Мінутым летам Беларускае тэлебачанне двойчы паказвала перадачу «Твой сад івіце у радаснай краіне». У ёй ішла гаворка пра неўміручасць паэзіі Коласа, пра яго вялікую душэўную шчодрасць. І хоць у перадачы не было нічога новага, закручанага сюжэта, багата выяўленага радуга, складаных мантажных пераходаў, глядзелася яна з вялікай увагай і неаслаблена цікавасцю. Сакрот паспеху ў тым, што ў ёй была прадумана драматычная выступленая пісьменнікаў, што гаворку пра песняра вялі людзі, якім было што сказаць, якія добра ведалі дзядзюку Коласа, мелі шчасце часта сустракацца і гутарыць з ім. Сваімі ўспамінамі пра Якуба Коласа падзяліліся П. Броўка, К. Крапіва, П. Пестэзак, М. Аўрамчык, С. Грохавіч, сын паэта Даніла Канстанцінавіч. Усе яны гаварылі надзвычайна цёпла, пранікнёна, са шчырым хваляваннем, і гэтак хваляванне перадавалася нам, гледачам, кожны сваім лакальным, змяшчальным расказам дабаўляў тропную рыску да тэлеартэатэ класіка роднай літаратуры.

Праз нейкі час тэлебачанне зноў вярнулася да гэтай тэмы. Літаратурна-драматычная рэдакцыя тэлебачання зрабіла перадачу пра вытокі творчасці народнага песняра, пра яго бацькоўскі кут, дзе ён рабіў першыя крокі, спазнаваў сябе, свет і людзей.

Стаўбцоўшчына... На блакітным экране прапываюць цудоўныя крывяды, так эмацыянальна і ўзнёсла алетыя Якубам Коласам. Мы бачым хату, дзе нарадзіўся будучы паэт, леснічоўку Ласток, дзе прайшло яго раніца дзяцін-

ства і дзе ўражлівае сэрца Кастуся пачало ўбіраць у сябе «малюнкі родныя і з'явы», дзе ён ўпершыню пачуў расказы простых людзей пра іх беднасць і горкае бяспраўе.

Затым тэлекамера прыводзіць нас у лясны гучшар, на бераг возера, якое апета песняром у многіх творах. На беразе возера — Я. Брыль. Ён гаворыць аб тым, што першыя гады жыцця паэта былі самымі ўражлівымі, багатымі на ўспрыняцце навакольнага свету, што яны наклалі свой адбітак на ўсё яго далейшае жыццё і творчасць... Тэлекамера кружыць вакол лесніковай сядзібы Альбучы. Мы бачым велічныя дубы, што ўзнеслі свае шаты высока ў неба, урачыста-задуманныя елкі і сосны. А па-за кадрам гучаць знаёмыя з маленства, хрэста-

най літаратуры Я. Купалы і Я. Коласа. Работнікі Беларускага тэлебачання робяць ня-мала ў справе падрыхтоўкі да юбілеяў. У прыватнасці, яны мяркуюць прадоўжыць цыкл перадач пра Якуба Коласа — расказаць пра педагогічную дзейнасць паэта, пра яго дружбу і творчыя сувязі з рускімі і ўкраінскімі пісьменнікамі, пра ташкенцкі перыяд яго жыцця ў гады вайны. Добра было б, каб на тэлеэкране з'явіліся падобныя перадачы і пра Янку Купалу.

І тут я зноў хачу вярнуцца да таго, з чаго пачаў. Стварэнню тэлевізійных літаратурных партрэтаў у значнай ступені дапамагаюць дакументальныя запісы галасоў пісьменнікаў, іх выступленні, замацаваныя на кінаплёнцы, кінаўспаміны сучаснікаў і г. д. На вялікі

Беларускага тэлебачання. Жанр тэлевізійнага партрэта атрымаў тут сталую прапіску. Ён дазволіў заглянуцца ва ўнутраны свет герояў, наблізіць іх да тэлегледачы, раскрыць іх душэўнае багацце, стварыць асабліваю атмасферу цеплыні і шчырасці. У лепшых тэлеартэатах нашых сучаснікаў знайшлі ўвасабленне асноўных адзнак жанру — умелы і дэкладны выбар героя, імпрэвізацыйнасць, дакументальнасць і інтымнасць апавядання.

У дадзеным выпадку мы гаворым пра літаратурны партрэт. На Беларускае тэлебачанні і тут склаліся пэўныя традыцыі. Спробы стварыць літаратурны партрэт ці хоць бы даць найбольш важныя штрыхі да іх можна заўважыць у многіх перадачах, прысвечаных жыццю і дзейнасці вядомых пісьменнікаў. Зразу, у гэтай важнай справе не можа быць нейкага шаблону, бо экранныя формы літаратурнага партрэта яшчэ толькі складаюцца, тут шырокае поле для творчых пошукаў. Напрыклад, у адных выпадках аўтары перадач ішлі па шляху драматызацыі асобных эпізодаў з жыцця таго ці іншага пісьменніка і з дапамогай акцёрскай ігры дасягалі мэты. Па такім прыпынку пабудавана цікавая перадача «Слова пра паэта» (сцэнарый Б. Бур'яна). У ёй даволі глыбока асветлена літаратурная і пэдагагічная дзейнасць В. Таўлая, паэта-рэвалюцыянера, паэта-патрыёта. Па іншым шляху пайшлі стваральнікі літаратурнага тэлеартрэта Аляся Жаўрука «Песня і вяла, і грэла...» (сцэнарый К. Арлова, рэжысёр Ул. Арлоў). Аўтары ўмела выкарысталі фантазыйныя пісьмы А. Жаўрука, рэдкія фатаграфіі, кінахроніку ваенных гадоў. Даволі сціплымі дакументальнымі сродкамі быў намаляваны запамінальны партрэт паэта. Удачай трэба лічыць і тэлеартрэт Сяргея Дзяргя. У ім аўтарам удалося раскрыць непаўторны свет яго паэзіі, расказаць пра нялёгі шлях паэта ў літаратуру, пра яго сціпную музікаўнасць і гады вайны. У тэлеартрэце добра раскрыта народная стыхія яго паэзіі, глыбіня і мастацкасць яго філасофскай лірыкі, падкрэслена, што паэтычнае слова С. Дзяргя выпраменьвае дабро і любоў, цеплыню сэрца і яскравасць думкі — чулай, немітуслай, гуманістычнай — пра нашы жыццё пра наш час (сцэнарый В. Тараса).

Характэрна, што тэлеартрэт паэта даваўся пад рубрыкай «Наш сучаснік». Яно і зразу, ці не варта ўлічваць і гэтую магчымасць уздзеяння на тэлегледача, якая выходзіць за межы чыста асветніцкага і прапагандыскага характару жанру літаратурнага тэлеартрэта? Беларускае тэлебачанне шукае новыя формы падачы літаратурнага матэрыялу. Радуе, што яно не задавальняецца знойдзенымі, раней адкрытымі прыёмамі. У апошні час літаратурны партрэт пісьменнікаў на блакітным экране стаў больш змястоўным, у іх больш точка і прафесійна аналізуецца творчасць, больш дасканала перадаецца непаўторная індывідуальнасць таго ці іншага майстра слова. Тэлеартрэты, уяскрашаючы старонкі жыцця нашых вядомых пісьменнікаў, даносіць да гледачоў магчыму сілу мастацкага слова, даюць нам магчымасць зазірнуць у іх творчы лабараторыю, выхоўваюць добры мастацкі густ. Пажадаем жа работнікам тэлебачання добрага плёну ў гэтай важнай справе.

В. КУЦЭНКА,
апісант БДУ
Імя У. І. Леніна.

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА

матыўныя радкі коласаўскай паэзіі. Гідам тут выступае паэт А. Лойка. Сардэчна і шчыра згадае ён, што тут, у коласаўскіх мясцінах, яму заўсёды прыходзіла на памяць радкі з «Новай зямлі» — гэтай энцыклапедыі жыцця беларускага селяніна, у якой паэт пераканаўча дэкаваў неабходнасць і разам з тым непазбежнасць прыходу новага, свабоднага жыцця.

— Кожны раз, — гаварыў А. Лойка, — здзіўляешся вялікай сіле мастацкай тыпізацыі і абагульнення ў Якуба Коласа. Здавалася б, спісаныя з натуры вольныя ўспрыняцці людзі, што тут жылі, але разам з тым гэта абагульненне вобраз усёй нашай зямлі, усёго Беларускага народа. І я шчаслівы, што ведаў песняра блізка, што сустракаўся з ім, што маў магчымасць напісаць пра яго і яго цудоўныя кнігі...

А дыктар затым апавядае пра жыццёвы дарогі, якія павялі будучага народнага паэта з Альбучы ў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, пра сцэжкі-пуцявіны, якімі прайшоў Якуб Колас разам з іншымі рэвалюцыйна-настроенымі педагогамі на нелегальны настаўніцкі з'езд.

Потым у кадры — паэт А. Бачыла. Ён расказвае, як у Смольні, у 1912 годзе, ўпершыню сустрэліся Янка Купала і Якуб Колас. Творчая дзейнасць вялікіх паэтаў, гаворыць ён, гэта ўзор высокага служэння Бацькаўшчыне, паэтычнай справе, узор шчырай адданасці свайму народу.

Затым пры дапамозе блакітнага экрана мы пабывалі ў філіяле музея песняра на беразе Нёмана, дзе нашым гідам выступае І. Шамікін...

«Мой родны кут...» Гэтыя радкі, як і ўся творчасць Якуба Коласа, — сведчанне непарыўнай аднасці, зліцця паэта з жыццём і думкамі свайго народа. Прагледзеўшы тэлеперадачу «Радзімы і жыцця пачатак», мы яшчэ раз пераканваемся, наколькі цеснай была гэтая аднасць у паэта. Перадача стала добрым дапаўненнем да ранейшага тэлеартрэта песняра. Шкада толькі, што здымкі рабіліся ў пахмурны дзень, і аператару не ўдалося перадаць ва ўсёй красце цудоўнага коласаўскага мясціны.

Сёлета наша рэспубліка рыхтуецца шырока адзначаць 90-годдзе з дня нараджэння волатаў нацыяналь-

жаль, гэтых каштоўных дакументаў захавалася вельмі мала. Самі работнікі радыё і кінахронікі ў свой час не заўсёды клапаціліся аб тым, каб зрабіць і захаваць такія запісы. Вышэй я гаварыў, якое недаравальнае ўпущэнне зрабілі нашы дакументалісты, не запісаўшы адну з апошніх прамоў Я. Коласа. Такіх прыкладаў было шмат.

А справа гэтая надзвычай важная. Бо не толькі кнігі, але і жывы чалавечы воблік майстроў роднай літаратуры будуць заўсёды цікавіць і хваляваць нашчадкаў. Як, напрыклад, хваляюць нас цяпер унікальныя кінакадры, на якіх зняты Леў Талстой у Яснай Паляне, ці «жывы голас» Аляксандра Блока. Зараз галоўны клопат і абавязак — зрабіць і сістэматызаваць у сваіх архівах духоўнага летапісу эпохі, у тым ліку па ўвекавечванні і захаванні на плёнцы жывых воблікаў выдатных дзеячоў літаратуры і мастацтва, класікаў на тэлебачанне. Як жа яно спраўляецца з гэтым пачэсным і адказным абавязкам? Не маючы намеру кінучы цень на ўсіх работнікаў тэлебачання, усё ж мусіць сказаць, што пакуль нешта. Нашы тэлеархівы амаль пустыя. У іх фондах цяжка адшукаць запісы выступленняў пісьменнікаў, пра якіх нам хацелася б даведацца як мага больш, убачыць іх жывымі на малым экране, пачуць іх думкі і маркаванні, паслухаць аб іх успаміны сучаснікаў. Тлумачыцца гэта, напэўна, тым, што большасць перадач, як правіла, «размагнічваецца», і такім чынам не застаецца і следу ад «творчых пакут» літаратуры перад тэлекамерай. Рас-тлумачыць гэта адным «голадам» на плёнку цяжка.

Зразу, тэлебачанне — мастацтва жывое, сённяшняе. Аднак гэта не значыць, што яно не павінна клапаціцца аб заўтрашнім дні. Тэлебачанню зараз вельмі патрэбны сапраўдныя збяралі-энтузіясты, якія б карпатліва збіралі кожны ўнікальны здымак, кожную цікавую стужку, каб пасля не шкадаваць аб незваротным, безнадзейна страчаным.

Вядомы тэлерадыёжур Ул. Сапак неяк заўважыў, што тэлевізійны партрэт — гэта якраз тая шчаслівая моманты, калі тэлебачанне становіцца мастацтвам. Думка слушная. Што гэта так, недарэзвава пацярджалі лепшыя тэлевізійныя перадачы, у тым ліку і нашага,

галаве пацеліў Рахім, Зазыба не знайшоў, бо звер пасля стрэлу паваліўся на зямлю тым, прастрэлым праўным бокам; нячыстая, як забруджаная белая поўсць на магутных грудзях была вымазана ўжо крывёй, што нацякла на сцёжку з нябачнай раны. Відань, сахаты зусім не біўся ў перадсьмяротых сутаргах, бо зямля вакол была не паноркаваная — ні там, дзе ляжалі цяжкія ногі, што яшчэ не паспелі як трэба адрабці ў гэтым годзе і пасыпкі тырчалі, бы чортавы пальцы, ні супроць капытоў, вузкіх і раздвоеных, як у звычайнага вала. Лёгка смерць зусім не абязвечыла ляснога волата. І калі б не кроў на сцёжцы ды гэтая бездыханная нерухомасць яго, то лёгка было падумаць, што звер раптам нечага забавіўся тут і заснуў, адно нядалае месца сабе выбраў, а людзі, якія стоўпіліся вакол, ішлі аднекуль па сцёжцы ды прыпыніліся на хвілінку падзівацца, злашча дзіўна і праўда было з чаго: лось вырас на волі прыгожы — з цяжкімі грудзямі і лёгкім, быццам для палёту коса адсечаным азадкам, з тонкімі, акурат выкачанымі нагамі, светлая поўсць на лямі заходзіла вышэй калена, з сучарлявым, як ніколі не кормленым жыватам, праз які ледзь не ад завушніцы бялея шырокая палоса... Зазыба спаквалі, як у ціхманай задуманасці, абшыю кругом сахатага — упершыню ж даводзілася бачыць гэтак блізка, тады зноў вярнуўся да узгалоўя. Мінаючы тое месца, дзе ляжалі, бы паваленая царская крэсла, разгалістыя ногі, ён неасцярожна зачэпіўся левай нагой за крайні пасынак, самы даўжэйшы з усіх, але ласёва галава ад гэтага, здаецца, нават не зварухнулася, толькі балюча засадніла вялікая бяцовая косць, якой Зазыба выпуўся.

Пакуль Зазыба з непадробнай цікавасцю аглядаў забітую жывёліну, адбылося нечаканае — нават не столькі нечаканае, колькі непрадбачанае, прынамсі сёння, бо найважнейшы падзеі гэтага дня пэўна ўжо адбыліся: зранку веракейкаўцы ўзяліся за падзел калгаса (хіба не падзея?), а цяпер вось татарыні Рахім застрэліў сахатага (таксама мужыкам размоў на цэлыя гады). Такім чынам, дзень і так ужо быў поўны адметнымі падзеямі быццам уключэннем. Здавалася б, якая ражана яшчэ? Але здарылася менавіта тое, чаго ў Веракейкаў хоць і са страхам, аднак чакалі. Па адным ужо тым, як раптам аціклі вакол галасы, Зазыба мог даумеціць, што людзей нешта насцярожыла. Але ён яшчэ патунаў трохі, быццам толькі цяпер усведамляючы, якая недарэчнасць выйшла з гэтым забойствам; ён ужо гатовы быў апыты вачамі і самога стральца, ажно пачуў гарачы шэпт, няізначай, хтосьці успомніў маліца, хоць для малітвы ў голасе было залішне трыбогі і плаксівай разгубленасці. Між тым, адгэтак была проста — да сыходу імчалі, гарцуючы ў сёдлах, нямецкія коннікі. І ўсё ўжо, акрамя Зазыбы, бачылі іх — і Чубар, які баяўся выйсці на луг з-за кустоў ядлоўца, і тры кабаты, што не пабеглі разам з іншымі да крывіцы, а па-ранейшаму хапаліся жаць у Паддубшы, і, вядома, усе на сыходзе. Зазыба падняў галаву ўжо на выразны тупат конскіх ног. Рассыпаўшыся даўкрутам на схіле, коннікі відань што мелі намер захапіць натоўп знячэўну, каб ніхто не здолеў уцячы ў лес, да якой рукой падаць. Той-сёй з веракейкаўцаў, падпарадкоўваючыся інстынкту самазахавання, пачаў неўпрыкмет адступіцца назад, патрапляючы стаць суседу за спіну. Следам за коннікамі, калываючыся на выбоінах, выплаў з-за пагорка і пакаціўся па ўзбярэжжы лёгкі двухвосны бронетамабіль «Хорх».

Зазыба другі раз бачыў немцаў — тады, як вазіў у мястэчка Марылю, і вось цяпер. Але ў аддрозненне ад першага разу сёння ён нават не спалохаўся, згледзеўшы іх. Здаецца, ні адна жылка не здрадзіла і не страцілася ў ім. Халоднымі вачамі абвёў ён на захадзе па самым грэбні пазлачанае ўзвышша і са спакойнымі клопатам, як толькі адольны рабціц спрактыкаваны пастух са збралівым статкам, пералічыў коннікаў. Немцаў было дзесяць, вядома, апрача тых, што ехалі ў бронетамабілі. Але праз коўраты ўжо на гуцынскую дарогу выступала з вёскі цэлая вайсковая часць...

Зазыба чакаў, пакуль наблізіцца немцы, усё больш праікаючыся тым, што адбывалася на яго вачах: ураўнаважанасць, можа нават і сапраўды спакойнасць, з якой ён адкрыў для сябе блізкую

прысутнасць немцаў, паступова пакідала яго, і ён самым звычайным чынам пачынаў хвалівацца: мусіць, настрой аднавяскоўцаў паступова перадаўся і яму. Як перад вялікім выпрабаваннем, Зазыба глянуў па два бакі ад сябе. Справа, амаль прыхінуўшыся да яго пляча, стаў і таксама не зводзіў палахліва-здзіўленых вачэй з немцаў Парфён Вяршкоў. Ад таго, што пачуў апынуўся менавіта гэты чалавек, зрабілася харама на душы ў Зазыбы, вядома, у такой ступені, якую дазвалялі час і акалічнасці, але Зазыба схільны быў прызнаць, што якраз Вяршкоў і спадзяваўся ён убачыць бліжэй за ўсіх. Прыгледзіў Зазыба ў натоўпе сярод баб і Марфу сваю. Гэта здзіўляла ажно — не думалася, што і яна тут. Марфа стала трохі наўскасок і заду, але, здавалася, зусім не талопіла вочы, як іншыя, на немцаў, якія ўжо міналі крывіцу, нібыта ў душы яе перад імі не было страху. Позірк яе бліскучых вачэй быў сніраны на мужа. У ім Зазыба прычытаў недаўменне, усёроўна як Марфа не разумела чагосьці і вось лавіла момант, каб дазначыць пра тое ад мужа. І яшчэ Зазыба убачыў — і гэта выклікала ўсменку, якая хоць і не паспела адбіцца на твары, але пэўна што была недарэчнай: як хаваюць пад сябе вочкі ад спорнага дажджу ці небяспечнага коршуна куранат, так і веракейкаўскія бабы, жагнаючыся ў роспачы, гатовы былі ратаваць цяпер сваіх дачок, адно ставала б на тое андаракоў ды спадніц...

Мала не наскочыўшы на ўтрапены натоўп,

ПАСЛЯ СТРЕЛУ

коннікі раптам асадзілі скакуноў. Васемёра з іх трымалі напачатку кароткія, быццам уразаныя, карабіны. Дзевяты быў афіцэр. Пра гэта можна было здагадацца нават па шапцы з высокай туляй, на акойшыку якой блішчала вакол чырвовага, быццам запаленага з сярэдзіны вочка дубовае лісце кукарды з пасцю маленькімі жалудамі. Выгінаючы шы, рысысты коні з закручанымі ў куксы хвастамі стунілі нагамі. Ледзь не становічыся на дыбкі ад напяртых павалоў і моцна секлі падногамі набрынялу атаву. Здавалася, адно паслаб хто з коннікаў павод, як разгарачаны конь рванецца з пенай на зубах далей у натоўп і пачне ўтоптаць у зямлю безабаронных людзей. І ўжо не дай бог, калі гэта зробіць усе разам...

Пасупленыя коннікі хціва, быццам крумначы, аглядзелі зверху натоўп і, не вылучыўшы ў ім нічога вартага ўвагі альбо проста пагрознага (гэта найперш, бо сярод мужыкоў сталі нават два паліцэйскія з паязкам на рукавах), пачалі раптам выскаліцца адзін да другога: мусіць, недарэчнымі і смецнымі ў сваім утрапненні здаіліся ім вясковыя людзі, што сталі насупроць вакол забітага лася, але ні адзін з іх не памкнуўся павесіць — няіначай, без каманды — карабін на плячо. Тым не менш гэтыя дурнаватыя салдацкія ўсменкі ўжо як не пачыналі здымаць тое ўтрапненне з веракейкаўцаў, бо той-сёй ажно стаў разяўляць — і пэўна ж па-дурному, зусім неўсвідомлена — рот, паказваючы на прыкладзе коннікаў зубы і пераглядваючыся. Але маўклівасць не знікала аж да таго моманту, пакуль не зачымаў блізка запалены «Хорх», прывёзшы на ўхаладнелы сыходот смурод адпрацаванага бензіну і выпушчанага вонкі дыму і пах нагрэтай фарбы, што ільснілася, быццам спацелая, на нізкай шасцікутняй вежы, спераду якой кратаўся кулямёт. Тады нібыта пасмялеў афіцэр. Выпрастаўшы калена і стаўшы на левае стрэмя, ён гопнуўся на рыпучым жоўтым сідле, спрытна перанёс праз канёў крыж праваю нагу ў глянцавым, цалкам кавалерыйскім боце, на абцасе якога бліснула ў вочы сцяпанам серабром зводная шпора. Калі афіцэр, ужо стоічы абедзюма нагамі на зямлі, аддаў другому конніку, што трапіўся бліжэй да яго, павод свайго мышастага, але трохі цяжкаватага на выгляд скакуна і рушыў да веракейкаўцаў, знярок ляпаючы па левай далоні, быццам шпіцрутэнам, плёткай-валасянкай, усе ўбачылі, што гэта быў цябаты чалавек з кароткім тулавам, якое пачынала тлусцець, можа, якраз на вольных акупацыйных харчах, бо з куртатага кавалерый-

скага фрэнча шэрага колеру нецк пакачынаму выпіраў жывот, нават не жывот, а пакуль усяго рахлівае пуза; галава ў афіцэра была вупнастая з кароткай, да самай чырвонай скуры, стрыжкай і дробнай, акурат у падлетка, таму і вуграваты твар яго з невыразнымі рысамі здаваўся па-дзіцячы маленькім і нязлосным; прынамсі, гэты нямецкі афіцэр выглядаў сваім нават і трохі не нагадваў таго добрароднага тэпу, які нібыта належаў па «сістэме прыроды» да германскай расы. Праўда, апошняя акалічнасць зусім абыходзіла веракейкаўцам. Тым не толькі не мелі магчымасці займацца цяпер такімі антрапаграфічнымі назіраннямі, але і нязлосны былі наогул па сваёй недасведчанасці, можа, за выключэннем аднаго Брва-Жыватоўскага, які ў аддрозненне ад іншых аднавяскоўцаў, што прысутнічалі тут, з большай зацікаўленасцю, а дакладней, ужо амаль свядома ставіўся да ўсяго прачытанага і пачутага. Але ў Брва-Жыватоўскага галава была занята другім. Скеміўшы, што афіцэра няіначай прывабіў застрэлены Рахімам лось, паліцэйскі, як прадступік аховы парадку ў вёсцы, кінуўся праз натоўп мужыкоў ды баб расчышчаць шлях, быццам не спадзяваўся, што тым самі не здагадаюцца альбо, яшчэ горш, не захочуць расступіцца перад немцам. Аднак дарэмна — мужыкоў гэтаму вучыць не трэба. Не паспеў афіцэр зрабіць першыя крокі, а вяскоўцы ўжо заклапочана заварушыліся. Папхаючы задамі адзін аднаго, яны адхіснуліся на

бакі, утвараючы праход да лася, ды так шырока, каб афіцэр не толькі не зачэпіўся ненарокам за каго-небудзь, а і не дастаў плёткай. Пакуль ён нясешна, па-буслінаму, тупаў па гэтым праходзе, чыркаточы шпоруамі па мурату і не перастаючы ляпаць па далоні распушанай на канцы, быццам хвост нейчы, плёткай, з якога няскладнай постаці не зводзілі позірнуў багата сцяпанскіх вачэй, наспярожана-недаверлівых і іслівых, спалоханых і хітравата-пагардлівых — гэта ўжо цалкам залежала ад таго, як хто разумее сваю грамадзянскую годнасць, ці нават, калі хочаце, сваю ўяўную жыватасць перад акупантамі: урэшце, не маглі ж аднолькава глядзець на гэтага афіцэра, напрыклад, савецкі патрыёт Зазыба альбо перакідлівы і беспрывічны абібок Драніца, добраахвотны паліцэйскі Брва-Жыватоўскі альбо мнагадзетная старыпніха Гаўрыліха... Нарэшце афіцэр дакročыў да зібатага зверга і спыніўся блізка ля ўзгалоўя. Тады зноў кінуўся дакладна яму Брва-Жыватоўскі, патрапляючы наперад тым бокам, з якога на рукаве ў яго была навіязана паліцэйская стужка.

— Пан афіцэр, — пачаў ён як не сваім голасам, ажно было з чаго падзівіцца веракейкаўцам, — гэта вам... вам ад нас вось... гэта прэзент доблестнай германскай арміі ад сцяпан...

Брва-Жыватоўскі акурат выбраў, з чым найперш звярнуцца да нямецкага афіцэра, думваючы, што сваім паднашэннем выкліча, як у таго міфічнага бога, прыхільнасць, але ён не мог улічыць, што ў гэтага даўганогага і вуграватага заваўніка апрача пагарды, прасякнутаў усведамленнем сваёй вышэйшасці, раптам зварухнулася ў душы звычайная палаяўнічая зайздрасць (нездарма ж ён адзін час быў раённым кіраўніком прускага таварыства аматараў прыроды і палівавання). Калі загаварыў Брва-Жыватоўскі, паказваючы на нежывога лася, афіцэр зрабіў пакульлівы твар, усёроўна як недавольны стаў, што раптам адарвалі ад прыемнага сузірання; вочы яго нібы патанулі ў прадонні арбіт, схаваліся па самым зронкі пад вадзівістымі павякамі. Афіцэр выразна пачаў злаваць, бо, мусіць, дужа лёгкі, акурат недарэчны, быў на злосць, а там ужо, такім чынам, і на ўсё астатняе. Але Брва-Жыватоўскаму пакуль было няўцям. Паліцэйскі толькі падумаў, што немец не разумее ягоных слоў, таму ён адразу павярнуўся да веракейкаўцаў, каб адшукць у натоўпе Мікіту Драніца і ўжо з дапамогай таго даводзіць перад афіцэрам свой дабрачыны намер. Мікіта нагадзіўся на вочы хутка — яны з Сід-

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

ЦЯЖКА перабольшыць значэнне старажытнагрэчаскіх літаратуры і мастацтва для развіцця еўрапейскіх культур. Кожны вершаваны запіс, расшыфраваны музычны фрагмент, абломак скульптуры ці амфарты, якія дайшлі да нашых дзён праз тысячгагоддзі, успрымаюцца сёння з непераадальным хваляваннем; бо, як глыбока адзначыў Карл Маркс, адлюстроўваюць «...дзяцінства чалавечлага грамадства там, дзе яно развілася ўсяго прыгажэй...»

Сярод вялікіх імёнаў творцаў гэтага далёкага мінулага, што захаваў нам гісторыю, адно з найбольш вядомых імёнаў Сапфо — паэтка і музыкантка, якая ў VII—VI стагоддзях да нашай эры жыла на востраве Лэсбас і складала сольныя лірычныя песні, гімны і эпіталямы. Асноўнай тэмай яе творчасці — каханне і хараство жанчыны, асаблівых перажыванняў, вясельных абрадаў і да т. п. Мова Сапфо, блізка фальклорным вытокаў, вызначалася рытмічным багачцем. Паэтка стварыла адну з найбольш вядомых строф антычнай метрыкі, так званую «сапфічную

ГУЧЫЦЬ САПФІЧНАЯ СТРАФА

страфу», якой у наступных эпохі нарысталіс Гарацыі і Сімеон Палаці, Пушкін і Брусаў і іншыя сусветна-вядомыя аўтары.

Якая творчасць Сапфо і падзеі з янавага жыцця, сам вобраз паэтэсы (захаваўся невядомых творцаў мастацтва адбіты паэтэсы, якая іграе на ліры), выклічалі да гэтай незвычайнай асобы ўвагу шматлікіх буйных кампазітараў свету. У тым ліку М. Лысенкі, Ш. Гуно, Д. Пачыні, Ж. Маснэ, яны стварылі оперы «Сапфо»; К. Гольдмарка — аўтара ўверцюрэ; Н. Орфа — аўтара кантаты «Трыумф Афрадзіты» на тэатэ эпіталам Сапфо... І вось з пазітыўнай граванкі адбылася сустрэча ў беларускай музыцы. Першым тлумачальнікам «стайнічасці» сапфічных строф стаў Алег Янчанка — кампазітар, які заўсёды ў творчым пошуку і таму, відань, кожнае знаёмства з музыкой якога выклікае цікавыя ўражання і думкі. Так было і на прэм'ера яго вакальна-сімфанічнага трыціха «Песні Сапфо».

Першая частка трыціха — «Гімн Афрадзіце», другая — «Элегія» і трэцяя — «Эпіталама». У адпаведнасці з успрыманнем Сапфо кахання, як стыхійнай сілы, тэкст «Гімна» і з'яўляецца палымным заклікам да дачкі Зейса даламагчы закаханай у імкненні сустрэцца з любым. У «Элегіі» (пагрэчаску — песня жалыбы) паэтка мужна параўноўвае чалавечка з богам: чалавек, які пазнаў ішасце каханна, мае права так называцца. Але колькі трэба мець сіл, каб дамагчыся аднаго на свае пачуцці — гучыць у элегіі. Нарэшце, урачыстай вясельнай песня — эпіталама, якой заканчваецца абрад шлюбу. У ёй гучыць слава жаніху і раскрываецца хараство сустрэчы з любым.

Як жа сродкамі музыкі прачытаў кампазітар старажытныя вершы, што выконваліся на Лэсбасе над акампанемент ліры? Па-першае, ён вельмі чула паставіўся да іх складанай структуры. Вельмі арганічна змяняючы памер бадай ці не кожнага такта, А. Янчанка напісаў такую вакальную партыю салісткі — сапрана, у якой мелодыя цалкам зліваецца з сапфічна-

мі строфамі вершаў. Мелодыя гэтая вызначаецца таксама інтанацыйнай вастрэй і ладавымі своеасаблівасцямі. Яна перадае ўсе адценні пачуццяў жалкага кахання, што так багата ўвасоблены ў паэтычным змесце.

Не менш ярна выкарыстаў А. Янчанка магчымасці аркестра, які пругка адлюстроўвае ўсе змены настрою ў вакальнай партыі, падкрэслівае іх, не губляючы сваёй мастацкай самастойнасці, спецыфічнасці інструментальнага ансамбля. Аркестр у трыціху — не толькі акампаніруе спявачцы, ён раскрывае пачуцці больш ярка, маштабна, перадаючы тонкія грані страці чалавечка. Кампазітар звяртаецца да аркестравых тэмбраў, адмаўляючыся, напрыклад, ад партыі скрыпак у партытуры, але шырока і вынаходліва ўжывае бас-кларнет і контрафагет, вялянчэль-сала і фартэяна, клавесін і арфу, усто сям'ю труб, трамбонаў, флейт,

ком Хрупчыкам стаялі амаль на праходзе, быццам вартавалі парадак, каб ніхто не заступіў дарогі.

— Растлумач па-іхняму!

— Дак што, як гэты таго, тлумачыць трэба?

— Ну, што я гэта ім... што мы ўсе вось, хто тут ёсць, гэтага лася...

Можа, дзеля таго, каб пачуць Брава-Жыватоўскага дакладна, верамейкаўцы раптам заварушыліся ўсім натоўпам і зноў, бы авецкі ў статку, пачалі цягнуць адзін аднаго, прапускаючы смялейшых бліжэй да гамонкі.

— От жа народ! — не залюбіў гэтай цікавасці Брава-Жыватоўскі і апёк вачамі вясцоўцаў, каб нека асадзіць тых.

А Мікіта тым часам стаяў побач як апараны: па-першае, ён так і не пачуў на глухаве сваёй усяго ад Брава-Жыватоўскага, што павінен быў сказаць афіцэру, а па-другое, раптам вылезелі з галавы патрэбныя словы. Небарана сіліўся хоць трохі прасеяць іх праз сваю думку, але дарэмна. Кожны раз чамусьці на памяць прыходзіла адна і тая ж нанаўзабытая прыпеўка, у якой невядома чаму з'явілася чужое слова «варум». «...Варум ты не прыйшоў?» — пыталася ў хлопца дзяўчына і чула ў адказ: «Матка ляжы пагушыла, а я лапці не знайшоў». Раптоўнае выгасанне памяці пагражала каштаваць Мікіту Драніцы ганьбы. Але як напярэду, то гэтае выгасанне не стала б прычынай, бо ўсёроўна Мікіта не здольны быў ператлумачыць на нямецкую мову тое, чаго жадаў Брава-Жыватоўскі: хоць і нахапаўся некалі чалавек слоў ад свайго цесця, аднак звязаць адно з адным ён не ўмеў, проста, яны запаміналіся яму без усялякай прычыннай сувязі. Між тым Брава-Жыватоўскі не разумее, чаму Драніца стаў нешкідца, і гэта ўналола яго надобрым адчуваннем. Ён нека няверліва пераводзіў позірк з Мікіты на афіцэра і наадварот, і ад яго не магло схавацца, як цені клаўся на вочы ў таго, і яны ўжо былі не толькі прыжмураныя, але і лютыя. Нястрашны твар афіцэраў таксама станавіўся ўжо як люты. Паліцэйскі бачыў: вось-вось можа спынацца — і нійначай на яго ж, а не на каго іншага — уся афіцэрава помста... Тады ён кінуўся ратаваць становішча.

— Гэты чалавек ведае па-вашаму, — пачаў даводзіць ён афіцэру, ставячы паміж сабой і ім Мікіту Драніцу і паказваючы на пальцах нешта такое, чаго, бадай, і сам не разумее. — Ну, гавары! — піхнуў ён Мікіту.

— Дак што?

— Ну, пра тое, што мы гэтага лася забілі зварок, каб сустраць пачастунак прадстаўнікоў новай улады, словам, скажы яму, што гэта наш прэзент доблеснай германскай арміі.

Драніца кінуў паліцэйскаму сплюснутай галавой, быццам невакоўся, што не ўсё запомніць з гэтага і таму папярэджвае, каб той гаварыў яму не адразу, а па частках, тады зноў шалку і скланіўся немцу. На твары яго сапраўды была адзнака пільнай заўважасці. Але ў галаве была ранейшая атупеласць і нічога апроч недарэчнай вясковай прыпеўкі з нямецкім словам «варум» не прыгадалася.

— Варум, як гэты таго, варум... — пачаў паўтараць адно і тое нарэшце Драніца.

— Вас? — спытаў тады нейкім віхлясым і танклявым голасам афіцэр.

— Вас, вас, як гэты таго, — пераняў адразу Драніца і ўзрадаваўся: яму край як трэба было на вачах у аднаўжасці вытрымаць ролю перакладчыка — няхай як у тым жарце, абы выгляд размовы, каб унікнуць на гадзі наперад іхняга рогату, бо на чужы рот гузіка не нашыеш.

Але афіцэру аднаго пераймання было замала, больш таго, у вуснах вясковага ідыёта, якога падсунуў яму чырванаморды вярэйла-паліцэйскі, яно здолела адзеклівым, і наогул нібыта ўсё тут рабілася назарок, разыгрывалася ў насмешку; такім чынам, лья было ўзбурыцца ўжо праз адно гэта, а калі палічыць яшчэ забітага лася, то і зусім мужыкам нязарта было чакаць літасці. Урэшце так яно і выйшла: раптам афіцэр спрытным рухам, быццам з-пад маланкі, сцэбануў плёткай па карку Мікіту Драніцу, а тады навоцліў, і таксама нека адзін кароткі міг, сперазаў, цялячы праз лоб, Брава-Жыватоўскага, уклаўшы ў гэты, апошні ўдар, бадай, больш пагарды, чым нянавісці. У натоўпе, бачачы гэта, нехта віснуў, мусіць, жанчына, і волкі халадок вярэ-

нім інеем палез за каўнер багата каму з верамейкаўцаў — а што калі раз-шаны немец не спыніцца на Драніцы з Брава-Жыватоўскім ды пачне перабраць плёткай астатніх, дастаючы з кожнага гізунты? Але афіцэру хапіла духу чалавек, каб спягнаць злосць. Пад рогат коннікаў, якім відаць было зверху ўсё, што адбылося паміж іх обер-лейтэнантам і сялянамі, ён, як пакусаны дзік, рушыў па тым жа жывым калідоры назад да каня, нават не заўважваючы, што калідор за гэты час ажно пашырэў. Верамейкаўцы туліліся адзін да аднаго, кідаючы палахлівыя позіркі: ці не кожны чакаў яшчэ горнай для сябе хвіліны. Аднак афіцэр мірна дакрочыў да каня, узяўся рукой за стрэмя. Ён ужо гатовы быў скочыць на сядло, як убачыў лася, якога наблізілася да таго месца, дзе ляжаў на спежцы заслонены натоўпам сахаты. Мусіць, ласяня не пакідала надае, што сахаты нека стане на ногі, здалося вяртацца на волю праз людзей. Афіцэр падабраў з твару, нешта сказаў салдатам, паказваючы плёткай на ласяня. Тады адзін коннік загалёкаў раптам маладым зычным голасам на ўвесь суходол, аж пакуль спуджанае трапяткое ласяня не пачула, як вокам зглянуць (здавалася, яно зямлі нават не дакраналася), да лесу — гэтым шляхам ужо даводзілася ратавацца ад вясковых хлапчукоў. Верамейкаўцам падумалася — зараз немцы пагоняцца на конях за асірацелым звярком альбо ушчанаць палёбу з карабінаў наўздагон, але ні першага, ні другога тым чамусьці не сталі рабіць, адно пагалёкалі ў хлапечым азарце з хвіліну, нечага забавіла ім было, як ўцякала па суходоле ласяня, пасля павярнулі коней і, поркаючы пад пахі шпорами, сціравалі іх наўснач па ўзменку да гуцянскай дарогі, па якой рухалася з Верамеек у конным страі вайсковая часць. Бронеўтамабіль таксама забурчаў, пускаячы пад гумовыя колы сіні кучомісты дым, — пакуль запылены «Хорх» стаяў ды астываў тут, з яго так і не вылез ніводнаго немца.

Утрапёнасць з верамейкаўцаў пачала сыходзіць хутка, яшчэ не паспелі дайсць да дарогі коннікі і ўліцца ў калону, можа якраз тама, што ўвогуле нічога жахлівага не здарылася ў выніку гэтага раптоўнага наскоку немцаў — ну, наліцелі аднекуль, ну, папалохалі трохі, нават Брава-Жыватоўскі з Драніцам адведлі плёткі (урэшце, так ім і трэба), аднак ні гвалту, ні трабляку не ўчынілі. Праўда, ніхто з прысутных тут не ведаў, што акупанты паспелі парабіць у самой вёсцы. Але пра тое пакуль не думалася, бо свежае і дзіўнае, ва ўсім разе неспадзяванае было ўражанне ад першай сутрэчы з немцамі, і нейкі час, хвіліны, можа, тры ці чатыры ўсе верамейкаўцы, што сабраліся каля крыніцы, яшчэ не дыхалі на поўныя грудзі, і ці то жагналіся са староай прывычкі — ці то зварок гучна кашлялі, ўсёроўна як адхарквалі з горла дарожны пыл.

Першы падаў выразны голас Брава-Жыватоўскі — адлупчаваны галіцэйскі раптам страціў уласціваю яму вонкавую сталасць і аж пачаў плявацца ды крычаць наўздагон коннікам.

— Вы яшчэ мяне папомніце! — пры гэтым ён меў на ўвазе аднаго обер-лейтэнанта, які сперазаў яго плёткай. — Вось я дакладу каменданту, ён і пад зямлёй вас усіх знойдзе. Будзеце яшчэ адказ трымаць за самаўпраўства!

Вядома, у душы Брава-Жыватоўскі не вельмі спадзяваўся, што бабінэвіцкі камендант пакарае некалі афіцэра — шукай ветру ў полі! — і тым самым дапаможа яму хоць нейкім чынам зноў стаць самім сабой у вачах аднаўжасці, тама і першыя словы і апошнія крычаў ад крыўды, бездапаможнай злосці і ўсё цалкам дзеля мужыкоў ды баб, ажно Кузьма Прыбыткоў не сярпеў, адчуўшы фальшывую і зусім недарэчную ягоную ўзбуранасць, сказаў насмешліва:

— Дак ета, Антон, яшчэ наглядзець трэба. Бачыў, колькі ў этага цябатага, што цябе так з Мікітам, пахрыставаў, бачыў галуноў у яго залатых ды сярэбраных колькі? Увесь блішчаў, акурат як пасудзіна тал, што пяском націраюць к абеду. — Але стары перабольшваў — шчыры кавалерыйскі фрэнч з адным бакавым кішэнямі (нагрудныя зусім адсутнічалі) не меў асаблівага фацэту, і калюровых нашывак на ім было небагата, калі не лічыць маленькіх пагон на плячах ды цёмна-зялёных пятліц на адкладным каўняры з паэументамі.

дык гэта яшчэ крылаты жоўты арол на правай грудзі, які трымаў у кішчорах свастыку, ды знак прыналежнасці да роду войск на рукаве ў выглядзе падаючых сярэбраных стрэл. — Дак ты думаеш, ён меншы начальнік за твайго каменданта?

Слухаючы Кузьму Прыбыткова, Брава-Жыватоўскі раптам пачаў прыходзіць да невясёлай яснасці — што б ён ні гаварыў ужо сёння і да каго б ні звяртаўся, паміж ім і большасцю верамейкаўцаў будзе стаяць нягода, таксама як паміж агнём і вадою.

Мікіта Драніца тым часам хваліўся рахункаво-ду Падзерыну:

— А мне, як гэты таго, ужо нія хоць і не паказваў. Я адразу бачу, што к чаму. Гавару ета з ім, як гэты таго, па-іхняму і адразу чую — недовольны немец. Ажно прышчыкі на твары гараць. Вось-вось, як гэты таго, пачне лупцаваць. Ну, я і крутануўся. Затое вывернуўся, як гэты таго. А ён трошкі па мне, а то ўсё па махноўцу этаму.

— Чаму па махноўцу?

— Дык ты, як гэты таго, можа яшчэ не чуў?

— Не.

— Дак пачуеш. Сам, як гэты таго, учора хвастаў Жыватоўшчыні, што Махноўцу служыў.

Мікіту ўсёроўна як лягчэй было адчуваць сябе перад людзьмі, што панёла не адно яму. Да таго ж ён разумее тансама — яго ганьба сёння меншая, чым Брава-Жыватоўскага. Выходзіць, свой свайго не пазнаў! Нездарма кажучь, на чужым возе едзе ды аглядайся на заднія колы.

Бабы, нібыта прысаромленыя тым, што мужыкоў немцаў плёткай небіў, пачалі скоранька разыходзіцца ад крыніцы: хто спяшаўся назад у Паддубішча, дзе да змяркання можна было яшчэ ўхапіць снап-другі, а большасць падавалася па спежцы ў вёску.

Мужыкі, між тым, яшчэ пастаялі колькі на месцы, як водзіцца, пагаманілі, каб болей не наганяць адзін аднаму паніш. Парфён Вяршкоў, які ўвесь гэты час трымаўся ў натоўпе Зазыбы, нека зусім па-будзённаму, быццам з вялікай утомы, спытаў:

— Ці можна ж яго хоць есці? — І паказаў на сахатага, пра якога, нійначай, верамейкаўцы забылі; здавалася, яго нават абыходзіла тое, што блізка былі немцы — адно павярні галаву і ўбачыш на гуцянскай дарозе.

— Дык чаму ж не, раз звычайная жывёліна, — адказаў лагодна Зазыба, зварок патрапляючы ў тое Вяршкоў.

— А раптам і ў зуб не ўвяжаш?

— Вось ты пра што! Ведаеш, як пра той мёд кажучь — будзь, мядок, ні горкі, ні салодкі: салодкі будзеш — пражурць, а горкі — праплююць. Так і гэта ласёва мяса. Помню, бацька мой некалі дзіка ўходаў ськерай. Шоў паўз возера, што ля Зацішча, а той і кінуўся на яго знянацку. Кажучь, ні воўк, ні дзік дарэмна не кідаюцца на чалавека, а гэты...

— Дак, можа, хто патрывожыў да таго?

— Можа. Але я не пра тое. Маці мая, нябожчыца, помню, моршчыцца ды мала не плюецца. Кажа, смярдзець будзе, выверне пасля вантробы, як з'ясі калі скарку. А бацька не паслухаўся, прывёз употай дзіка на саначках дамоў, абсмаліў за пуняй ды ў кубел. Хапіла пасля ўволю есці. Усю зіму, ці не ад самага другога Міколы, раскашавалі. Звалі ў госці і сватоў, і браценнаў, і кума...

— Значыць, і этага ўварадкаваць можна?

— А чаму ж не!

— Тады загадай во — зараз на якія драбіны ўзвалім ды на двор, злашча што лега.

— Ат, — махнуў рукой Зазыба, — не мы з табой забавалі лася гэтага, не нам і мяса з яго спажаваць. Шкада вось толькі малаго. Мусіць жа, адзін небарана застаўся. Прыйшоў аднекуль да нас, ратуючыся, а цяпер будзе нудзіцца. Прападзе дарма.

— Прападзе, прападзе!

— Гэта ж трэба было ісці сюды, каб кінуцца ў вочы татарыну...

— А з таго во цяпера, як з гуся вады.

— Дык гарбатага ж да сцяны не паставіш.

— Праўду кажаш, Дзяніс, — паніваў галавой Парфён Вяршкоў, і нека светла, як у самую скруху, глянуў на Зазыбу, а тады ласкава згроб яго пад сваю лёгкую руку.

валторнаў, ударных і г. д. У партытуры «Песень Сапфо» суадноснам груп і гучанніў інструментаў надаецца такое вялікае значэнне, што пасадка музыкантаў-выканаўцаў твора і тая незвычайная: злева ад дырыжора сядзяць усе драўляныя групы, а справа — струннікі.

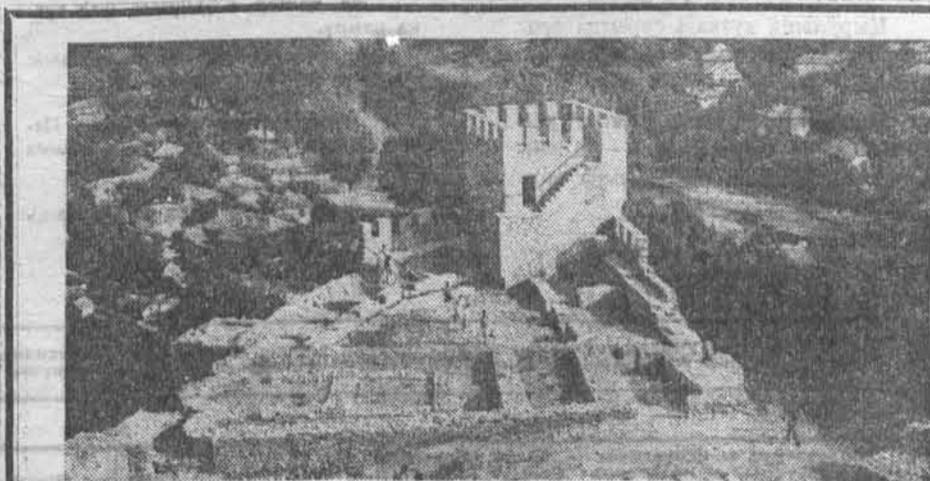
Усе тры раздзелы трыпціха на словы Сапфо ідуць без перапынку — «атака». Найбольш разгорнуты з іх — першы, у якім з асаблівым майстэрствам увасоблены дыялог паэтэсы з Афродзітай — багіняй прыгажосці і кахання. У музыцы раздзела адчуваеш дынаміку страсці, якой ахоплена герайна. У сціслым другім раздзеле ўраінае аркестраван інтэрлюдыя, з не таямічасцю гучанніў, і рэпрыза, дзе тэма пачатку «Элегіі» праходзіць быццам удалечыні і сыходзіць у нібыт, «раствараецца» ў апошніх аркестравых акордах.

Гучны фіналь-заклік — апошні раздзел «Песень Сапфо», які вызначаецца пункцірнасцю рытму, шматлікімі фігуркамі мелізмаў, пераклічкамі інструментаў і іншымі ўпрыгожваннямі. Ён вельмі ўдала увасобляе імклівае высьвельнае урачыстасці. Але сапраўднай культурнацыйнай твора з'яўляецца апошні

эпізод фінальнага раздзела: ён пачынаецца пасля вялікай аркестравай паўзы надзвычайна павольна і ціха — адбылося самае цудоўнае ў жыцці — свята кахання. Як ўспамін аб вясельнай урачыстасці ў асобных аркестравых інструментаў праходзяць ранейшыя пункцірныя фігуркі і заміраюць у крайніх гукавых рэгістрах аркестра — у кантрабасаў і флейты-пікала.

Сёння можа быць яшчэ немета-згодна даваць аўтару парады — твор упершыню выконваўся Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР (салістка Г. Лебедзева, дырыжор Ю. Яфімаў). Выканаўцы далучыліся да складанай і не зусім для ўсіх нас звычайнай музыкі. Але ад яркага падабенства на дынаміцы фіналаў «Элегіі» і «Эпіталямы» пажадана было б пазбавіцца. Тады, на маю думку, твор А. Янчанкі прагучаў бы яшчэ больш уражліва, даў бы яшчэ большую магчымасць адчуць ненаўторнасць і характаво сапфічных стрэф, як бы перакінутых са старажытнай Грэцыі ў нашы дні сілай музычнага мастацтва.

І. НІСНЕВІЧ.

Дзевяце гадоў горад Вяліка-Тырнова быў сталіцай Другога балгарскага царства. У ім захавалася многа помнікаў гісторыі і культуры, якія штогод прыцягваюць да сябе сотні тысяч турыстаў і аматараў старажытнасці. У адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў аб развіцці Вяліка-Тырнова як гістарычнага, культурнага і турысцкага цэнтру, тут вядуцца археалагічныя раскопкі. Узнаўляюцца палацы на гары Царавец, які займаў цэнтральнае месца ў архітэктурным ансамблі старажытнай сталіцы, рэстаўруюцца царквы на Трапезіцы, будынікі эпохі сярэднявечча, ірапалітні сцены і вартавыя вежы. У 1971 годзе раскопаны асновы 32 сярэднявечных будынкаў, асновы 4 цэркваў, 115 метраў знешняй крапаснай сцяны. Знойдзена 2 657 каштоўных прадметаў. Разам з археолагамі тут працуюць спецыялісты Нацыянальнага інстытута аховы помнікаў культуры. Фота Тароса ХАРАСЯНА. (Сафія прас), 24.ІІІ.1972

ЯЗ ПРЫЕМНАСЦЮ апусціўся ў глыбокае крэсла, на шыю мне павязалі беласнежную прасціну.

— Пастрыгчы? — жыццярэадна запытаў цырульнік, ляскаючы нажніцамі.

— Не.
— Пагаліць?
— Не.
— Масаж, манікюр?
— Не. Не пытайцеся, усё роўна не адгадаеце, — сказаў я.

Цырульнік моўчкі пазіраў на мяне.

— Можа вы не зусім здаровы? — асцярожна запытаўся ён.

— Наадварот, здаровы, чаго і вам жадаю.

— Дык што ж вам ад мяне трэба? — уздыхнуў цырульнік.

Я зразумеў, што без маёй дапамогі ён ні ў чым не разбярэцца.

— Бачыце, я хачу праверыць, ці пазычыць мне першы сустрэчны 10 рублёў.

— І што ж, я і ёсць гэты першы? — спалохаўся цырульнік.

— Не, вы ўжо трэці. Першыя два бліны выйшлі камяком. Вы трэці, у каго я прашу пазычыць 10 рублёў.

— Але я вас першы раз бачу!
— А калі я вярну пазыку, будзе ўжо другі раз. Уяўляеце, як вам тады будзе прыемна? Вы нібы знойдзеце гэтую дзесятку.

— А зараз я іх нібы страчу?
— Зараз вы проста дакажаце, што вы сумленны грамадзянін, які заўжды згодны дапамагчы чалавеку.

— Сумленнасць за 10 рублёў? Можна хопіць рубля? Адзін у мяне знойдзеца.

— Няма гаворкі. 5 рублёў, не менш.

— Рубель.

— Тры, — стаў я на сваім.

— Рубель! — не здаваўся цырульнік.

— Добра, — пагадзіўся я, — давайце рубель.

Цырульнік наскроб рубель дробнымі. Я, не пералічваючы, сунуў грошы ў кішэню, зірнуў у люстэрка і сказаў:

— Раз ужо я сеў да вас, можа, паголіце?.. І масаж таксама...

Цырульнік хутка і спрытна арабіў мяне прыгожым і сказаў:

— З вас рубель.

Я пакапаўся ў кішэні, дастаў усе дробныя — роўна рубель — і пайшоў, адчуваючы, як прыемна пахне ад мяне «Палётам».

НІХТО ва ўпраўленні дакладна не ведаў, якую пасаду займаў Швэнда, і якая ў яго спецыяльнасць. Бачылі толькі, што ён увесь час круціўся каля начальніцы — Паліны Ціханаўны; то паперку ёй занясе, то аб'яву нейкую прыклеіць, то выкліча каго да Самой.

Саслужыўцы недалюблівалі Швэнду: і яго звычку бяшумна хадзіць, і стацыянарную ўсмешку на гладкім, як калена, твары. Гэтая ўсмешка пакідала яго хіба толькі ў сне. Яшчэ пачалі заўважаць, што часам пасля візіту Швэнды да Паліны Ціханаўны яна пачынала касавурыцца то на таго работніка, то на іншага. За вочы Швэнду звалі сакратаром — машыністам або целахоўнікам Паліны Ціханаўны.

На працу ён прыходзіў крыху раней, чым трэба, і перш чым адмакнуць свой кабінет, дыбаў да суседніх пакояў, прыкладваў вуша да дзвярэй, хвіліну-другую слухаў, а по-

ПРЫЖЫЎСЯ...

Іван СТАДОЛЬНІК

тым ужо браўся за клямку — спрабаваў, ці замкнёна. У канцы рабочага дня ён паўтараў гэтую аперацыю і апошнім пакідаў устанаву.

Аднойчы раніцай Швэнда не прыйшоў на працу. Саслужыўцы моўчкі пераглядаліся: што здарылася?

А Швэнду тым часам напаткала бяда. Значы заклала левае вуша, ды так, што на яго ён не чуў зусім. І ў той час, калі Швэндавы калегі губляліся ў розных здагадках, яго ўжо аглядаў урач.

— Доктар, залаценькі, варніце слых — век буду ўдзячны, — маліўся Швэнда. — А то без вухэй мне, як без рук...

— Не хвалойцеся, грамадзянін, — суніўшаў док-

тар, — усё будзе добра. Наладзіцца ў вас слых. Зараз сястрычка возьме шпрыц Жанэ, і пакутам вашым канец.

У Швэнды ажно вочы закруціліся ў лобе, калі ён убачыў, як медсястра ўзяла ў рукі вялікі, з паўлітровую бутэльку, шпрыц, Небарака адчуў сябе самым няпачасным чалавекам на зямлі. Ён уявіў, як прыйдзе да Паліны Ціханаўны, паздароўкаецца, а тая адкажа пытаннем:

— Ну што, Швэнда, чуваць?..

І што ёй гаварыць тады: нічога не чуваць?.. І як паглядзіць на гэту Паліну Ціханаўна? Пэўна, скажа:

— Што ж, мала карыс-

ці ад цябе, Швэнда. Муціць, скараціць прыйдзеца...

А куды тады? Дзе цяпер яшчэ знойдзеш цёплае месца, калі за душой незакончаная сярэдняя адукацыя? Да пенсіі два гадоўкі!.. Лічы, жыццё пражыў, а апрача партфеля — нічога ў руках не трымаў. Усё шанцавала. А цяпер і пасада (па яго здольнасцях) кот наплакаў... Паліна Ціханаўна такая чулая — прыжыўся... А тут на табе — бяда.

Ахоплены сваімі горкімі думкамі, Швэнда не чуў, як медсястра ўставіла ў вуша шпрыц-бутэлку, як тугім струменем ударыла вада. Апамятаўся тады, як у вуху нешта шпакнула, быццам нехта даў добрую аплывуху, і адразу адчуў, што слых стаў нармальны, нават пачуў, як бурболіла вада ў тазку.

— Вось і ўсё ў парадку, — сказаў доктар, усміхаючыся, — брудам вуша заблілі... Не збрайце, калі ласка, бруды!

З ФРАНЦУЗСКАГА ГУМАРУ

Адзін з наведвальнікаў выстаўкі сучаснага жывалісу пытае ў свайго суседа:

— Прабачце, мсье. Не маглі б вы мне сказаць, што намалевана на гэтай карціне?

— Глядзіце, тут падпісана: «Каровы на лузе ў 2000 годзе».

— Але... я не бачу пуга.
— Гэта таму, што каровы ўсё з'елі.
— Але... я не бачу кароў.
— А чаму каровы павінны быць там, дзе няма чаго есці?

Вядомы пісьменнік Конан Дойль, «бацька Шэрлака Холмса», прыехаў у Рым. Шафёр таксі, які падвёз яго да атэля, спытаў:

— Вы ўпершыню прыехалі ў Рым, сіньёр Конан Дойль?

Пісьменнік здзівіўся:

— Адкуль вы ведаеце маё імя?
— А гэта вельмі проста! — адказаў шафёр. — Вы прыехалі цягніком Кале — Рым: вы апрануты як англічанін, а з кішэні вашага паліто высоўваецца дэтэктыўны раман.

— Цудоўна! — усклікнуў вядомы пісьменнік, здзіўлены тым, што сустрэў другога Шэрлака Холмса.

— А вы не прыкмецілі яшчэ чаго-небудзь?

— Не, не прыкмеціў, акрамя вашага імя на багажы.

Аднойчы ноччу вядомы ўрач быў выкліканы да свайго кліента. Хворы сказаў яму:

— Ах, доктар, я адчуваю, што хутка памру.

Урач аглядзеў хворага, затым кажа:

— Вы напісалі завяшчанне?

— Не, — адказаў той і збялеў.

— Тады пашліце па натарыуса. Пазавіце вашага бацьку і двух вашых сыноў.

— Я ўсё ж памру!..

— Ды не... Але я не хачу быць

адзіным дурнем, якога вы разбудзілі і вымусілі дарэмна прыйсці сюды.

□
Вучням чытаюць лекцыю па гігіене.

— Дзеці, чысціня — зарука здароўя.

— Ды не, мсье, — усклікнуў адзін з вучняў, — вядома, што Марат памёр у сваёй ванне.

□
У вагоне для некурцоў адзін пасажыр зяртаецца да свайго суседа:

— Тут забаронена курыць.

— Я не куру.

— Вы трымаеце люльку ў зубах!

— Ну і што? У мяне на нагах чаравікі. Але гэта не значыць, што я зараз хаджу.

Пераклад з французскай Віталія АГРЫЗКІ.

Яўген ВЕРАБЕЙ

КАХАННЕ ПАЭТА

Прышла мая царэўна-лебедзь, святлом напоўніла пакой.

Перабірае і царэбіць мой чуб ласкаваю рукою:

— Я крышку пасяджу з табой... — Што ж, пасядзі. У мяне якраз Лірычны міг... не адарвацца!

Кладзецца ў рытм за сказам сказ і сыпле дождж алітэрацый...

Канчаю верш якраз адзін аб тым, як я цябе кахаю.

Прыйдзі праз некалькі гадзін — Не адракуся, працятаю

Перад табой на каленях.

— Дурны! — Надзьмулася царэўна і шарпанула клямку гнеўна. — На чорта мне таваі натхненне...

МІМАХОДЗЬ

□ Аб'ява: «Да ведама журналістаў: згубленыя газетныя штампы лічыць неспраўднымі».

М. ШЛЯФЕР

□ Ёсць спевакі, у якіх добрая дыкцыя праяўляецца толькі ў кабінетах начальства.

□ І сярод атаістаў знаходзяцца аматары пажыць, як у Хрыста за пазухай.

Д. ПАЛОНСКИ

□ Часам дастаткова прагледзець змест кнігі, каб пераканацца ў яе беззямасцюнасці.

□ Набыў сабе славу снайпера па кіданні каменя ў чужыя агароды.

У. ДАНИЛАУ

□ Перш чым зарэгістраваць шлюб, ад жаніха і нявесты патрабавалі пасведчанне аб каханні.

□ Спытайце ў падлюгі, што такое подласць — палеце за слоўнікам.

Г. КРУГЛОУ

□ Усё жыццё марыў абысці ўвесь свет і стаць прайдзісвятлам.

М. ХАМЯНКОУ

□ Спачатку было слова. Потым словы, словы, словы... Літаратура ўзнікла пазней.

□ Яму выдалі пасведчанне аб бесмяротнасці, а ён узяў ды памёр. Нядобра атрымалася: падвёў адказную ўстанову.

У. ТРАЦЦЯКОУ

Па тэхнічных умовах унутранымі восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад вазімі знешнімі. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.
Выходзіць па пятніцах.
Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦІ КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра і музыкі — 33-24-62, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ТРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКИ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.